

భారతి

విద్య తల్లి—కార్తీర్

ఆగస్టు, 1952.

—చిత్రకారిణి: శ్రీమతి సరళారామన్.

నందన
శ్రావణము

భారతి

సంపుటము 29
సంచిక 8

శ్రీ

శ్రీ జలసూత్రం రుక్మిణీనాథశాస్త్రి

1

కవి :

ఆకాశమే తంద్రడి-అవనియే తల్లి
తోబుట్టువులు, గిరులు తరులు, నిర్జరులు-
గిరుల తరువుల వల్లు, ఝరుల తిరుపనీళ్లు
కూడుగా, కూడు, గుహగా బ్రతికెనరుడవుడు.
ఆహనుబాహు డుజ్జ్వలమూర్తి మానవుడు
మేధావి, నాగ్ని-గజ, సింహ సంహననుండు
సృష్టికర్త త్వష్ట పాదసన్నిధివారి
విన్నవించెను మనసులోన కనలు విరాళి.

పురుషుడు :

అవధారుదేవ! ధాత! విధాత! త్వష్టా!
ఈ సుందరాతి సుందరలోక స్రష్టా!

నీ స్రవతిరూపమన సృష్టించి నన్ను
కాన్కగా నిచ్చితివి ప్రకృతి నే మున్ను!
శాద్వలస్థలులు, వెన్నులునాలు వరిచేలు
చేల కెలకుల వికాసించు తామరపూలు
కడలిహారుకు మారుమోగు చీకటిరేలు
ఘనులు వనులూ ప్రతిధ్వనులు-నాకికచాలు!
ఓపజాలను-ఒక్కడను-సంపదను, వ్యగ్రను
తోడుగా నీడగా దయచేయుమా-జతను!
కొండకొమ్ముకు ఒక్కడను నేను పోలేను
ఏ ఆశతో తిరిగి నాగుహకు నే రాను?
ఉన్న వాక్కుకు ప్రయోజనము లేనేలేదు
నాఘోష భాషగా మెరిసి రక్తికి రాదు!
తోడుగా నీడగా దయచేయుమా జతను
జోడుకలసినచో విదారించెదము వెతను!

త్యక్త :

సాష్టాంగ సాశ్రుకంపము లేల మానవుడ !
అతిదిరంతర నదత్ భీతికింకరుడ !
చేయవలసినన్నప్తి చేసితిని నాకూన !
ఐన తాళు మొకింత - చేతు సీకొకచాన !

కవి :

నరుని నన్ననియెప్పులకు గుండె దిగలాగి
నరికొత్తన్నప్తికై మనసెల్ల చెలరేగి
మాట మనసూ జపముజపము ధ్యానములెల్ల
ఏకాగ్రమైచూచె-తనన్నప్తి కోకొల్ల !
జరిగినన్నప్తి పరికింప నిస్సారమ్ము
కానున్న స్త్రీన్నప్తి కాంతిపూరమ్ము
అని తలపోసి వెంటనె ఆ విధాత
నర్వసారము రంగరించె తనచేత.
లీలారవిడముల బాలింత పులిగుండె
నెమలికడలుందు పన్నీటినదులు
అరటిబోడెలయందు అదికాశిన్యమ్ము
పిడికిటిపట్టులో వడకుమిన్ను
విలయ కుంభములందు విద్యామృతమ్మును
తామరతూడుల దావకీల
పసిడి శంఖమ్మున పంచాన్యగర్జన
పారిజాతములందు పాముకాటు
కమలదళములలోపల కడలి—చంద్ర
పూర్ణలింబమ్ములో ప్రళయార్ణవమ్ము—
లలన న్నప్తించి పూజ్యురాలనుచు చెప్పి
నరున కాశీస్సుతోపాటు నామె నొనగ !

పురుషుడు :

నదవే చెలి ! శంఖపీఠికిన్
పులకింపంగ శివ, పవిత, దేవత —
చివురాకుల చిందులాడగా
హయమృజీ దయసేయవే ! శివే !

స్త్రీ :

హృదయ దహరములోన వెలిగే
ప్రేమవీణము ! మహాదేవా !
మీ మధురచరకాబ్జ నన్నిధి
నా మనఃకుసుమాంబలి !

పురుషుడు :

ఇదె మోదుగ పూలు పూసెనీ
పెదవుల్ రక్తిమనీయ, ప్రేయసీ !
ఇవె గోవుల లోలనేత్రముల్
త్వదపాం గమ్ముల తోడబుట్టవుల్
అవె తారలు ; వచ్చులే, సుఖ
కిరు డింగ్-నినుజూచి మెచ్చులే-
నరియాదనో, కానో ? యంచు సి
గ్గిలనేలా విపులాక్షి చూడుమా !

స్త్రీ :

గలుచుకోర్కెతో వచ్చునా ? తా
రలతో చంద్రుడు డంబముగ, ఈ
పొత్తి నఖిపీళ్లులకు చాలక
వెల్తుడి యేమానోకో ?

పురుషుడు :

ధ్రువబిందువు కింద ప్రేయసీ
మనమున్నాము తనస్సగృహమా !
గృహిణిన్, సచినిన్, సఖిన్, రహః
ప్రియశిష్యకా కరుణించుమో ప్రభూ !

2

కవి :

ఆకెరట మీకెరట మంచునాకా వచ్చి
ఏకమై పోయినట్లయిరి ప్రేమలు హెచ్చి
తరుణుడుతరణియునుతరలినారలు-గుహకు
తరుణీరాకతో మూరి గుహాగృహముగా

కొండలను పిండిచేయించి గుహనుండు
ముగ్గులుపెట్టి నా తరుణి అందండు
రాళ్ల రాపిడిలోన రవనివ్వపొర తీసె
దీపాలు వెలిగించి దీపమాలిక చేసె
జాత వేడుకు తోడు చానకానెపుడు
ఆబాల ఆముగ్ధ అపు డన్నపూర్ణ
తన్ను తాను నివేదనము చేయు నతి చెంత
నరుడు నిలబడినాడు నమ్రుడై ఒక్కింత

పురుషుడు :

నవసూర్యుల వోలె దీపముల్
నిలువంబెట్టిన దేవీనే ప్రియ !
చిరుజోతులమధ్యనో మహా
జ్యోతి ! నీకదె కేలుమోహునే !
నువుచాలు సుగ్రాతి ! నీదు వా
క్కులు చాలున్, మనసింత చాలు, నీ
నఖదీపులె చాలు నాకు, ది
గ్విజయ మ్మొంతది ? చూడుమింక నన్.

కవి :

తరలిపోయినవి పున్నమిరేలు కొనరి
కలిసి పైబడెను చీకటి-జాలు వినరి !
ఎడ మొగము పెడ మొగము గావారలున్నారు
మానముగ తప్పనన్నిధి కిపుడు వెళ్ళారు.

3

పురుషుడు :

ఇది రాక్షసి ! దీని కన్నులన్
మదిరాగ్నుల్ గమనించుమా-ప్రభో
కనిపెట్టెను నివ్వ - అందలో
పడచేయున్నను, లీల - నెన్నడో.
మురిపింపగ లేగదూడనా ?

పనులం జేయగ దీని లెంకనా ?
విషముల్ ప్రభు ! దీని హావ భా
వములున్, నవ్య వనోవిలాసముల్.
పులిగుండెలగోపు ! చూడనో
స్వామీ, ముంగెడికత్తి !! దీనితో
తగులాటము పోయి - నేను, నా
ప్రాణాల్ నిల్వగ చూడుమో ప్రభు.

తృప్తి :

నర్యసారమయము ప్రీతిన్న మన్న
తెలివిలేకనె నడచుకొన్నావు, చిన్న !
నాతల్లి నిక్కడనె నిలిపి పోవోయి
దక్కిన పొందుమా బ్రతుకంతహోయి !
కన్నతల్లి ! కన్నుల న్నిరులేకు
కలకంత కన్నీరు కాల్పును జగతి
ఆవేశపరుడు వాడ్లాడిపోయి
తిరిగి రాగలవాడు, దేవి కీకొరకు !

[గుహలో -] పురుషుడు :

ఒక కేలు ప్రదీపమా, వే
రొక కేలు విద్యతాన్నపాత్రతో
సరసన్ సరసోక్తులాడుతూ
తినిపించే కరుణాత్మ ! లేవటే ?
మన నేమొ విఘ్నార్థ మానమై
దరిజేరన్ చిరునవ్వు వెల్లులన్
నవజాగృతి నింపి - ముందుకున్
నడిపించే పరదేవి ! లేవటే ?
అడుగైన కదల్చజాల నో
అతివా ! నీవు నీనా - కుటుంబిని !
సచివా ! సఖ ! శిష్యురాల ! నా
గుహలో దీపముపెట్ట రావటే ?

కవి:

మగవాడు తల్లడిలి శ్రీకడకు కదిలె
మగువపేరే మంత్రమై బాధపిదిలె-
తన గాయపడిన గుండెల నదిమిపట్టుకొని
మగువ లోలోకుమిలె గిలగిలా కొట్టుకొని-

శ్రీ:

పాలిమేరలు లేని ప్రేమయే
విషమైపోయె మహాప్రభో! హృదం
తర మెప్పుడు ప్రేమ తక్కువై
పడిపోదెన్నడు పాశబద్ధమై
తనభర్తయే శ్రీకి ప్రేమలో
శిశువై తోచు నొకొక్కవేళలనె
ప్రభు పుక్కిరిలిక్కిరయ్యె - నే
తెలియ నేరక గ్రుడ్డినైతి నే!

[పురుషుడు వస్తాడు.]

పురుషుడు:

లలనా! క్షమియింపుమింక నవ్
గతిమైపోయె గతంబు చూడగా
నిను వీడితి పిచ్చుకుంటునై
తిని, రారమ్మ, దయాన్వరూపమా!
నగమెవ్వరొ కోసుకొన్నటుల్
నగమైపోతిని నీవులేక-నీ

ఉనికే పరిపూర్తి-రావె! నుం
దరి! రావే ప్రకృతిన్వరూపమా!

త్వష్ట:

ఆమె రాక్షసి ఆమె చూపుల విషము
మాటలో మనసులో తొణకును విషము
విషకన్యకొరకు వెంపరలాడనేల?
నరుడ! సుఖయింప కెందుకు నీకు గోల?

పురుషుడు:

మృగమైతిని పిచ్చితొందరక
దరిరానిందు మృగేంద్రవాహనక

శ్రీ:

మిము మూపునమోతు పూరుషా
ప్రకృతి నన్నడిపించుమో ప్రభూ!

శ్రీ: ఓం

పురుష: ఓం

త్వష్ట: ఓం

కవి:

కల్లోలమైన సాగరగర్భమందు
జనియించె సంపూర్ణ చంద్రుడు-కడలి
కోటినవదీపాల కొమరొప్పలేచి
ప్రకృతిపురుషులకు నీరాజన మ్మిచ్చె!!

శ్రీ కవికొండల వెంకటరావుగారు

శ్రీ నందూరి బంగారయ్య

శ్రీ కవికొండల వెంకటరావుగారు ఆధునికాంధ్ర సారస్వతోపాసకులలో గణనీయవర్ణమునకు చేరినవారు. నవలలు నాటకములు పాటకథలు గీతకలు మున్నగు నెన్నో శాఖలలో వీరు పెక్కు గ్రంథములు రచించి బహు ముఖముల భాషాసేవ చేసినారు. అన్నిటిలోను ముఖ్యముగ వీరి గీతకలు ప్రకృతిరమలయి హృదయము నలరించుచున్నవి.

వీరి రచనలలో గనవచ్చు ప్రధానగుణము స్వతంత్ర సంస్కృతి. వీరి గురువు ఆస్వాల్వమా శ్రేష్ఠ సమాజమున నున్న వీరి కవులు ఈ మా శ్రేష్ఠిదొర సాంగత్యము లభించిన వెనుక నూతన చైతన్యమును గాంచి నవి. వస్తువర్త మున్నగు పాశ్చాత్య రచయితల ప్రోద్బలము వీరికి లేకపోలేదు కాని వీరి గీతకలను కేవలము పాశ్చాత్యవాద్యయ ప్రోద్బలములుగనే గణించుటకు వల్లపడిదు. ఇతర ప్రోద్బలము లేవి వచ్చినను అవి వీరి సమాజశక్తిలో లీనమయి స్వతంత్ర వికాసమును నిరూపించు కొనుచున్నవి.

వీరి గీతకలను చదివినప్పుడు మున్నుండు పాదకట్టు గుణమునాని విస్తృతాహార్యము. వీరికున్న వస్తువైవిధ్యము ఆధునిక రచయితలలో ఎరుదుగ గనవచ్చుచున్నది; పావరితిగ, పశువులకాపరి, బొమ్మలనోము, పసరికపాము, నుకారిపిల్ల ఇట్లా ఒకటి రెండు కాదు. ఏ వస్తువు కనబడినను అది వీరి హృదయమును కదిలించి రచనకు పురికొల్పుచున్నదా అనిపించును. అల్పములు నిరాదంబరములు సామాన్యములుగా మనకు గనవచ్చు వస్తువులు వీరికి అందముతో నిండి యుండును. ఆ యందమును అనుసంధించిన ఆహ్లాదమును సహృదయులకు వీరు పంచిపెట్టుచుండుదు.

వీరి గీతకలకు రెండు విశిష్టలక్షణములు.

- (1) బాసపద జీవితమునందు ప్రత్యేకపక్షపాతము.
- (2) ప్రకృతిరామణీయకమును పాలించుటలో

నపూర్వమైన శ్రద్ధ. వీరి కథలలోను నవలలలోను కూడ పల్లెటూరి జీవితము చక్కగ ప్రతిబింబించుచు కాని అన్నిటికంటెను ఈ యంశమున వీరి గీతకలు ముచ్చట గొలుపుచుండును. తోడ్పడయు గుండ్లులాగు వారు, కాలవలో పడవనదివునారు, సముద్రములో చేపలుపట్టువారు మున్నగు కష్టజీవుల జీవితమును పరికిలించి వారి ప్రత్యేక ఆశయములను లక్షణములను వీరు చిత్రించుచుండుదు. 'రక్తపల్లగా' అను గీతకలో అంతిర్యద్వి ప్రాంతములనున్న పల్లెలకు కూర్మమూర్తి నరసింహమూర్తి ఎట్లు లభ్యమైనదియు వీరు చక్కగ గానము చేసిరి.

“నుత్పాత్యతారాలు మన నితైపంట
మనకు లేనిది కూర్మ నరసిమ్మములుగ
అవి దొఱకినా” యందు నానందపడిరి.
కొపనాతి కిట్టమ్మ గొప్ప సంబరము
సేయించు వాయించు చిలుకలూ మువలు.”

అన్నాను నరసింహాడందరూ వినగ.

ఇట్లానే “నుకారిపిల్ల” “నారిగాదిది” ఇత్యాది గీతకలు పఠించినచో మనము దానివైపు దృష్టివైస్తా పరుపని సామాన్య జీవితముపయి వీరి కెంత మొగ్గరమో విస్పష్ట మగును.

కొన్ని కొన్ని ప్రబంధములలో ప్రకృతివర్ణనలు గతాను గతికములుగ నుండును. ఈ కవులు ప్రకృతి నెన్నడయినను చూచి ఎరుగుదురా అనిపించును. శ్రీ వెంకటరావుగారి ప్రకృతివర్ణన మట్టిదిగాదు. ప్రకృతి వీరికి ప్రత్యేకము ఉపాస్యజీవిత. గోదావరి తీరమున వీరి జీవితము చాలకాలము నడచినదేమో పాపి కొండలు గోదావరిబ్రెడ్జి పట్టిసపు దేవాలయము కొర కొండ సీమలోని కొలకులు అంతిర్యద్విసాగర సంగమము వీని నన్నిటిని చక్కగ పీఠించి ఆ రామణీయకము తమ గీతకలలో ప్రతిబింబించునట్లు చేసిరి.

“నల్లన్న మట్టికి తెల్లన్న
సురువుకూ సయ్యాలా!
నదిల్ల పాయకూ
ఉదధి కెరటానకూ తియపాట!

* * * *

చికిలి బంగారు అంతు
చేల మట్టున్న నోయి
మేఘాన్ని అలముకొని
మేఘయు చిరచూర్చు జిగి

* * * *

నీలాల కొండల నకుమ
తాడెత్తు లేచిపోయి
కొదను వరద వానకాళ్ళ
కడుకెగి ముద్దలైతే?

గోదావరినీటిల్లెల్ల జోహారు నీకు తల్లి.

* * * *

లంకముంచిన లంకమీద దొంకముంచిన
దొంకప్రక్కన పొంకమగు నేదెచ్చెట్టుముంచిన
ప్రళయగోతమి వాహినీబలమందు
పసరికపాము నవచిన్ మెలిక లేమందు?

ప్రకృతిని కేవలము దూరమునుండి చూచుట
గాక ఆయాదృశ్యములందు తమ హృదయమును
లీనము చేసిరా అనిపించుచుండుట వీరి ప్రకృతి వర్ణ
నలు.

వీరి గీతికలలో నున్న శైలి చాల భాగము
వ్యవహారమునకు సన్నిహితముగ నుండును. భాషకు
భావమునకు నుంచిపోవు కుదురుచుండును. అక్క-
డక్కడ కొన్ని కేవల గంభీరములయిన పదములు
వాడట కలదుగాని అవికూడ కళాప్రయోజన
మునకు పోషకముగ నున్నప్పుడే వాడుచుండురు. ఈ
గీతికల వరుసలలో నున్న జైవిధ్యము ప్రత్యేక
ప్రశంసార్హము.

నూనే రాచేము నున్నగ
గురులను మన్నన రువ్వేము;
నిగ లేచు లేచేము, నిగలను
సొగనుగ చేమంతి చెరికేము;
నగలే తాల్చేము, ధగధగ
తగతగ నగలే నవ్వేము.

అను బొమ్మలయెల్లలాడింపు గీతికకును,
మవ్వమెళ్ళో కట్టిబిడిచిన

కువ్వచెనకా లున్న కృష్ణా!
నవ్వవోయి నాకేసియాచి
పువ్వ లిమ్మన్నా!

అను బాలకృష్ణుని గూర్చిన గీతికకును వక్రపుకు
అనునామయిన వరుసభేదము చూచి ఆనందించ
వచ్చును. ఇట్లే “నూర్చహన్” అను గీతికలోని

అరుగెల్లనదాక నతివతన్నెవరు
చేరరాదని రాజు శేఖరునని పె

గ్రాంథిక శైలికిని

‘కొవసాతి వారింటి బోవలే లాగ
కొవసాతి కిట్టమ్మకొమలే దీనె
కిట్టమ్మ నేవేడి కీర్తింలే మనిర

అను రక్తకుల్పగాలోని వ్యావహారిక శైలి
కని ఎంత వ్యత్యాస మున్నది! రెండింటిలోను
కూడ జౌచిత్యము ప్రత్యేకమునగుచున్నది.

అతిని ప్రసరమున శ్రీ వెంకటరావు గారి
వాఙ్మయమునంతయు ఆపోకవము పట్టగల యద
కాశము నాకు లేదు. చదివినంతలో వీరి గీతికలు
సహజలావణ్యము నన్ను చికిలిని తేయుచుండును.
ఇప్పటికి పదునైండ్లకు పైగా వీరి సాంగత్యము
కూడ నా కనుభవనీయమున నున్నది వాదభేదముల
పొంతికు బోక వాఙ్మయశేవయే ప్రధానముగ నెంచు
కొని రచనా కళకు వీరు తమ జీవితము నంకిత మొన
ర్చిరి. ఆపురూపమయిన గీతికల నెన్నటితో ఆంధ్రుల
కనుగ్రహించిరి. వీరు చేసిన వాఙ్మయసేవకు దగిన
సత్కార మాంధ్రు లింతవరకు వీరికి చేయలేదు. కవి
త్వము చేరు చెప్పకనే ఒక చైతన్యమై మేర్పడిన ఈ
దినములలో స్వార్థమును త్యజించుకొని ఇహభోగ
ములపయ నివృత్తవాచకొంది అంతిర్యాణి బ్రాద్బల
మును కాదన లేక ఆంధ్రవాణిని వేదించుచున్న ఈ
వాఙ్మయోపాసకుడు మనకు మార్గదర్శకుడు. నన్నయ
భట్టు మొదలుకొని నేటివరకు ఆంధ్రసారస్వతమునకు
గురుపితమని ప్రఖ్యాతి వడిన రాజమహేంద్రయన
నివాస మేర్పరచుకొని నగర గౌరవము నకు
అలంకారధూతులుగ నున్న శ్రీ వెంకటరావుగారిని
ఈ ఉత్తమోత్తరసందర్భమున సన్మానింప నోచిన
ఆంధ్రులు ధన్యులు. ఈ యుత్సవములయిగ నాంధ్ర
దేశము—ముఖ్యముగ రాజమహేంద్రము—కేవలము
నిర్జీవమై పోలేదని మనము నిరూపించుకొనుచున్నాము.
ఎంత నిరుత్సాహకరమైన పరిస్థితు లేర్పడినను నిగ్ర
హించుకొని నిశ్చలదీక్షతో వాఙ్మయసేవావ్రతము
కొనసాగించుకొన్న శ్రీ వెంకటరావుగారు ప్రత్యేక
ముగ అభినందితావధులు.

అతడా మనోవ్యాధిరల్ల బాధపడినంతగా ఆ నెవ్వి కల్ల బాధపడనేలేదు. పుండుసలిసట్టిది రాత్రిం బగళ్ళలాగే బాధపెట్టేది. ఆ వచ్చేదేనో పెండ్లాళే వచ్చివేస్తే బాగుండును! ఏమిటా వచ్చేది? మృత్యువా? అంధకారమా?...కాదు! కాదు! మృత్యువుకంటే మరేది వచ్చిరా వయ్యుమే!

పీటర్ టీ పట్టుకువచ్చాడు. ఇలియిన్ ఆ వచ్చినవా రెవరైనదీ తెలియవట్టుగా కొంతసే పరినికేసి కం గారుగా చూశాడు! అతని వెర్రిచూపులు మూసి పీటర్ మొదట కొంచెం గాభరాపడ్డాడు. అకం గారు అది చూసేసరికి ఇలియిన్ టీ చూట జ్ఞాపకంవచ్చింది.

“ఒక్కో! టీ ఆ! సరే! అది అక్కడ పెట్టు! మొహం కడుక్కొని బట్టలు మార్చుకుందామని ఉంది. కాస్త సాయంచేస్తావా?”

ఇవాన్ ఇలియిన్ మధ్య మధ్యని ఆసుతూ చేతులు, మొహము కడుక్కొని, రెండు చువ్వుకుని అడ్డంలో చూసుకున్నాడు. రెండు వెండ్రుకలు తెల్లగా పాలిపోయిన నుదుటినివాద అలుముకుపోయినట్లు వేశాడుకున్నాయి. ఆ ముఖకంఠికచూసుకుని అతను చూడిలిపోయాడు.

మర్నా మార్చుకునేటప్పుడు తన ఒంటికేసి చూసుకుంటే మరి భీభత్సంగా ఉంటుందని ఇలియిన్కి తెలుసును. అందుచేత కరీరంకేసి చూసుకో వడమే చూసివేశాడు. దుస్తులు మార్చుకున్నతరవాత టీ పుచ్చుకోడానికి ఆ పక్కగా ఉన్న పడకకుర్చీ మీద కూర్చున్నాడు. ఒక క్షణంసేపు ముఖంగా ఉన్నదని అనుకున్నాడు. కాని టీ తాగడం మొదలు పెట్టేసరికి ఆ నోటినికారము, ఆ బాధ మళ్ళీ ప్రారంభించాయి. అతికష్టంవూడ. ఆ టీ కాస్త తాగి, పడకకుర్చీమీద కాళ్ళు చాపుకుని కూర్చుని, పీటర్ తో నెట్టిపొమ్మని చెప్పాడు.

రాత్రింబగళ్ళరిని పరిస్థితి అట్లాగే ఉన్నది. అప్పుడప్పు డరిని కళ్ళలో ఒక ఆకాశోగ్ధి మెరిసి నట్లుం డేడిగాని వెంటనే నిరాశా సముద్రం గర్జిస్తూ న్నట్లుండేది. ఆ నెవ్వి అప్రమాదము అలాగే నిలు పుతూ ఉండేది. నైరాశ్యంతో అతిదలాగే కుములు తూండేవాడు, ఒంటరిగా ఉన్నప్పు డాకినిలో

ఇంకోకరిని నిలవాలనే భయంకరకాంక్ష బయలు పడేది. వాళ్లు వచ్చినతరవాత తన బాధ మరింత ఎక్కువైపోతుందని అతనికి తెలుసును. అయినా “స్పృహతప్పి పోవడానికి ఇంకా కొంచెం మళ్ళీ మందు పుచ్చుకుంటాను. ఈసారి డాక్టరుతో ఈ విధంగా ఇది ధరించడం దుర్భరంగా ఉందనీ, మరొకటి ఏదైనా ఆలోచించాలనీ చెబుతాను.” అనుకునే వాడు.

అలాగ ఒక గంటలో రెండుగంటలో గడిచిపో న్నది. ఇంతలో డాక్టరుపుగంట గణగణ మోగింది. బహుశః అది డాక్టరు మోగించిన గంటేమో! అవును! ఆ వచ్చింది డాక్టరే! ఆ డాక్టరు రావుగా నలా కీగా ఉన్నాడు. అతని ముఖవైఖరి చూస్తే—“ఏమి టయ్యా! అలాగ కం గారు పడిపోతున్నావు! ఆ న్యత హారం అంతా నేను రైలు చేసిస్తానుగా!” అన్నట్లుంది. కాని ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో అరిగమైన ధోరణి నవ్వుదని అతనికి తెలుసును! అయితే నలుగురు పెద్ద మనుషుల్ని చూడడానికి పొరున్నే ఒక పెద్ద కోటు వేసుకుని మళ్ళీ విప్పివేసినట్లే—ఆ పరిఅంతా అయి పోగానే మళ్ళీ ఈ ధోరణి మలభంగా మార్చివెయ్య గలడు!

డాక్టరు బాగా వేడెత్తేవాకా చేతులురెండూ రాసుకుంటూ “అబ్బా! ఏమి చరి! ఒళ్ళంతా కరిచి వేస్తాంది. కాస్త ఒళ్లు వేడెక్కునివ్వండి”అన్నాడు. అతని మాటలుపట్టిచూస్తే—“కాస్త అంతేవరకు ఓపిక పడితే ఈ సమస్యలన్నీ చక్కబడిచేస్తాను!” అన్నట్లు కనబడింది.

డాక్టరు “ఏమిటి! ఎల్లాగున్నాడు?” అన్నాడు.

“ఏమిటి కళ్ళమన వ్యవహారా తెల్లా ఉన్నాయి” అన్నట్లుగా ఆ డాక్టరు మాట్లాడాలనుకున్నాడనీ, అయితే అవిధంగా అడగడం బాధ్యుండని “రాత్రింతా ఎల్లా గడిచింది!” అనే ధోరణిలో మాట్లాడాడనీ ఇలియిన్ గ్రహించుకున్నాడు. ఇలియిన్ ఏమీ అన కుండా అదేమాదిరిగా అతనికేసి చూశాడు. ఆ చూపులో “ఎందు కిలాగ అబద్ధాలాడడం! కాస్త సిగ్గు, లజ్జ ఉండకూర్తెయ్యా?” అనే భావం స్ఫురిం చింది. అయితే ఆ డాక్టరివేమీ బోధింపురుసుకోనా లనే ధోరణిలో లేడు. ఇలియిన్ “అట్లాగే నానా

యాతనగాను ఉంది! ఆ బాధ నన్నాదిలేటట్లే కనబడడంలేదు. పిసరంలేనా తగ్గడంలేదు. మరదైనా..." అని వీరో చెప్పబోయాడు.

అంతలోనే డాక్టరు అందుకున్నాడు.

"అవునవును! జబ్బుపడిన మనుషులంతా ఇలాగే మాట్లాడతారు... అమ్మయ్యా! ఇప్పటికీ నాబిళ్ళ కొంచెం వేడెక్కింది." అని, రోగి చెయ్యి ఆపాడయంగా అందుకున్నాడు.

తరవాత సాఫీగోరణి విడిచిపెట్టి, అతి తీవ్రంగా ముఖంపెట్టి, రోగిని పరీక్షించడం మొదలుపెట్టాడు. నాడి, ఉష్ణత మొదలైనవన్నీ పరీక్షించి హృదయపరీక్ష కుపక్రమించాడు.

ఇలియచ్చికి ఇదంతా వట్టి బూటకమని తెలుసును. డాక్టరు మోకాళ్ళమీద ఆనుకుని అతని హృదయధ్వను లతిజాగ్రత్తగా వింటున్నాడు. రోడ్డులో ఉన్నప్పుడు లాయర్ల వేవో వాదోపవాదాలు సాగించేవారు. అవ్వన్నీ వట్టి అబద్ధాలనీ, వారలాగ మాటలాడడానికి కొన్ని ప్రత్యేక కారణాలున్నాయనీ ఇలియచ్ తెలుసును. అయినా ఇలియచ్, అవ్వన్నీ ధరించి పోతుంటేవాడు. ఇప్పుడు ఈ డాక్టరు చేసేవన్నీ అలాగే ధరించాడు.

డాక్టరులాగే మోకాళ్ళమీద ఆనుకుని హృదయపరీక్ష చేస్తూంటే ద్వారందగ్గర ఫెడరోవ్నా నిలుక్కుదున్నటు రెపరెపలాడాయి. ఆమె ఆ డాక్టరు వచ్చిన సంగతి తన కందుకు చెప్పలేదని పీటర్ మీద కేకలువేసింది.

ఫెడరోవ్నా లోపలికి వస్తూనే ఇలియచ్ని ముద్దుపెట్టుకుని తాను లేచి చాలా సేమైందని ఋజువుపరచడానికి ప్రయత్నించి, పీటర్ చెప్పకపోవడం వల్లనే అక్కడికి రాలేకపోయిందంటూ మాట్లాడింది.

ఇవాన్ ఇలియచ్ నభిళిపర్యంతము ఆమె వేదం పఠికిలించాడు. ఆమె మంచి ఆరోగ్యంగాను ఉల్లాసంగాను కనిపించింది. కళ్లు కలకల నవ్వులున్నట్లున్నాయి. ఆ ధోరణి చూసేసరికి ఇలియచ్కి ఒళ్లంతా కుకకుక మండిపోయింది. ఆమె అతని బంటిమీద చెయ్యివేసేసరికి అతనికి సింటిమీద చంద్రనిప్పులు గుమ్మరించినట్లుంది.

అతన్ని నురించి ఆ రోగాన్ని నురించి ఆమె

ఆవలందించిన ధోరణి అలాగే ఉంది. ఆ డాక్టరు ఆరోగివిషయంలో ఒక ప్రత్యేక దృక్పథం అలవాటు చేసుకున్నాడు. ఆ ధోరణి మరి మార్పుకోలేక పోయాడు. ఫెడరోవ్నా కూడా ఆ వెవకటి ధోరణి అలాగే పట్టుకుని కూర్చున్నది. ఇలియచ్ రోగం విషయంలోను మందులవిషయంలోను జాగ్రత్తపడడంలేదనీ, దాని బాధ్యత వహించవలసిన వ్యక్తి అతనేననీ, అందుచేతనే ఈ మాటలు అనవలసివస్తున్నదనీ ఆమె చెబుతూంటుంది. మళ్లీ ఇప్పుడూ అదే ధోరణి.

"అయిన నామాటంటే బొత్తిగా చెవివెక్కినియ్యరు. సరిగ్గా వేళకి మందు వుచ్చుగారు. ఆకాశ్లాగే వైకెత్తి పెట్టుకుని పడుకుంటారు. దానివల్ల రోగం మరింత ముదిరిపోతుంది. ఏమీ అనుమానంలేదు."

అని చెప్పి జిరాసివ్ అతని కాళ్లు వైకెత్తిపట్టుకునే తీరుఅంతా వర్ణించి చెప్పింది.

డాక్టరు వెటకారంతోను కొంచెం ఆపాడయితోను ఒక్క చిరునవ్వు నవ్వి "ఏంజేస్తాం! జబ్బు చేసినవారే! కొన్ని రోజులక్కలు బయలుదేరుతూంటాయి. అవ్వన్నీ మనం కడుపులో పెట్టుకోవాలి." అన్నాడు.

డాక్టరు పరీక్ష ముగించి వాచీ చూసుకుంటున్నాడు. ఫెడరోవ్నా ఇలియచ్ దగ్గరికి వచ్చి, "నే నింకొక పెద్ద డాక్టరుగారిని పిలిపిస్తున్నాను. ఆయన ఈవేళ వచ్చి పరీక్షచేసి మన డాక్టరుగారితో సంప్రదిస్తారు. దీనికి మీరేమీ అడ్డుచెప్పవద్దు. ఇదంతా నాసంపత్తి ప్రాణంమే" అంది. ఈమాటలామె వ్యంగ్యపూర్వకంగా ఉచ్చరించింది. నిజాని అవ్వన్నీ అతనితోనమే జరుగుతున్నా తనమాట కడ్డుచెప్పకూడదనడానికి ఆమె ఈవిధంగా మాట్లాడింది. ఇలియచ్ కనుబొమ్మలు ముడిచి అలాగే నిశ్శబ్దంగా ఉన్నాడు. ఇదంతా ఒక కవలనాటకంకింద రియూరయిందనీ, ఇందులోనించి తిప్పించుకుని ఇవలెల పడడం తన కిక సాగ్యంకొదనీ నిశ్చయించివేశాడు.

ఇక ఫెడరోవ్నా ధోరణి చూస్తే ప్రతీదీ ఆమెతోనమే చేయిస్తున్నట్లు, మరొకవిధంగా అనుకోడానికి అవకాశమే లేనట్లు మాటాడుతున్నది.

పడకొండున్నర ఆయ్యోనికి ఆ కొత్తదాక్తరు వచ్చి సుందరిని ప్రారంభించాడు. ఆ దాక్తరు, ఫెడరోవా అతిని నమస్కారం కోరితనేపు సంప్రదింపులు జరిపి, తరవాత ఆ పక్కగదిలోకి వెళ్లి ఎపెంకిమ్మను పరిచి, కిడ్నీని పరిచి ఏవో రహస్యంగా మాట్లాడుకున్నారు. ఇలియన్ కిప్పుకు లేల బలవంత చావులకును సంస్కారం! వారంతా ఎపెంకిమ్మ, కిడ్నీ తిన్నగా నవ్వించేదని, ఇప్పుడు దాక్టర్లెదుట కలిసి వాటిని తిన్నవై దారిలో పెట్టాలని ఆతిథ్యంగా దగ్గించుకుంటున్నారు.

ఇలియన్ చావులకును సంస్కారంతో పడి "కోగం నమమయ్యే ఆతి ఏమైవా ఉన్నదా?" అని అనిచాడు. కొత్తదాక్తరు తీవ్రంగా ముఖం పెట్టి హామీ ఇవ్వలేదని, అయితే నమమయ్యేలపై కనిపిస్తున్నదని చెప్పి నాదిగ్గర నెలపు తీసుకుని వెళ్లిపోయాడు. పాపం ఇలియన్ అలా వెళ్లిపోతున్న ఆ దాక్తరు ముఖంకేసి ఎంతో ఆత్రంగా మాట్లాడు. ఫెడరోవాకు అతిని ఆత్మిని మానే సుందరి తిగుక్కుపోయింది. ఆమె దాక్తరుకు ఫీజు ఇవ్వడానికి వెదుకూ ఒక్కసారి లోలోపల బాదుమని విచ్చింది.

ఆ కొత్తదాక్తరు కొంతకాలంపాటు ఆ భోక్తిని వెలిగించాడుగాని, అది ఆత్రే కాలం నిలబడలేదు. ఇలియన్కి కోజుకోజు ఆ గది, ఆ తెరలు, ముందు సీసాలు, ఆ బాధ అలానే ఉండిపోతున్నట్లు కనిపించాయి. మరి ఇంకా బాగా భరించలేక అతను గట్టిగా మూచిలేవాడు. దాక్తరు చర్మం లోపల కంటా పొడిచి ఒక కొత్త ఇంజెక్షను ఇచ్చాడు. దానితో అతనికి చాలాసేపటివరకు స్వారకం తప్పిపోయింది.

తెలివి వచ్చేసరికి సాయంకాలం కావచ్చింది. పరిచారకులు భోజనం పట్టుకువచ్చి అక్కడ పెట్టారు. ఇలియన్ అతి కడుమీద కొంచెం మాంసము, ట్రీ ఫ్రుట్సుకున్నాడు. మళ్ళీ అతిని కళ్ళకి అక్కడ ఉన్నవన్నీ అల్లాగే కనిపించడం ప్రారంభించాయి. ఇంతలో చీటిపడింది.

సాయంత్రం భోజనం అయినతరువాత ఏడు గంటలయ్యేసరికి ఫెడరోవా సాయంకాలం దుస్తులు ధరించి లోపలికి వచ్చింది. ఆమె లోడుకున్న

జాకెట్టువల్ల పూదయం ఉచ్చేక్తుగా పైకి పొంగింది. ముఖంమీద వెనుగునాటుగా ఫేసుపొయినవాళ్ళు కనిపిస్తున్నాయి. నాలుకానికి నడుతున్న సంగతి ఆమె పొద్దున్నే అతినితో చెప్పింది. సారాజెన్నే హార్ట్ అనే ప్రఖ్యాతి వర్తకి ఆ పట్టణంలో ప్రదర్శనాశ్రయాలు చేసింది. ఇలియన్ ఆ సంగతి విని ఫెడరోవా అది తిప్పుకుంటూ మానీషిరాలని పట్టు పట్టాడు. కొన్ని స్నేహితులూ రిజన్స్ చేయించాడు. కాని ఇలియన్ ఆ మాటే మరిచిపోయాడు. అందుచేత మిట్టమొనగా ఆమె నేడం మానీషిరి కఠినికి లోలోపల చీచిరలాడింది. అయితే మళ్ళీ ఆతిలోనే తినే ఆ ప్రదర్శనానికి వెళ్లిమన్న మాట జ్ఞాపకంవచ్చి ఆ కోపం అంతా లోలోపల తిమియించుకున్నాడు.

ఫెడరోవా లోపలికి వచ్చేప్పుడు చాలా ఉల్లాసంగానే కనిపించింది కాని లోపల తానే తప్పు చేశానని పూర్వతాప పడుతూనే ఉన్నది. మెల్లిగా అతిని పక్కనే కూర్చుని ఒంట్లో ఎలాఉన్నదని అడిగింది. అతను "ఆ ఇండులో అంతగా అడిగి తెలుసుకోవలసింది ఏమీ ఉన్నది! ఏదో ఒక మాట ఆపాలిదా!" అని ఆ విధంగా అడిగి ఉంటుందని అనుకున్నాడు. అటుపిమ్మట ఆమె ఇలాగ అన్నది : "అనిలు నే నక్కడికి వెడిదామనే అనుకోలేదు! అమ్మాయి, ఆమె స్నేహితురాలు బయలుదేరారు; నీట్లు అవ్వ్వ ఇంతకు పూర్వమే రిజన్స్ చేయించాము గదా! అల్లుణ్ణి, (ఇతరు కాబోయే అల్లుడు) అమ్మాయిని బంటరిగా పంపిస్తే బాసుండదని నేను బయలుదేరాను. లేకపోలే ఆ కాస్పీపు మీదగ్గిరే కూర్చుంటున్నాను. నేను వెళ్ళొక మీద మందులు అవ్వ్వ సరిగ్గా వేళకి పుచ్చుకుంటూండండి."

అటుతరవాత ఒక్కనిమిషం ఊరుకుని "అమ్మాయి, అల్లుడు లోపలికి వచ్చి మిమ్మల్ని మాడాలని అనుకుంటున్నాను! రమ్మన్నారా?" అని అడిగింది.

ఇలియన్ సరే రమ్మనమన్నాడు.

ముందుగా ఇలియన్ కుమార్తె లోపలికివచ్చింది. ఆమె సాయంకాలం ముస్తాబుతో తిరిగివచ్చింది.

లోపల ప్రవేశించింది. పవనశావనంలో నవనవ బాతుకున్న ఆమె శరీరకాంతులు దుస్తులలోనించి ప్రేకి తొంగిచూస్తున్నాయి. ముఖభంగితు చూస్తే ప్రేమభావంతో మురిసిపోతున్నట్లున్నది. పోయిగా కాలక్షేపంచేసి ఆ అమ్మాయి కి జబ్బు, బాధలు ఈ గొడవలు చాలా చిరాకై తీస్తున్నాయి.

ఇంతలో అల్లుడు కూడా లోపలికి వచ్చాడు. సాయంకాలం నూటు పేరుకుని జట్టు ఉంగరాలు తిరిగిట్టు దువ్వుకున్నాడు. అతని కోటు పంటామ మొదలైనవన్నీ కరిరానిది కట్టిగా అంటి పేట్టుకున్నట్లున్నాయి. పోల్ చేత్తో పట్టుకుని నిటాగా నిలబడ్డాడు.

ఇలియిచ్ చిన్నకొడుకు కూడా ఎవరికీ కనబడకుండా అతని వెనకాలే వచ్చి లోపల దూరాడు. ఆ పిల్లవాడి కనుకెప్పుడొకరినీ నల్లని మచ్చలున్నాయి. ఆ మచ్చల అర్థమేమిటో ఇలియిచ్ కి పూర్తిగా తెలుసుకు!

ఆ పిల్లవాడిని చూడగానే ఇలియిచ్ గుండె జల్లు మంది! భయంవల్ల దిగాలుపడిపోయిన వాడి ముఖం చూస్తూంటే - పాపం ఇలియిచ్ గుండె తిరుక్కుపోయింది. జిరానీస్ తిరవాత ఈ పిల్లవాడొక్కడే తిరిగిమయంలో వెంగ పట్టుకున్నాడని ఇలియిచ్ కి తెలుసును.

తిరవారి అందిగు అతని చుట్టూరా కూర్చుని వంట్లో ఎలాగున్నదని అడిగాడు.

కొంతకేవలరాకా ఎవరూ ఏమీచూట్టలేదు. కుమార్తె తన కంటితో డెక్క కున్నదని తెలిసి అడిగింది. అది ఎవరు తీసుకువచ్చిందో ఎక్కడ పెట్టిందో తెలియలేదు. దానివిధాన్ని కూతురు మాట మాట అనుకున్నాడు.

ఇంతలో అల్లుడు ఇలియిచ్ కి దగ్గరగా కూర్చుని "వీరెప్పుడైనా సారాతెర్నో హార్ట్ ను చూశారా?" అని అడిగాడు. ఇలియిచ్ కి మొదట ఈ ప్రశ్న ఏమి బడలేదుగాని, కొంతసేపటికి గ్రహించుకొని "లేదు! నీ వెప్పుడైనా చూశావా?" అని తిరిగి అడిగాడు. అల్లుడు "వెనక ఒక నాలుకంలో చూశాను." అన్నాడు. "వెనకలోన్నా కొన్ని కొన్ని పేజుల్లో సారాతెర్నో హార్ట్ తో సహావైసా రింకెవరు లేరంది.

కొని కుమార్తెకి అభిప్రాయం వచ్చలేదు. అటు పిమ్మట సంభాషణ ఆ వర్తకి వాడనికాభివ్యవధతి మీద, హుందారిసంపాదన నడిచింది. ఇందులో విశేషం ఏమీ లేదు. వలగురు కూర్చున్నప్పుడు డిటు వంటి బాతాఖానీ వస్తున్నాంవంటి మామూలే.

ఈ సంభాషణకుగ్గ అల్లు డొకసారి మారు గారివైపు చూసి ఏమీ అనకుండా చూట్టాడు కూతు కున్నాడు. మిగిలినవారకూడా ఇలియిచ్ కిని చూసి ఖాట్టాడివం కట్టిపెట్టేశాడు. ఇలియిచ్ అందరిమీద భుమభుమలాకుమూ మూతి విగించుకుని కూర్చున్నాడు. ఇలియిచ్ కి ఈ పరిస్థితి ఎల్లాగో అల్లాగ సర్దుమంటే బాగుండిపోయేదిగాని అది జరిగేకుర్గం కనబడలేదు. అందరు చూట్టాడు కూతుకోవడం ఇబ్బందిగానే ఉంది. ఎవరో ఒకరు సంభాషణ ఉపక్రమించాలి. ఒక్కరికి డ్రాగ్టం చాలలేదు. తీరా ఎవరైనా మొదలు పెడితే అందరు ఆడుకూన్న ఆ కపటతాటాం కాస్తా బతులపకిపోతుండేమోనని భయం! కూతులే మొట్టమొదటగా డ్రాగ్టం చిక్కబట్టి మాట్లాడాలని నిశ్చయించింది. కాని అందరు ప్రేకి కనబడకుండా దాని పేర్దాబునున్నా ఆ విసుగుచల కాస్తా బయటపడి పోయింది.

"ఇదిగో! మనం నాలుకానికే వెనదానుమకుంటే నెంటునే బయలుదేరడం మంచిది" అన్నది చాచీకినీ మాటా అది తిండ్రీ బహూకరించిన వాటి. ఇలాగ మాట్లాడేటప్పుడు పిల్లలోనికేసి మాటా ఒక చిరు నవ్వు నవ్వింది. దాని అంతరార్థం ఆ యిద్దరికీ తెలుసును! ఇలాగన్న తిరవాత కుమార్తె తిలాయన లేచి నిలబడింది. ఆమె దుస్తులు తిరిగితిలాయాయి.

ఇక మిగిలినవారందరు కూడా లేచి, ఇలియిచ్ దగ్గర వెలపుతీసుకుని వెళ్ళిపోయారు.

వారిందరు వెళ్ళగానే ఇలియిచ్ "అమ్మయ్య!" అనుకున్నాడు. అతనికి ఒంట్లో కొంచెం తేలికగా ఉన్నట్లు కనబడింది. వారు వెళ్ళడంతో బాటా కపటతాటకం కూడా ముగిసిపోయినట్లు కనబడింది. అయితే—ఆ బాధమాత్రం అలాగే ఉండిపోయింది. ఆ బాధవల్ల, ఆ భయంవల్ల ప్రతీదీ ప్రబలంగా ఉండి పోయినట్లు కనబడింది. ఇది తిగ్గిందనిగాని, ఎక్కువదనిగాని అనుకునే అన్యాయం కనబడలేదు.

అన్ని బాధలు క్రమక్రమంగా ముందుకువచ్చుచున్నవి అన్నాయి.

నిమిషాలవెంటే నిమిషాలు, గంటల తరబడి గంటలు అలాగే ప్రబంధంగా, దినాలుగా గడిచిపోతున్నాయి. ఎక్కడా బాధలు తగ్గేమాదవలే కనబడడం లేదు. ఇక వాటి పరిణామం మరింత భయంకరంగా మారిపోయేటట్లుంది.

పీటర్ వచ్చి "జరాసిమ్ని పంపించవా? బాబూ!" అన్నాడు. "సరే!" అన్నాడు ఇలియన్.

9

ఫెడకోవా రాత్రి ఇంటికి తిరిగవచ్చేసరికి బాగా అలష్టం అయింది. ఆమె అతి గెనుడిగా వచ్చుచుకొంటూ ఇలియన్ గదిలోకి వచ్చింది. కానీ ఇలియన్ ఆమె అనుగుల వప్పుకు విని కళ్ళు తెరిచి వెంటనే మూసివేసుకున్నాడు. ఫెడకోవా జరాసిమ్ని అక్కడనుంచి పంపించి "నేనీ తా నే అతిని పక్కని కూర్చోవాలని అనుకున్నదిగాని ఇలియన్ కళ్ళు తెరిచి "అక్కరలేదులే! నువ్వు వెళ్లిపో!" అన్నాడు.

"ఏం, బాధ బాగా ఎక్కువగా ఉందా?"

"ఎవ్వరూ ఒకలాగే ఉంది."

"కొంచెం నల్లమందు తీసుకోండి."

"సరే" అని ఆతను కొంచెం నల్లమందు పుచ్చుకున్నాడు. ఆ తరవాత ఆమె వెళ్లిపోయింది.

ఆ తరవాత తెల్లవారగట్ల మూడుగంటలవాకా అతినల్లాగే వానా యాతన అనుభవిస్తూ మందకోడిగా వదిలిఉన్నాడు. అతనికి తాను, తన యాతనలు కలిసి ఒక నల్లని ఇరుగు గోనెపించిలో కూరుకుపోతున్నట్లునిపించింది. అలాగే కూరుకుపోతూన్నా ఆ సంచీకిక ఒక అంతు, దీరి ఉన్నట్లు కనబడడంలేదు. ఇది అతని పరిస్థితి. అవలే ఈ పరిస్థితి నిత్యము నుండే మీదకుంపటిలా తియారయింది. ఆపైన భరించరాని యుదుయాతన. అతని పరిస్థితి తలచుకుని మాడిలి పోయేవాడు. అయినా ఆ సంచీలోంచి అలాగే ఉండి బారిపోతూండేవాడు. చివరికి ఒకసారి స్వప్నకాతీప్తిపోయి, మళ్ళీ కొంతసేపటికి తెలివవచ్చింది. జరాసిమ్ అతని కాళ్ళు ఒక్కో పెట్టుకుని నునికేపాట్లు పడుతున్నాడు. అతని ఒక్కో ఇలియన్

కాళ్ళు కలవకాడట్లా వేలాడుతున్నాయి. మంద కోడిగా వెలుగుతున్న ఆ కోవోత్తిడిపాలు, ఆ బాధలు అల్లాగే ఉన్నాయి.

ఇలియన్ "జరాసిమ్! ఇక నువ్వు వెళ్లిపో!" అన్నాడు.

"మరేం పరవాలేదు బాబూ! నే నింకా కొంచెంనే వుంటాను."

"వద్దులే. వెళ్లిపో!"

ఇలాగ అని ఇలియన్ జరాసిమ్ ఒక్కోనించి కాళ్ళు తీసివేసి పక్కకు ఒరిగి పడుకుని తన పరిస్థితి తలచుకుంటూ లోలోపల కుమిలిపోయాడు. జరాసిమ్ ఆ పక్క గదిలోకి వెళ్లిపోయేవాకా ఎల్లాగో అల్లాగ లోలోపల దుఃఖం ఆపుకుని పసిపిల్ల వాడిలా ఒక్క సారిగా బాగుమని ఏడ్చాడు. ఇలియన్కి బాధగా దిక్కులేనట్లు కనబడింది. ఆపైన అతనికి తనొక్కడు ఒంటరిగా ఉన్నట్లునిపించింది. మైగా దైవమానవుల క్రౌర్యము స్పష్టంగా కనబడిపోయింది. చివరికి భగవంతుడే లేచిపోయింది. ఇవ్వన్నీ తలచుకుని తలచుకుని అతను లోలోపల మరి మరీ కుమిలిపోయాడు.

"ప్రభూ! దీనికంతటికి అంతరాత్మం ఏమిటి? నిన్ను ప్రపంచంలో ఎందుకు సృష్టించావు? నాకి విధంగా యుదుయాతనల నెందుకు కల్పించావు?"

అని ప్రశ్నించాడు. దీనికోక సమాధానం వస్తుందని అతని ధానించలేదు. సమాధానం రానూలేదు; కనక ఇలియన్ పసిపాపలా మరింతగా వెక్కిరిసి ఏడ్చాడు. క్రమంగా బాధ బాగా ఎక్కువై పోయింది. అయినా అతడు చలించలేదు; ఎవరినీ పిలవనలేదు. లోలోపల ఇలాగ అనుకున్నాడు. "ప్రభూ! నా కొంకా యుదుయాతనలు కల్పిస్తున్నావు. కానీ! ఇంకా బాధోంతు! అయితే ఇదంతా ఎందుకోసమని? నేను నిన్నే చెబాను? ఇదంతా ఎందుకు?"

తరవాత బాగా తియాయించుకున్నాడు. ఎదుపు తగ్గిపోయింది. మనస్సుకు క్రమంగా ఏకాగ్రత వచ్చింది. అతని కేవల వినిపిస్తూంది. కాని అది సామాన్యంగా కాదు. అంతరాంతరాల్లోనించినవస్తున్న అర్థవాణి! అది అతనికి వినిపిస్తున్నట్లునిపించింది.

ఇలియిచ్ లోపలికించి ప్రవహిస్తున్న ఆలోచన వాంతరంగధ్వని ప్రచారంగా వింటున్నాడు.

ఆ అస్పష్టమైన ఆలోచనలన్నీ విమర్శించి అవగాహన చేసుకుంటే వాటిలోనుంచి “ఇంతకీ నీకు కావలసినదేమిటి?” అనే ప్రశ్న ప్రతిస్పందించింది. అతను లోలోపల “నీకు కావలసినదేమిటి? నీకు కావలసినదేమిటి?” అనే మళ్ళీ మళ్ళీ ఉట్టం కిందుకున్నాడు.

“నాకేం కావాలి?” “బాధలు లేకుండా జీవించాలి” అని సమాధానం ఇచ్చుకున్నాడు.

మళ్ళీ అతి శ్రద్ధగా ఆ అంతరాత్మ ప్రబోధం విన్నాడు. ఆ విశేష వికాగ్రతలో అరినికి ఇంత వరకు పీడించిన బాధకూడా మటుకూయమై పోయినట్లు కనబడింది.

“జీవించాలి? అయితే ఎలాగ?” అని అంతరాత్మ ప్రశ్నించింది.

“ఏముంది? నే నిన్నాళ్ళనించీ బతికనట్లుగానే పోయిగాను, ముఖంగాను జీవించాలి.”

“ఇన్నాళ్ళనించీ బతికనట్లుగానే పోయిగాను ముఖంగాను కాలక్షేపం చెయ్యాలిగానూ?” మళ్ళీ అంతరాత్మ ప్రశ్నించింది.

ఇలియిచ్ అటుపిమ్మట తన జీవితంలో పోయిగా గడిపిజేసిన మధురకృత్యాలన్నీ పృథింపుకున్నాడు. అయితే విచిత్రమేమిటంటే—ఇన్నాళ్ళనించీ పోయిగా కనబడిన ఆ మధురజీవనస్వప్నాలన్నీ ఇప్పుడంత పోయిగా ఉన్నట్లు కనబడలేదు. కాని బాల్యస్మృతులు మాత్రం అతని భావనాపథంలో అలాగే మనోజ్ఞంగా నిలిచిపోయాయి. ఆ బాల్యస్మృతులెంత మనోహరంగా హృదయదర్శనంలో ప్రతిఫలించాయి! ఆ బాల్యజీవితధోరణిలో మళ్ళీ జీవించగలిగితే ఎంతో బాగుండిఉండును. అయితే ఆ తైశ్చికజీవితం అనుభవించిన శిశు వప్రవృత్తి కాలగర్భంలో విలీనమైపోయాడు. ఇప్పుడు తనవికా స్మృతులన్నీ ఎవరో మరచిపోయిన సంబంధించినట్లు కనిపించాయి.

అటుపిమ్మట ఇలియిచ్ తనకు ప్రాయం వచ్చి వచ్చినించీ తిబ్బబడిన మధుర ఘట్టాలన్నీ జ్ఞాపకం చేసుకున్నాడు. అవ్వేదీ ఇప్పుడంత ముఖ్యమైనదిగా

కనపడలేదు. దైగా ఆలోచించినకొద్దీ బాగా అసందర్భంగా ఉన్నట్లు కనిపించాయి.

ప్రాయం వచ్చింది మొదలుకొని ప్రస్తుతకాలం దాకా జరిగిన సంఘటనలన్నీ జ్ఞాపకం చేసుకుంటూంటే—క్రమంగా వయోపరిణతి వచ్చినకొద్దీ సంఘటనలలోని మాధుర్యం మటుమాయం అయిపోవడం మొదలుపెట్టింది. కొంత వయస్సు వచ్చినతరువాత లా స్కూలులో చదువుకునేకోసాలు కొంతవరకు బాగానే గడిచిపోయాయి. మొత్తంమీద ఆ కోసాలన్నీ కులాసాగాగడిచిపోయినట్లే చాలామంది ప్లే హేతులుండేవారు. ఏదో పైపైకి పోవాలనే ఆశయం వేసి. క్రమంగా దైక్ష్ణాల్లోకి వెళ్ళినకొద్దీ ఈ ఉత్సాహం తగ్గిపోయేది. తరువాత గవర్నమెంట్ కార్యదర్శిగా పనిచేసినప్పుడు మళ్ళీ కొన్ని మంచి సంఘటనలు జరిగాయి. అప్పుడు ఇలియిచ్ ఒక స్త్రీతో ప్రేమవ్యవహారం నడిచింది. అందుచేత అతనికా స్మృతులన్నీ మధురాతిమధురంగా ఉండిపోయాయి. ఆ తరువాత జరిగినవన్నీ చాలా గందరగోళంగా ఉన్నాయి. వాటిలో నుంచినది చెప్పదగ్గవేటి లేవు. ఇక ఆపైన జీవితం గడిచినకొద్దీ అంత సంతోషప్రదమైన పరిస్థితులేవీ రానేలేదు. తరువాత వివాహం జరిగింది. అది అతిసామాన్యంగా జరిగిపోయిన వ్యవహారమే గాని దానిలో విశేషం ఏమీ లేదు. ఆపైన భార్య తగాదాలు, కేవలం లాలసతో కూడిన సంసారం—ఆత్మకంచన, మొదలైనవన్నీ ప్రారంభమైవాయి. ఉద్యోగం కేవలం చచ్చుచెనిక సంఘటనగా మారిపోయింది. తరువాత డబ్బుచికాకులు, యావత్తీతము—అంటే ఇంచుమించుగా నేటివరకు అట్లాగే ఉండిపోయాయి. ఇంక ఆ జీవితం అలాగ గడిచినకొద్దీ భయంకరంగానే పరిణమించింది. అదంతా పర్యాలోచన చేసుకుంటూ ఇలియిచ్ తనలో తనకుల్లాగ అనుకున్నాడు. “నే నేదో పైపైకి బెళ్ళిపోతున్నానని అనుకున్నాను గాని కిందకే దిగబారిపోతున్నానన్నమాట! నిజంగా జరిగిందింటే. నలుగురు నన్ను చూసి ఘనమంటే ఘనమని మెచ్చుకున్నారని గాని వా జీవితం కాస్తా హాంలికయ్యారంటా హరించిపోయింది. ఇప్పుడిక ఈ తీర్థన భర్తనలవల్ల ప్రయోజనం ఏమి ఉంది? అంతా సమాప్తమయిపోయింది. ఇక మిగిలింది మృత్యువే.”

హతాత్తుగా ఆతని కొక ఆలోచన తిట్టింది. "బహుశః నా జీవితం తిన్ననైన దారిలో నడిచి ఉండకపోవచ్చును" అనుకున్నాడు. కాని వెంటనే "ప్రతీదీ నేను బాగ్రత్తగా చేసుకుపోయివివ్వకు జీవితం సరియైనదారిలో నడివలేదని ఎలాగనగలను?" అని సమాధానపడ్డాడు. వెంటనే ఈ సమస్య తన మనస్సు దరిమానానికిరాకుండా తరిమివేరాడు. నిజాని కిదే జననమరణ జటిల సమస్య సాధించే ప్రక్రియ. కాని అతడిది తన తలకుమించిన ప్రక్రియ అనుకుని చల్లగా వారదీచివేరాడు.

మళ్ళీ అతని మనస్సులో తర్జనభర్జనలు ప్రారంభమైనాయి. "అయితే నాకివ్వకు కావలసిన దేమిటి? చిరకడవా? అయితే ఆ చిరకడం ఎలాగ? కోర్టులో గడిపివేసినట్లు జీవితం గడిపిచెయ్యడమేనా? కోర్టులో పారామంతురు తీస్తూ కేసులు పెడుతూంటే తన దర్జాగా నడిచిపోయావాడు. అందరు అదిగో! జడ్జిగా రంటే అదిగో జడ్జిగా రనేవారు. అవ్వన్నీ జ్ఞాపకం చేసుకుని ఇలియత్ లోలోపల "నేను నేరం చెయ్యలేదు." అని గట్టిగా అనుకున్నాడు. తరవాత 'ఇదంతా ఎందుకు?' అనుకుని దిచారించడం మానివేసి, గోడకేసి తిరిగి పడుకుని ఆ సమస్యని గూర్చి అల్లాగే ఆలోచించాడు. మనస్సులో మళ్ళీ "ఈ దీర్ఘత్వాని కంటిటికి ఉద్దేశ్య మేమిటి?" అని ప్రశ్నించుకున్నాడు. ఎంత ఆలోచించినా అతనికి సమాధానం దొరకలేదు. అప్పుడప్పుడు దిరిగి సమస్యనుగురించి ఆలోచించేవాడు. ఆలాగ ఆలోచించినప్పుడు జీవితం తిన్ననైనదారిలో నడిచకపోవడంబట్టి ఇది ఇల్లాగ పరిణమించిందని తట్టుతూఉండేది. కాని వెంటనే తన జీవితం అంతా తిన్నగానే నడిచిందని సమాధానపడి, ఆ సమస్య తిలెత్తుకుండా చేస్తూండేవాడు.

10

ఇలాగ ఒక పక్షంకోసం గడిచిపోయాాయి. ఇలియత్ ఇక ఆ సోఫా విడిచి ఇవతలికి, అవతలికి కదిలేవాడు కాదు. సుకుప్తునినాడ పడుకోవడం మానేసి ఆ సోఫామీదే ఉండి, అల్లాగే ఆ గోడకేసి చూస్తూ కూర్చునేవాడు. అతని బాధలు అంతకంటికి ఎక్కువయ్యేవికాని ఏమీ రిగ్గని కావు. అతను అలాగే

ఒంటరిగా కూర్చుని ఆ గడ్డుసమస్యనిగురించి అలాగే తర్జన భర్జనలు చేస్తూండేవాడు. ఒకనారి తనలో "ఏమిటిది? మృత్యువంటే ఇదేనా?" అనుకున్నాడు. అతని అంతరాత్మ "అవును! మృత్యువంటే ఇదే!" అని సమాధానం చెప్పింది. మళ్ళీ ఈ యాతనల కన్నీటికి ప్రయోజనం ఏమిటి?" అని ప్రశ్నించాడు. అంతరాత్మ "ఏమీ కారణంలేదు. ఇది ఇంతే!" అని సమాధానం చెప్పింది. అంతే! అంతకంటే వేరే విశేషం ఏమీలేదు.

ఇలియత్ మొట్టమొదట డాక్టర్ని చూడడానికి వెళ్ళివచ్చితినించి రోగవ్యవహారం అటు ఇటు పోగిదిలాగుతూఉండేది. ఒకప్పుడు బాగా ఆశ కనిపిస్తూ ఉండేది. గర్భావయవాల సరియైన దారిలో పడితే వ్యవహారం అంతా తిన్నబడేటట్లే కనబడింది. కాని క్రమక్రమంగా రోగం బాగా ముదిరిపోయి చెయ్యివాటిపోయినట్లు కనబడింది. ప్రస్తుత పరిస్థితిలో ఆ అమావ్యాధైన మృత్యు దీర్ఘత్వం తప్ప మరే వేరే గర్భంతరం ఉన్నట్లు కనబడలేదు. క్రమంగా మూత్రకోశానికి సంబంధించిన వ్యవహారం అంతా బాగా గందరగోళంగా తయారయింది. మృత్యు వొక్కటే కళ్ళకుకట్టిపట్టు స్పష్టంగా కనబడుతున్నది.

మాడు సెలలకు పూర్వంఉన్న పరిస్థితికి, ఇప్పటి పరిస్థితికి గల తేడా మానుకునేటప్పటికి అతనికి తన పరిస్థితిఅంతా అభవహాత్యంతాకి పడి పోతున్నట్లు కనిపించింది.

తిరవారి సోఫామీద కూర్చున్నప్పుడు దివనికి తానీ ప్రపంచంలో కేవలం ఒంటరిగా ఉండిపోయినట్లు కనబడింది. తానన్న ఆ పట్టణం జనసమృద్ధంతో కిట్టిబలాగుతూంది. అదిగాక ఆ ఊర్లో అతనికి బంధువులు, మిత్రులు అసంఖ్యాకంగా ఉన్నారు. అయినా అతనికి అక్కడ తా నొక్కడు కేవలం ఏకాకిగా జీవిస్తూన్నట్లు కనిపించింది. ఏ సముద్ర గర్భంలోనో, ధూగర్భంలోనో ఉండిపోయినట్లునిపించింది. ఆ భీకరమైన ఒంటరితనంలో ఇలియత్ తన గతికాలపు సంగతులన్నీ సెమరుదేవకుంటూ కాలక్షేపం చేసేవాడు. గతికాల స్మృతి పరంపరలన్నీ అతని కళ్ళయొద్దట ప్రతిగ్ధమైతూ కనిపిస్తూ

అంతే. కాగా బాల్యంలో, ఇటీవలి కాలానికి సంబంధించిన స్మృతులే ఎక్కువగా అరివి మనః ఫలంగా ప్రతిబింబించేవి. సామాన్యంగా బాల్య స్మృతులే కాగా అరవి మనస్సు ఆకర్షిస్తూ ఉండేవి. మొట్టమొదట అరివికి చిన్న తనంలో తిన్న తీమతీయని తినుబండారాలన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చేవి. వాటితో బాటు ఆ చిన్న తనంలో వస్తులు, వారిచ్చిన రంధ్రరంధ్రల ఆటబొమ్మలు మొదలైనవన్నీ స్మృతి పథంలో మెగుస్తూండేవి. కాని ఇలియన్ లోలోపల “నే నిష్కూడా విషయా లేవీ తల పెట్టకూడదు ఇదంతా మనస్సుకి చాలా బాగా ఉంది” అనుకుని మళ్ళీ ప్రస్తుతకాలపు పుణ్యక్షేత్రాలను సరించి ఆలోచించే వాడు. ఈ ఆలోచనలలో అరివి కా సోఫా, దాని మీద కుట్టించిన విలక్షణ చర్యలు మొదలైనవన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చేవి.

“అలాగే ఈ చర్యలకోసమని చాలా డబ్బు ఖర్చుపెట్టాను. దీని మన్నికకూడా తిక్కుచే. దీని మూలాన్ని పెదతిగాదా వచ్చింది.....చిన్నప్పుడు వాన్నగారి లోయించి చించేశాను. ఆ సంచి చర్యానికి దీనికి చాలా తేడా ఉంది.....అప్పుడు కాగా డబ్బులు తగిలాయి. విరుద్ధంగానే అమ్మ మీరాయి తెచ్చిపెట్టింది.” అని పరివర్తనాలుగా ఆలోచనలు సాగించాడు. మళ్ళీ అరివి ఆలోచన ఆ బాల్యస్మృతుల్లో ప్రవేశించింది. అయితే వాటి వల్ల అరివికి కాగా బాధ కలిగింది. అందుచేత ఆ విషయాలు విడిచిపెట్టి వేరే మరీకొన్నింటినివాడ మనస్సు నిలపాలని అనుకున్నాడు.

ఈ స్మృతులతోబాటు మరీకొన్ని స్మృతులతోని మనస్సులో ప్రవేశించాయి. అవ్వన్నీ అరివి రోగానికి సంబంధించినవి. మొట్టమొదట అరివికి రోగప్రారంభము, క్రమక్రమంగా అది ఎక్కువైపోయిన పరిస్థితులు జ్ఞాపకం వచ్చాయి. బాల్యంవైపు వల్లించాడీ జీవిత నిర్ధారణ వికారంగా ప్రవహిస్తున్నట్లు కనిపించింది. ఇలియన్ తనలో “ఈ బ్యా ఎక్కువై వెళ్ళింది జీవితప్రవాహం సన్నగిలిపోయింది. అలాగలాగ ముందుకు వెళ్ళవచ్చింది జీవితం అంతా అంధకారబంధురం అయిపోయింది” అనుకున్నాడు. అరివికి తన జీవితం అంతా బయటగా కిందికి పడిపోతున్న బండరాయిలా కనిపించింది.

ఇలియన్ మనస్సులో “జీవితం ముందుకు వెళ్ళిన కొద్దీ క్రమక్రమంగా బాధ తక్కువైపోతుంటాయి. చివరికి జీవితం భయంకరమైన యాతనాభారంతో అంతమైపోతుంది. నేను గబగబా కిందికి పడిపోతున్నాను.” అనుకున్నాడు. వెంటనే పడిపోకుండా నిలవబొమ్మకోవాలని అనుకున్నాడు. కాని ఇంక నిలవబొమ్మకోవడం కలలోని వాద అని వేరీపోయింది. అందుచేత అలాగే ఆ సోఫామీద పడుకుని ఆ భయంకర మృత్యుభయోసం నిరీక్షిస్తూ కూర్చున్నాడు.

మళ్ళీ అరివి మనస్సులో ఈవిధంగా ఆలోచనలు తిట్టాయి. “ఇక నిలవబొమ్మకోవడం అసంభవం...అయితే ఈ యాతనల కన్నీటికి ఉద్దేశ్య మేమిటో తెలిస్తే బాగుండును! ఆ తెలుసుకోవడం మాత్రం అంత తేలికా? నేను సరియైన మార్గంలో నడవలే దనుకున్నప్పుడు దీనికంతటికీ కారణం కనుక్కోవచ్చును. నా ప్రవర్తనలో ఎక్కడా నాని కనబడలే!”

ఈవిధంగా అనుకుని తన ఉద్దేశ్యగనిధులన్నీ అరిచాగ్రరీగా క్రమంగా నిర్వర్తించిన విషయం జ్ఞాపకం చేసుకున్నాడు. ఇలాగనుకుంటూనే అరివి పెదపులమీద అత పోక నాత్వకమైన ఒక చిన్న చిరు నవ్వు తాండవించింది! చివరికి లోలోపల “దీనిక్కడా కారణం కనబడదు. యమయాతన అనుభవించడము, చివరికి చచ్చిపోవడము!—అంతే! అయితే ఇదంతా ఎందుకు?” అనుకున్నాడు.

11

అటుపిమ్మట మళ్ళీ ఒక పదిహేనురోజులు గడిచిపోయాయి. ఈ సమయంలో ఒక సంఘటన జరిగింది. ఇది ఇవాన్ ఇలియన్, అరివి భార్య మన సారా కోడుకున్నది. పెట్రెస్కోవ్ స్వయంగా వివాహమాట ఎత్తి, వివాహానిశ్చయం చేయ్యవలసిందిని కోరాడు. ఇది సాయంత్రంవేళ జరిగింది. క్రెస్కోవ్యా పెట్రోవా మున్నగు ప్రాధునే ఈ వర్తమానం భర్తకు తెలియజేయడం ఎల్లాగా అని ఆలోచిస్తూంది. కాని ఆ గతిరాలింది ఇలియన్ రోగం బాగా ముదిరిపోయింది. అరిను ఆ సోఫామీద అల్లాగే పడుకుని ఉన్నాడు. పెట్టెచా

పడుకుని చెరిగి చూస్తూ భరించలేనివారైతే మూలుగుతున్నారు.

ఫెడకోవ్నా అతనికి మందుమాట జ్ఞాపకం చేసింది. అతనేమీ మాట్లాడినా అల్లాగే ఆమె చైత్రు మాతాడు. ఆ చూపుల్లో ఆమె యెడలగలి ద్వేషము, నిరసన బుసకొడుతున్నట్లున్నాయి.

ఇలియన్ "అబ్బుత్వా, ఏమిటి గొడవ! నన్నిట్లా గుఱంగా చావనిదూ!" అన్నాడు.

ఆమె తక్షణం అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోయేదే. కాని ఇంతలో ఇలియన్ కుమార్తె ఇలియన్ ని పలక రించడానికి అక్కడికి వచ్చింది. ఇలియన్ కుమార్తె కేసి కూడా భార్యకేసి చూసినట్లే చూశాడు. కుమార్తె ఒంట్లో ఎలాగ ఉన్నదని అడిగింది. ఇలియన్ అంటే అంటవట్లుగా ఇక అందరికీ తన భాగ వదిలిపోతుందని చెప్పాడు. తల్లీ, కూతురు మరి మాట్లాడలేదు. కాస్తే పక్కడ కూర్చుని మెల్లిగా లోపలికి వెళ్ళిపోయారు.

కుమార్తె తల్లితో ఇలాగ అన్నది. "అయితే ఇదంతా మన తప్పే? నాన్నగారు దీని కంఠటికి మనమే కారణం అన్నట్లు మాట్లాడుతున్నారు. నా కాయవసంగతి తిలచుకుంటే చాలా కించగా ఉంది. దీనికోసం మనల్ని అందరినీ ఇంత బాధ పెట్టడం ఎందుకు?"

డాక్టరు కూడా యథాప్రకారంగా పచ్చి ఇలియన్ పక్కని కూర్చున్నాడు. ఇలియన్ అతని కేసి చురుచురాచూస్తూ అతే వడిగిన ప్రశ్నల కన్నీటికి అరిముక్తపరిగా 'అవును' 'కాదు' అని ఘట్రలేసి సమాధానం చెప్పాడు. ఒక్కరిమీదం ఉండుకుని "ఇక మీరేమీ చెయ్యలేరు; ఇది మీకూ తెలుసును. కనక నా చూవాన్ని నన్నొదిలి చెయ్యండి!" అన్నాడు.

"నేను మీ బాధలు కొంతవరకు తగ్గించ గలము."

"మీరు అది కూడా చెయ్యలేరు. మరి నన్నొదిలి చెయ్యండి!"

ఆ డాక్టరు పక్కగదిలోకి వెళ్ళి ప్రెస్కోవ్యాగ్ ఫెడకోవ్నాతో పరిస్థితి బాగా విషమించిపోయి

దనీ, తోగి అమితంగా బాధపడుతూండడంవల్ల పల్ల మంచు ఇస్తాంనాడం తప్ప మరి చేర గరిష్ఠంలేదం లేదని చెప్పాడు.

డాక్టరు చెప్పినట్లు ఇలియన్ బాగా దుర్బలం గా ఉన్నమాట నిజమే. ఇలియన్ కిరీరయాతనకంటే మానసిక వేదన మరింత భయంకరంగా ఉన్నది.

ఇలియన్ ఇలాగ ఈ మానసిక వేదన అనుభ వించడాని కొక కారణం ఉన్నది. జీరాసిస్ అమాయకంగా అల్లాగే అతని కాళ్ళు ఒక్కో పెట్టుకుని కునికుప్పట్లు పడుతున్నాడు. జనమయంలో ఇలియన్ మనస్సులో తిలాయిన ఒక ప్రశ్న బయలుదేరింది. అతను లోలోపల "ఒక వేళ నా జీవితం అంతా తిప్పు దారి నే వదిలించేమా?" అనుకున్నాడు.

ఇలియన్ ఇంతకుపూర్వం తిను తివ్వదారిని వదిలదమ నేది కేవలం అనూహ్యమే అనుకున్నాడు. కాని ఇప్పుడతనికి తిన జీవితం అన్నిగా వదిలదెన్న విషయం నిజమే కావచ్చునని తిట్టింది. నవక ఉద్యోగంవెనే కాలంలో ఏదైనా ఒక పని చేయ వలసినవై నలుగురు దొంగలు వారి నే నడిచిపోతూం దేవాడు. కాని మనస్సులోమాత్రం అల్లాగ వదిలడం తిప్పని అనిపిస్తూ ఉండేది. కాని, ఆ అభిప్రాయం వైకి బాకుండా తొక్కి పెట్టివేస్తూఉండేవాడు. ఇప్పుడు ఆ తొక్కి పెట్టివేసి అభిప్రాయాలే నిజ మైనవనీ, మిగిలినవన్నీ అబద్ధమనని తోచింది. అంతే కాదు. తన ఉద్యోగవిధులు, బంధుమర్యాదలు, స్నేహసంబంధాలు మొదలైనవన్నీ కేవలం పచ్చి అబద్ధాలు కావచ్చునని భాసించింది. అయితే ఇంత వరకు సరియైన మాట్లా స్నే నడుస్తున్నాయని సమర్థించుకున్నాడు. కాని ఇప్పుడా సమర్థన అంతా తాడు, బాంగరము లేనట్లు కనిపించింది. మరి ఇప్పుడిక సమర్థించవలసిందేదీ కనబడలేదు.

ఇలియన్ మల్లీ తనలో ఇలాగ అనుకున్నాడు. "ఒక వేళ అది నిజమయితే— నేను వాకిచ్చిన సదన కాశాలన్నీ నారవిడిచివేసి వెళ్ళిపోతున్నాను. ఇక ఇప్పుడీ జీవితం తిన్నవై దారిలో పెట్టడం అనాధ్య మైన పని—అయితే మరి ఇప్పుడు క ర్తవ్యమేమిటి?"

ఇలియన్ చెల్లకలా పడుకుని మల్లీ కొత్త పద్ధ తిలో జీవితం అంతా పునర్విమర్శ చెయ్యడం మొదలు

పెట్టాడు. తెల్లనారేటప్పటికి ముట్టచుండటాగా నాకు కనిపించాడు. తరవాత భార్య, ముఖ్య, డాక్టరు మొదలైనవారంతా కనిపించారు. వారందరినీ చూస్తూంటే అతనికి ఆ రాత్రి భాసించిన ప్రత్యక్ష స్వరూపం నిజమని భావించింది. వారిందరికోసము లేవ యావజ్జీవము భావోక్తాడు. అందరితోను అతనికి లేవ స్వరూపం ప్రత్యక్షమైంది. వారందరినీ తలచుకుంటూంటే అతనికి లేవ జీవితంతో కేవలం ఆత్మతంపనే అనీ, ఒక భయంకరమైన కపటనాటకమనీ, ఆ నాటకం తెరచుకుంటే జీవనమరణాలు చెందుతున్న పరిస్థితిలో ఉన్నాయనీ అనుకున్నాడు. ఇది స్పష్టపడిపోగానే అతని భార్య పదిరెక్కెమ్మ వైపోయిపట్టుకనబడింది. ఇలియన్ గట్టిగా మూసుకున్నా ఆటలు ఇటుకొర్రడం ప్రారంభించాడు. కష్టాలన్నీ గుప్పటికల్గి అతనికి సాహసించడం మునిగేసింది. ఇక ఇంటిల్ల పొదిపొడవట్టురానిదేవ్యం బయలుదేరింది.

అతనికి మళ్ళీ వర్తమందిచ్చాడు. అది బాగా పెద్ద మోతాదు. దానివల్ల స్పృహ తప్పిపోయింది. బంటిగంట అయ్యేంతకి మళ్ళీ బాధ ప్రారంభించింది. అతను ఇటు అటు దొంగుతూ పక్కనున్న వాళ్ళనందరినీ దూరంగా పొమ్మని కనిపిస్తో ఉండేవాడు.

ఇంతలో భార్య అతనిదగ్గరికి వచ్చి “నే నొక్కకోరిక కోరుకున్నాను. నాకోరిక మన్నించండి! దానివల్ల అవకాశం ఏమీ జరగదు. జరిగితే ఉపకారం జరుగుతుంది. ఆరోగ్యంగా ఉన్నవాళ్ళు కూడా దీనికి అంగీకరిస్తారు.” అంది.

ఇలియన్ కళ్ళు పెద్దవి చేసి చూసి, “ఏమటది? ప్రార్థనా? ఎందుకు? ఇప్పుడు దానివల్ల ప్రయోజనమేమీ లేదు. అయినా...” అన్నాడు.

శైలితోన్న విడతడం మొదలుపెట్టి “ఈ మాట కాదనండి! నేను మరణిస్తున్నానని కలుగుతుంది. అయినా చాలా మంచివాడు.” అంది.

“ఏక! బాగుంది!” అన్నాడు ఇలియన్. మరణిస్తున్న వచ్చి ప్రాయశ్చిత్తం జరిపించాడు. ఇలియన్ కి సందేహం, అనుమానాలు తగ్గిపోయాయి. తివ్రంగా అతని భావనా దా కొంత తగ్గింది. మునిగి కొంచెం మదుతున్నట్లు కనిపించాడు. మళ్ళీ

అతనితోని చెరిగింది. మళ్ళీ ఇలియన్ ఆ ఎసిండి స్పృహనుంచి దాన్ని దారిలో పెట్టడాన్ని గురించి ఆలోచించడం మొదలుపెట్టాడు. ప్రార్థన వింటూంటే అతనికి కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి.

ఇది అంత అయిపోతూక ఇలియన్ యితా ప్రకారంగా పడుకున్నాడు. అతనికి కొంత నిద్రాదిగా ఉన్నట్లుపించింది. మళ్ళీ తాను జీవించగలవేమో అనే ఆశకుడా బయలుదేరింది. డాక్టర్ల మధ్యన ఏదో శస్త్రచికిత్స చేస్తామన్నాడు. అతని శస్త్రచికిత్సనుగురించి ఆలోచిస్తూ “నే నింకా జీవిస్తాను.” అనుకున్నాడు.

ప్రార్థనాదీకం అయిన తరవాత భార్య అతన్ని అభినందించడానికి లోపలికి వచ్చి—“మీ వంట్లో కొంచెం నయంగా ఉంది కామా?” అని అడిగింది.

అతని దామెకేసి చూచుకుంటూనే ‘అవును’ అని సమాధానం ఇచ్చాడు.

అతని నామ గుర్తులు, ముఖవైఖరి, చాలకం మొదలైనవన్నీ అతనిదగ్గరగా చూశాడు. అవన్నీ పరిశీలిస్తూంటే అతనికి లోలోపల “ఇదంతా తిప్పు దారిని పదిపొయింది. నవవరలనీ వర్గంగా నవరలేదు. నీరిన్నాళ్ళునుంచి బతికనడంతో కేవలం కపటనాటకం. ఈ కపటనాటకంవల్ల జీవన మరణాలు చెందుతున్న పరిస్థితిలో ఉన్నాను.” అనే అభిప్రాయం తట్టింది. ఇలాంటి అభిప్రాయం తట్టగానే అతనిలోని దేవమగ్ని, కేరయారనాన్ని ఒక్కసారిగా ప్రజ్వలిల్లాయి. దానితో అతనికి లేవ చిరగిడకే సమాపిస్తున్న దినితో చింది. ఇది ఇలాగ ఉండగా బల్లెంతో పొడిచి నట్టుగా పోయి, భరించలేని ఉక్కనూడా ప్రారంభమైనాయి.

భార్య “వంట్లో బాగా ఉన్నదే కామా?” అని అడిగినప్పుడు అతని “ఏరే!” అన్నాడు. అలాగన్నప్పుడు అతని ముఖకవళిక బాగా భయంకరంగా తయారయింది. ఆ మాట అన్న తరవాత ఇలియన్ మాటిగా భార్య కళ్ళలోకి చూశాడు. ఇంటికి నీరసంగా వేళ్ళాడుతూ ముహూం తిప్పివేసుకుని “ఫో! ఇక్కడి నుంచి లేచిపో! నామానాన్ని నీన్ను తదితర!” అని గట్టిగా అరిచాడు.

కాకినాడకు పంపిన అక్షరాలకు ఈ అర్పణ ద్వారా మనందరం

ప్రాయం వంటి కార్యకర్తల పరిచాలని మాడ అనున్నాడు.

“ఇది ఎంతటి శక్తికర్మ! ఇది ఎంత గోరికపరి! అని లోలోపల అనుకున్నాడు. తిరవారి ఇరియిట్ “మరి ఆ బాధ ఎవరింది? అది ఎక్కడ ఉంది?” అని ప్రశ్నించుకున్నాడు.

తిరవారి ఆ బాధను చూసి బ్రతుకాకాదు. తిరవారి “ఇది ఇక్కడ ఉంది. ఉంటే? ఉంటే!” అనుకున్నాడు. తిరవారి “మృత్యువు ఎది? ఎక్కడ ఉంది? అని అనుకున్నాడు.

ఆ తిరవారి బాధలన్నింటి పలుకుల పీకెను అ మృత్యువు అయి ఎక్కడ ఉందో? అని నడికాదు. ఎక్కడా అది కాదు అని మేలుకొనలేదు. పిమ్మట ‘మృత్యువుంటే ఎవరిటి?’ అది ఎక్కడ ఉంది? అని

అ మృత్యువు అన్న వారందరికీ మరీ తెలుగు గంటలదాకా ఆ కేరింగ్ అలాగే గిజ గిజ అన్న మంటలన్న పే కనిపించింది. అది నీ గొంతులో నురుగుర శబ్దం వినిపించింది. కనిపించా అనగా అదీ తగ్గి వాదన ప్రారంభించింది. కొంతసేపటికి అది మాడ తగ్గిపోయింది.

పక్కనే ఉన్న వారొకరు “అంత అయి పోయింది!” అన్నారు.

ఇరియిట్ కి ఈ మాటలు వినిపించాయి. అంత తగ్గిలో అది కు ఈ మాటల పే రెట్టించుకుంటూ “మృత్యువు నీ గొంతులో ఉంది. ఇక దీని గొంతు లేదు!” అనుకున్నాడు. అది కు లోలోపల కొక దివ్య శక్తిని పీచుకున్నాడు. ఒక రిట్టాన్ని మృత్యు భాగంలో మునిగించాడు.

(సమాప్తము)

అ రుణ రేఖలు

శ్రీ బొడ్డు దాపిరాజు

అందరి చిన్ననాటి కలలై, మధుముగ్ధకవలపాళి చూచండిన జాను సిగ్గుటలలై యుదయాచల సానుమూలముల్ సుందర వర్ణకల్పనల సాంపులు పొంకిరివోవు నుప్త నిస్సందితి భావనా శిశిర జల్లికనున్ గిరిగింత వెట్టుచున్.

తూరుపు కొండ క్రొక్కనుచు త్రోవల ప్రోవులు వడ్డ దేవ మండారములో? సురేశ్వరసుతా చరణారుణ సంభృతార్ద్రాలా తైరనరేఖలో? యెడద కమ్మని యూహలు నిందు, కావ్యకన్యారమణీయ వృజ్ఞధుర హాసనమున్మిషితాసితహృతుల్.

అరుణ గభీరనీల జలదావరణోద్వల చూపరేఖలే తరుణ కళాతపస్వి నవదర్శన రమ్యరసానుభావముల్? తరళసుహృద్మయ ప్రణయ తంత్రుల తేల్పునొ గానవాహినుల్ విరహినిశీర్ణహృద్గహనవిధుల వ్రేల్పునొ యగ్నిశైలముల్ !

ఈ యుదయప్రభల్ చదలనెత్తిన రక్తవతాకలేలయ స్థాయికొ? తామదేవత విషప్రసరద్రవనాంచలోచ్చల చ్చాయ లవెల్ల కాంక్షిత సుశాంతికపోతపదారుణ ప్రభా శ్రీయపు పెన్నడో పులకరింపతను జ్వలకాంతి లోకముల్

అరుణరేఖలు జగదీశు కరణరేఖ
లెల్ల జగముల వెలుగు పెల్లెత్తి పిలుచు
లేచి రండోయి శోభా దర్శితులార !
హృదయ దీపిక లిపుడె వెల్లించుకొనుడు.

కుంభకారిణి కుంభకోణము

శ్రీ కవికొండల వేంకటరావు

“మా గమనం బెట్టుకొని భాగ్య
 నికి అంతాపాంతా పుండక
 పోను ఈ దొంగలాటా లేకపోతే! ఎవరి
 మీద రూపా! నీ కనుమానం!” అని అడి
 గాడు సర్కిల్ కుంభారావు నాయుడు.
 “ఇప్పుడు నా కెవ్వరిమీదా అనుమానం
 లేదు. నీ సెవరికి అయిష్టమే కాదు. నా
 డబ్బు పాపిష్టిదీ కాదు.” అన్నాడు గృహస్థు
 కేదాగసింగ్

“అంటే మా కబ్బు పాపిష్టిదన్న
 మాటా?”

“ఆ మాట నీ నన్నా నా? తను విధ్వంసకర్మి, చాచకర్మం, తను
 హోదా చూపిస్తే ఈ కలెటి జలు హావలి
 పోకమానాని నా నర్మకం. ఈ కేసు
 తనుకు బయట పెట్టాలిగా నా, తప్పకుండా
 తనుకు సూపరెండెంబు ప్రామాదన్ కాగల
 దట!”

“నాకు సూపరెండెంబుగిరి
 సూచించింది ఎవరయ్యా?”

“మా పూర్వో ఒక కుంభారేవక
 పూరా మా హాత్యుని గల మహాను
 భావు లొకరున్నాడు. ఆయన్ను
 ప్రశ్న అడిగితే, మా పోయిన సాత్తును
 గురించి చెప్పలేకపోయినారు గాని, “మీ
 కేసు పెట్టకున్న పాలీసుసర్కిల్ వెంటకే
 వై హోదాకు ప్రామాదన్ కాగల”డని
 చెప్పారు.”

“ఈ చచ్చు ప్రశ్న రాయల్లని
 నమ్ముకుంటే కేసులు వేం పెట్టకున్నట్టే!
 మాకు ప్రామాదన్ వచ్చినట్టే! అయినా
 ఆ మహాత్ముడు ఎక్కడున్నాడు?” అని
 సర్కిల్ అడిగాడు.

“ఆయిక్క చెప్పితిరోహితుడైనాడు!”

“ఏమయ్యా! నీవు ఏం మాట్లా
 డినా క్రిస్తు యీ వలి యిర వై యో
 శతాబ్దంలోనివారిలాగు మాట్లాడాలి!
 ఇంవైయొంటవ శతాబ్దంలో వానిలాగు
 ఆలోకితయ్యాలి! అంతా శాస్త్రకట్టా,
 హేతువాదబద్ధమూను ఇచ్చటి ధర్మి. ఇకేం
 కనిట్టురోశాని కావు. కాబ్బూ చేతులూ
 కలెటి పాడిచి అరికించే ప్రభావాల్ని నమ్మే
 ముగం కాదిది. అయితే ఆయన కుంభక
 లేవక పూరా మహాత్మునిగలవాడనా?
 అన్నావు! నీ నోటంట అప్రయత్నంగా
 వచ్చిన శబ్దాన్ని పుచ్చుకుని ముందు కేసు
 కూపీతిరుడా కియత్నిస్తాను”

అని సర్కిల్ కనకూడా హాస్యలోపున్న జవాబ్
 కేసిచూసి “ఓయి జవాను!” అని ఏదో దివ్య
 దృష్టి తెట్టినట్టు అభినయించి “కుంభక”
 “కుంభక” అని రెండుమాట్లుచప్పించి
 “తిన్నగా ఈ పూర్వోపున్న కుమ్మరివాళ్ల
 యిట్లు పోదాచేసి చూదాం” అన్నాడు.
 కేసు దొంటితే తనకు ఇశోధికాభివృద్ధి
 కాగలదనేదానికన్న కీర్తి ఇనుగుడిస్తుంది అని
 అనిపించవలసినది ఆ మహాత్ముడు అని

లోలో కొంచెంసేపు వితర్కించాడు. “ఈ లాంటి మాధ్యాలమీద కేసులు దొరక గలవా? అయినా కేవలం పురుష ప్రయత్నం పని చేయదు. దైవబల ముండాలి ఏ జన్మైనా. అందులోనే మన తెలివితేటలు ప్రకాశించాలి. మన తెలివితేటలకు వెనుక హంగుగా దేవుడు లేని నాడు మనకళ్ళు చొట్టి గాజుకట్లు” అని స్వగతంగా తీర్మానించుకున్నాడు.

కేదారసింగున్న పూరు ఆవో మాడు మూల పల్లెటూరుని అన్నగా! అల్లాంటి పూళ్ళల్లో నివాసంవున్న వాళ్ళవద్ద ఒకా క్కప్పుడు తెలియరాకుండా కాసులు, కాసులపేర్లు, వరహాలు, వరహాలపేర్లు, ముత్యాలు, ముత్యాలపేర్లు కుప్పతిప్పి లుగా ఇవచ్చేట్టెల్లో ఇంగువమూలల్లా కట్ట బడి పెట్టబడి వుంటాయి. ఈ సంగతి ఇతరు లకు తెలియడమంటే ఇహలోకమాత్రు లకు సాధ్యంకాదనే మనం అనుకోవాలి.

అయితే ఇంటిగుట్టు లంకకు చేరిన కేదార్ సింగ్ ఇంట్లోవున్న వంటలక్క కే సంగతి తెలుసు. ఆ వంటలక్క రోజూ మూకుడుకనో మూరకనో, కడవకనో, కడ మూరకనో, కుమ్మరాళ్ళి యింటికి వెళుతూ వస్తూవుండడం పరిపాటి. కుమ్మరిదానిపేరు పద్మావమ్మ. ఆ పద్మావమ్మ యీ వంట లక్క కలుసుకొన్నప్పుడల్లా నోకంలోని లోభత్వం, శోకం శోభనం, ప్రభుత్వం ఇలా అన్నింటినిగురించి చెప్పుకుంటూ తుదకు చర్చలోకి దిగి విచ్చాపాటిగా ఒక ముక్క అనుకొని మఱి విడిపోయేవారు. ఏమిటా ముక్కి అంటే-కుంభకారిణి అనేది “కుండవంటి పదార్థం లేదు. అది రూపం దాల్చాక కాల్యబడి గట్టిపడుతుంది. కుండనం

అలాకాదు. అది అదిలో కరగింపబడి అటు తరువాత రూపం తాలుస్తూది. మట్టి కాలిస్తే కరిగిపోతుంది ఛేస్” అనేది. వంట లక్క ఏమన్నా “ఏన్ని చెప్పు! బంగారం బంగారమే. మట్టి మట్టి! కేదారసింగుగారి ఇనుపపెట్టి తీసినప్పుడల్లా నా కళ్ళు మిటు మిటు మంటాయి ఆ నగలు నాకాలు చూసి” అనేది.

ఇలా వీర్భద్రు అనుకుంటూనే వున్నాడు. ఓనాడు ఈంతా పాక్కింది. కేదారసింగుగా రింట్లో దొంగ లడి యిల్లు దోచుకుని ఉన్న లొద్దు లొసుకు అంతా పట్టుకుపోయినారని. వెంటనే పోలీసుకు రిపోర్టు వెళ్ళింది. ఆ రిపోర్టుమీద తిన్నగా సర్కిలే వచ్చి దగాళ్ళు చేయసాగాడు.

కేదారసింగును “మీ యింట్లో వండి పెట్ట వంటలక్క ఇప్పుడు పూదా?” అని అడిగాడు. “ఉండకేం? ఉండకేం? ఆ ముండ ననుమానించబోకండి. అది ఉత్తి నత్తెకాలపు మనిషి” అన్నాడు కేదార సింగు. “ఇప్పుడమె ఏమి చేస్తూవుందో?” అన్నాడు సర్కిల్. వెంటనే వంటలక్క కోసం ఇల్లంతా వెతికారు. ఇంట్లో ఎక్కడా కనిపించలేదు.

“మఱి ఇంట్లో వంట చేస్తూ వుంది అన్నారే?” అని ముదల కొదాడు సర్కిల్. ఈ వస్తువులు పోయే దాకా ఆమె మా యింట్లోనే వుంది! ఇంకా కాన్స్టేబుల్ కో కూన్స్టేబుల్ కో రాగలదు అని అనుకుంటాను” అన్నాడు కేదారసింగు. ‘ఆమెగానీ సన్యాసివేదం చేసుకుని కుంభక లేచకపూరా మహాత్మ్యం అంటూ ఈ వస్తువులతోటి అవతలకు జారిం దేమో?” అన్నాడు సర్కిల్. “అలాంటి

దుర్బుద్ధిగల మనిషి కాదండీ. అది! గుణ మందిది. కాకపోవచ్చుగాని బుద్ధి మందిదే నండి దానిది". అని కళ్ళనీళ్ళెట్టుకుంటూ— వస్తువులు తనవి ముక్కుపువ్వుకాడనుంచి పోయినందుకు— ఏడుస్తూ సర్కిల్కు విన్న వింతుకుంది కేదారసింగుభార్య. "గుణ" శబ్దానికి "బుద్ధి" శబ్దానికి భేదం ఏమో అని యోచిస్తూ, "అయితే సన్యాసి మనో మనిషి అంటారు" అన్నాడు సర్కిల్, ఆలోచన తెగక నెత్తివాడ జరిపాగా పిసి కొద్దిగా తల గోకికొంటూ. అంతలో మనో జవాబు వచ్చి "వీరి వంటలక్క కుమ్మరివాళ్ళ గోడను వెలుపలతట్టు పిడకలు తరుస్తూ వుంది" అన్నాడు. "పిడకలు పిడకలు— మనకి పిండాకూడు వండి పడెయ్యడం మానేసి— పిడకలు, పిడకలు— ఆ ముండ చేసిన దురంతమే ఇది" అన్నాడు కేదార సింగు ఉగ్గుడై. "ఆ కుమ్మరి మనిషికి మా వంటలక్కకి చిర కాలంనుంచి నేస్తం అండి బాబుగారు! అందుకుగాను వాళ్ళ గోడను పిడకలు తరిచబోలు ఈ పొద్దు" అంది విచిత్రనం లేకుండా ఇల్లాలు.

"మీ యింట ఘనమైన చోరి జరిగి నప్పుడు ఆమె అంత స్థాయిగా పిడకలు తిర వడం ఆలోచనీయమే" అన్నాడు సర్కిల్. అంటూ వెంటనే జవాబుతో "నీవు ఆమెను ఆలా కనిపెట్టివుాడు. పిడకలు తరిచి అవత లికి సాగేటప్పుడు ఈతెయ్యి. మేము ఈలోగా వీధి గుమ్మంలోంచి ఆ కులాల గృహంలో ప్రవేశించి సోదాచేస్తాము. ఆ కుమ్మరిస్త్రీకి పెంమిటి వున్నాడా?" అని అన్నాడు సర్కిల్. "పెంమిటి లేకేం?" అంటూ కేదారసింగు, కొంతమంది ఊరి జనం సర్కిల్ను అనుసరించారు. ఇంకా

వీళ్ళందఱూ తన యిల్లుచోటబడకుండానే పద్మావమ్మ ఇల్లు వెలువడి "మా యింట బూడిద తప్ప మతేం దొటీకేను" అంది, బుగ్గలు ముద్దుకిచ్చినట్టు తిప్పు కుంటూ. "నీ పెంమిటి?" అన్నాడు సర్కిల్. "అతగాడు సారే తిప్పుతూ తిప్పుతూ నిన్న వందెడత సన్యసింది నాడు. ఎక్కడికి పోయినాడో తెలియదు" అంది పద్మావమ్మ. "తెలియదూ? తెలి యదూ?" అని ఊచిపుచ్చుకు ఒక్క రెండు కాయ తియ్యబోయాడుగాని సర్కిల్! మళ్ళీ ఆడదనో ఏమో ఎత్తిన చేయిదింపి కొన్నవాడై-జవాబు చేత చెప్పించి ఆమెను త్రోవలో ఉంచకుండా తప్పించాడు. ఆమె యున్నా ఆ యింటిలో గోడ నొకానొక చోట శేర్లబడి ఊరుకొన్నట్టు ఊరుకుంది. ఏ చోట ఆమె గోడను శేర్లబడి వుందో సగిగా ఆ గోడయొక్క అవలితట్టున కేదార సింగుగారి వంటలక్క పిడకలు తరుస్తూ వుంది తీరుబడిగా!

"తన మగడు కడచిన మా పులు నెవ్వరినిం చాడంటుంది ఈ ఆడ మనిషి! మీకు సన్యాసి కనబడ్డ దెప్పుడు?" అని అడిగాడు సర్కిల్, కేదారసింగుకేసి తిరిగి. సింగు "ఇప్పుడేనండీ! తమరు వచ్చే ముందండీ! స్వామీ తమ ప్రభావం ఎట్టిదో వినవలెనుంటే కుంభకరేచక మహా త్యక్తు గలవాణ్ణి అని చెప్పి తిరోపాతుడై నాడు!" అన్నాడు కేదారసింగు. "తమమీద గాని తమ భార్యగారిమీదగాని మందేమైనా చల్లాడా సన్యాసి?" అని అడిగాడు సర్కిల్. "అంత తెలివీ మాకుంటే మా వస్తువులు పోనేపోవు. కుంభకర్ణుని నిద్రలో వుంటాం

ఎప్పుడూ కూడా నేనూ నా పెళ్లాం, ఇంటిల్లి పాదీ అందరం."

"బలే కుటుంబం!" అని కేదారసింగు కేసి ఒక చిరునవ్వువదలి, ఆలస్య మమ్మతం విషం అని సర్కిల్ పద్మాలమ్మచెర్యను పలునిధాల పరికింపజేచాడు. పద్మామ్మ ఎంతసేపూ తా నిలబడ్డ గోడకుండి బెస క్కుండా అదే తావున నిలుచుండి, వీపుకు మూపుకు గోడ తెల్ల గానుకుపోయేలా రాపాడుతూ "నావొంక అలా చూస్తూ రెండుకు? దొరగారూ! ఆవల పిడకల తరుపికి గోడ ఊ అదిరిపోతుంటే నా నూగి పోతున్నాను" అని మూర్ఛిల్లింది.

ఎప్పుడైతే పద్మామ్మ మూర్ఛిల్లిందో సర్కిల్ ఆమెమీదను చచ్చిపడ్డ జల్లమని ఒక జవానుకు పురమాయించి, రెండు జవాన్ను గోడ బెల్లూరితీయ మన్నాడు. పద్మాలమ్మవీపు రాపాడిన పొడుగునా బెల్లు కొంచెం పచ్చిపచ్చిగా కాపడింది. తవ్విన ఒక అడుగు లోతు మేరిలో గోడలోపట పచ్చికుండ ఒకటి కని పించింది. "ఆ కుండమాం ఆవలో కాల్చి దానికి పెట్టుకున్నాం" అంది పద్మామ్మ కొంచెం తెప్పిల్లి.

అంతలో ఆ కుమ్మరి యిల్లు అంటు కుంది. అంటుకుంది అనేకన్న సన్యాసి వేషాన్నపున్న పద్మాలమ్మమొగుడు తన యిల్లు తానే ఎక్కి అంటించుకున్నాడని చెప్పొచ్చు.

అయితే ఆ యిల్లు అంటుకున్నదాని పర్యవసానం యీవల రావిచెట్టుకింద నిల బడి ఆజ్వాల, ఆ బెలుగు, ఆ వేడి, ఆవిసురు చూచినవాళ్ళకుగాని అవగాహన కాదు.

గోడలో పున్న పచ్చికుండకు, ఆ యిల్లు పరిశురామప్రీతి కావడమే ఆచర అయి, రంగుమార్చి గట్టి చేకూర్చింది; కాని ఆ కుండ వొంగి దానినుండి తప్త కాంచనం ధారగా ధాతుగా, వొలకపోసి నట్టు వెలికి వెల్లువవట్టింది.

పచ్చిన పోలీసులు ప్రజలు యావ న్నూది సీళ్ళు ఇనక బెండడి చేటలతోటి, చిమ్మిటి గొట్టాలతోటి పోసి అగ్ని హోత్రం ఆరిపేసరికి ననుస్తం తగులడి పోయింది. ఒక్క మనుష్యుని వాళ్ళ కట్టు కున్న బట్టలు మాత్రం మిగిలాయి.

"పచ్చిపిడకలు కూడా భస్మం అయి పోయినాయి" అని వంటలక్క ఆశ్చర్య పోతూ చూస్తూవుంటే, పద్మామ్మ "పచ్చి కుండ పగిలిపోకుండాగట్టిపడింది చూచావా వూలే?" అని అతి అమాయకురాలిగా ఆశజోచ్చింది.

కరిగిపోయిన బంగారాన్ని గుర్తు పట్టించడమెల్లా అని పోలీసులు మెల్ల మెల్లగా వెళ్లిపోయినారు. ఎంత దొంగ తనంచేసినా సొంతయిల్లు తగలబెట్టుకునే సన్న్యాసు లుంటారా అని కుంభకారాని ఒకపిచ్చివానిగా పరిగణించి ఊరినుండి గ్రామస్థులు వెడలగొట్టారు. దానితో బేడి మూక వేడుకా వింతా మరింత హెచ్చయి పోయింది.

కొండలు కోడిగుడ్డంత బంగారం లేని వాళ్ళుంటారా అని అంటే కొండలు దంతా కుంభకారిణి కుంభకోణం అన్నారు.

కథ కంటికి వెళ్ళింది. మనం మనంటికి వచ్చేకాం.

త మ సి

శ్రీ బెల్లంకొండ చంద్రమౌళికావ్రీ

చీకటి కోణముల్ ముంచి చిత్రక బట్టిన ఏ నిశీధిని
లోకము మాకుడౌ నిమరలో, కలలో, కథలోని మత్తులో
కోకసుఖాత్త నిశ్చల సూదరనాట్య మహావదంబులక
మోకరింక భ మాంధము ముపోయెను స్లోకము బాచు కెట్టులో !

కాటుకదుప్పటికె లిగువుగా ముసుగేసి ప్రపంచపంచతం
త్రాటని మాటలే మదికి దాకగనని హిమాని ప్రక్కలో
గాటపు కొగిలింతలనిగారపు విద్దుల ముగ్ధు ఘూక జే
కాటనయూతికుల్, జరయు, చావును మ్రొగిన మూగజీవులే !

ఓ విద్రాణ దర్శిద జేవతలు రావోయీ ! నిశే, నిద్దురే,
ప్రాణంబై వినరాని గీతముల నాలాపింతమో ! న్వన్నవీ
ణానాదంబుల !! అర్థ తృప్తమగు పన్నాగాలు మిన్నగులై
మీ నిశ్శబ్ద గళాల కాట్లనుచు ! ఏమీ ! పొంగనో ధూమముల్ !

నా విరహాతివేల కరుణా తరుణాంధనమోల్చిలోచన
ప్రావనిదాసు సంక్షుభిత రావములేనను బల్కరింప, సం
ధ్యావమదగ్రరాత్రిక విహాయన రేఖలు పెట్టిపోయి, నా
భావములో విశీర్ణరసభారమ లోచును బాధపెట్టినా !!

పొగవలె ప్రాకిప్రాకిచని భూనభముల్ ఒక కొల్మిలోనికి
లిగువుగ లంకవేసిన జవీయసి వౌదువు గాఢతామసి !
నగలెగయంగ నీమణిక వాటము దీసి కనంగరాని పో
యగముల కేకబంధము రయంబుగ విప్పెదవేల దీర్ఘవై !

నరములు లేని సుందరివి, నాట్యముజేతువు దృశ్యవీరింతగాం
తరముల ! బుద్ధికందని కథాకళికల్ నవచేకలాంబర

స్ఫురిత విసారిశంఖులయి జోలలు వాడును, నిన్సృశావధుల్
విరిసినవేము నీలఃరివేష కషాయములొచు నెచ్చెలి !

సర్వము శూన్యమే ! మరియు సర్వము నేకమే ! అంచు వేర్వలె
వర్ణనవారు చూసిన విసాకము దోచును, భారమాను, నీ
ధూర్వహభూలతాంగణ విధుంత దధంగిచు తొంగి; ఇంక నీ
గర్వములోన సామ్యునిలి కాకులు—లోకులు మోకరిల్లిరో !!

ఓ తమనీ ! ఒహోయి నిరయోక్తి శ సంతమనీ ! మరింక నీ
చేతములో కబోదులకు చేనయిగల్, కనుసైగ లెందుకో
జేతువు ; మిగ్గులైన ఒక చిన్నని చుక్కయిననె వెలుంగగా
భీతులు గాదులే ! ప్రణయవీరులుగా రనలే ! శుభార్తులే !!

ఓవలెనయ్యె లోకములు, నీవలెనాకలమాదు నల్లగా
జేవలు గ్రక్కికోవలను జమ్మును; దీప మెరుంగనట్టి ఏ
జీవులు నీకవుంగిలిని చిత్తము శాంతికి జేర్తురో ! రహా
రావము నీ యెడంద మరి రాయును నా యెడదకా మహానభి !!

తనూ - నీరజా

శ్రీమతి మాలతీ చందూర్.

My dear friend

పొద్దులేవచ్చాం నంది హిల్స్ నుంచి. రఘుశి
లేవటమంటే హాస్పిటల్ హాస్పింగ్స్. సాయింట్రిం
5 గంటలకి తప్పక రావాలి. రాత్రి పదింటికాకా
గది చేపిలు చూసుకు వస్తావుగదూ!

— నీరజ

కాఫీ ట్రేలోని ఫుల్లెరాల్లోంచి నీరజ దమ్మరి
మెరుపులా తొంగిచూసింది. తాగేకప్పు కాఫీనీ
అలాగే వదిలి లేవమయ్యారంటేవరు ఆదుర్దాగా
చించాడు. ముచ్చటైన మూడు బంతుల ఆహ్వానం.

నీరజ—నీరజ చేళ్ల మధ్యనుంచి జారివ మందు
బొట్టులా తన జీవితంలోంచి జారిపోయింది. ఎలా
జారింది ఆ చేతి యానాటికీ - ఏనాటికీ తెగని
సమస్య. తన ఆత్మాభిమానమా - అహంభావమా?
ఏదికారణం?

అంతవరకూ - అంటే నీరజతో స్నేహంకలవక
మునుపు—స్త్రీలందరూ తనకి, పుల్లె ఆట బొమ్మల్లా
మనోవిశ్మయంచేసి గామచిలుకల్లా కనపడ్డారు. పురు
షుడు కదలక, పెదలక, మెలక తేకుండావుంటే,
ఎంతటి స్త్రీఅయినా పాదాలవద్ద వాలుకుందని, తన
పూర్వానుభవాలు పాతాలు వేర్వాయి.

కాని నీరజ తన ఆహ్వానాన్ని—నవ్వుతూ మార్గ
వంగా తొక్కిపాడేసి, మెత్తికి యులుముల్ వెచ్చతో
బొటినట్టు, స్త్రీకి భయంకాక మృదయం కావాలని
చెప్పింది. ఆ కళ్ళలో ఎంతేనీ బోకులున్నాయి.
తను ఆ బోకుల్ని చూసికూడా చూడవట్టు వ్యవహా
రించాడు. అందువల్లే నీరజ తన జీవిత ప్రాంగణం
లోకి, అడుగుటికూడా చలుక్కవ తప్పకుంది. తన
యింటిని ఆమె నవ్వుతో వెలిగించ విరాళిరించింది.

ఆమెకి తన మృదయాన్ని సమర్పించి,
ప్రేమతో కట్టెనుకోకుండా—చూరాన్నీంచి
అహంభావంతోచూస్తూ, ఆఖరికి ఆణిముత్యంలాంటి
నీరజని చేతులారా వదిలేసుకున్నాడు.

తనకి తెలియకుండా నిట్టూర్పు వెలువడింది.
నీరజ ఎంత తెలివైంది. పెమ్మడిగా, ధీమాగా తనని
ప్రియమిత్పణ్ణిచేసుకుంది! నీరజస్నేహంతో స్త్రీజాతి
పట్ల తనకి కొత్తదృష్టి అలవడింది. కాఫీకప్పు ఎత్తి
తాగబోయాడు. పెదాలకు చల్లారిపోయిన కాఫీ తగి
లింది. మైముచూశాడు. 9 గం. 15 నిమిషాలయింది.
సాయింట్రిం అయిదింటికీ, తొమ్మిదింటావుకీ మధ్య
ఏడుగంటల వలదైఅయిదు నిమిషాలకాలంవుంది.
యింతసేపు—యీ ఏడుగంటల వలదైఅయిదు నిమి
షాలు—తన నీరజనుకురించిన అలోచనలురాకుండా
చేసుకోగలడా? ఏమో?

విచిత్రం. ప్రతి ఆలోచననీ అడుపులో వుండు
కునే తనే నీరజనుగూర్చిన ఆలోచనలని ఆపులోలే
కుండా వున్నాడు. పక్కనున్న చేపరుతీసి చేతలు
దిరగేశాడు—కాని బాధించలేదు.

* * *

ఆగడ్డు పద్దెనిమిదో తేదీ తన జీవితంలో మరపు
రానిరోజు. తనకింకా బాగా జ్ఞాపకం. పొద్దుట
నెండుతూడు అర్ధంటుపనులుంటే ముగించుకుని,
కారనదీప్తిసింగ్ కిచ్చి, ద్విటిచేపను మడిచివుచ్చుకు,
యాదాబాసంగా 16 వ నెంబరు బస్ క్యూలో
నుల్చున్నాడు. మధ్యాహ్నం పన్నెండున్నర
అయింది. ఎంతేపేదనైంది. చెభవది బద్దినంకారాడు!
క్యూలో మనుషుల సంఖ్య ఒకటొకటిగా పెరుగు
తోంది. తనవెడక—నలుగురైదుగురు మనుషుల కవ
లలగావచ్చినుల్చున్న అమ్మాయిలలోని ఎర్రనిసులూరీ
తనకంటే నెండుకో ఆకర్షించింది.

ఎర్రనిసులూరీ—ఒకే ఒక్క సులూరీ వొడు
లాటి నెడలోంచి వేలాడుతోంది—ఏ ఆలోచనలూ
లేకుండా ఆ పువ్వువంక అలా రెప్పదాల్చుకుండా
చూసి నుల్చున్నా చెరమ.

ఇంతలో బహ్నచ్చింది. తన ముందుకున్న వారు
ఎక్కువగాను. క్యూనివది ఎర్రసులూరీ—గబగబ

వచ్చి ఎక్కడోయింది. తను చెయ్యి అడ్డుపెట్టి, "ఇది కూర్చో—వీలొకటి—మేమూ నువ్వున్నాం. వరస ప్రకారం ఎక్కడిది." అన్నాడు—కొంచెం మోటుగానే. తనకాక్షణిక ఆ ఏర్ర సులూచివాడ చిక్కా కెత్తుకొచ్చినవానివలం. ప్రపంచజ్ఞానం తెలిసినవాని గూడా అలా ప్రవర్తిస్తే ఎట్లా? స్త్రీగణా అని బాధలోని పెద్దమనుషులంతా కిక్కురుకునకుండా పూకున్నారు.

ఏర్ర సులూచిపుత్రుల తనవంక తీక్షణంగా చూసి, వనక్కితవ్వకుండా, తను సన్నగా వచ్చుకున్నాడు.

అందరూ ఎక్కారు. చివరికి ఆ అమ్మాయి ఎక్కి, తనవంక విజయగర్వంతో ధూనింది. కూర్చునేందుకు స్థలం లేక నువ్వున్న ఆ అమ్మాయికి తను నువ్వుని, నీటయ్యవ్వతోనే "అక్కర్లేదు Thanks" అని తనతో అని, పక్కమనిషి నీటిస్తే గబుక్కున కూచుంది.

ఆ అమ్మాయి అంతనిర్భయమైనట్లుగా తనిచ్చిన నీటు వద్దని, తీక్షణం తనపక్కనాడిచ్చిన స్థలంలో కూచోబంతో—తనకి కొంచెం చిరాకు, వెను వెంటనే నవ్వుకలిగినాయి.

బస్సుకదిలింది. తన పక్కవాడు పరమ కిత్తువో—రాక్షసుడో అన్నట్లు ఆ అమ్మాయి తల కిటికీవెంపు తిప్పకుని కూచుంది. తను తిరిగిచూడగా నోలో ఏర్ర సులూచిలేడు. ఏవో వస్తువుపోయినట్లు నలువక్కలాచూడకుతను. కిందా, పక్కనా వెళ్లగా కాళ్ళవద్ద ఏర్ర సులూచి పడివుంది. అదితీసి 'Excuse me' అంటూ చేతికిచ్చాడు.

అమ్మాయి పుత్రునందుకుంటూ 'Thanks' అంది, కళ్ళల్లోకి నూస్తూ. యిందాకటికి మల్లే కనుకొంకుల్లో కోపంతో మిగిలినవైన ఎరుపులేరలు కనపడలేదు. కళ్ళు స్నేహపూర్వకంగా నవ్వువట్టనిపించాయి.

చాలామీగడలాంటి తెల్లటిచీర, నీలరంగు బాకెట్టూ, చేతనవాచీ, తల్లో ఏర్ర సులూచీ, యివ్వన్నీ అందలపాలవెల్లి అయిన అనునాతన యువతని జ్ఞప్తికి తెచ్చున్నా, వాటివనకన ఏవో గొడుగుదర్శం, స్వచ్ఛందత—మనసుకు లీలగా తోచడం మొదలు పెట్టాయి.

నవ పెట్రోల్ బంక్ కి వచ్చేవాతా, కొన

చేతన ముక్కు. తీర్చిదిద్దిన కనుమోమలూ, సోగ చేరిన కండ్లనీ, తనకి తెలియకుండానే పరిశీల్చూ కూచున్నాడు, నడల్పాటి నోరు ఒక విధంగా ముఖానికి వికారం కల్పించినట్లుగా వుంది. పెట్రోల్ బంక్ దగ్గర అగిన బస్సులోంచి ఆ అమ్మాయి దిగుతూంటే వల్లని తెవలోని ఏర్ర సులూచి తనని మురిపించింది...

అదే మొదటిసారి తను నీరజని చూడటం. అప్పుటికి ఆ మెకేషన్ నీరజ అని తెలియదు కాని మనసులో ఏర్రని సులూచి—తెల్లనిపెట్రా, పొడుగాటితెడా, చాలాసార్లు తనని వెంటాడుతూనేవు.

వారంరోజుల రోయాత సాయంత్రం వేళ నోవర్ బ్రిడ్జివైపు కాదులో పోతూంటే, ఫుట్ పాత్ మీద ఏర్ర సులూచి యిద్దరు ముగ్గురు స్నేహితురాలందఱు వస్తూ కనపడింది. వారివచ్చేలో కలిసిన ఆ మె వచ్చే అలలు అలలుగా గాలిలోకలిసి తియ్యగాతన చెవి సోకింది.

తీటువైన రెండు మామూపాడ్లు బస్ స్టాపుల వద్దా, అలా ఫుట్ పాత్ లవైపు నడుస్తూనూ ఆ అమ్మాయి తనకి కనపడింది. వల్లతాచులాంటి ఆ మె తెవ ఒకనాడల్లా తన కాంతిని వ్యవసం చేసింది.

తను ఎంతమంది స్త్రీలని చూడలేదు? అందులో వదుపునన్న స్త్రీలతో తనకు పరిచయం లేకనా? తనకున్న ముఖ్య—హోదాతో తెలివైన స్త్రీల మనోహర పీక్షణాలను తప్పించుకోదానికి, తనెన్నెన్ని యివ్వందుకు పడటంలేదు? అలాటిది తను యీ అమ్మాయినిగూర్చిన ఆలోచనలనుంచి తప్పించుకోలేక పోవడం తనకే ఆశ్చర్యంగావుంది.

మరోసారి తను సినిమా హాల్లోకి అడుగుడుతున్నాడు. ఆ అమ్మాయి—ఎవరో స్నేహితుడితో బయటకొస్తోంది. తననిచూసి ఆ మెకేషన్లు సుదృఢ్మట్టు సన్నగా నాట్యం చేశాయి. తీదాలు బద్ధకంగా నవ్వువట్టు వంకర తిరిగాయి. అంతే—తనకు సినిమా చూస్తున్నంతసేపూ మనసులోనూ, తెరమీదాకూడా ఆ మె మొహమే కనిపించింది. పూహా చేయూ తెలియని ఆ నిల్లమీద తన వలపు తలపులకి ఆర్థం?

తనేం యివ్వనంతలోకి అడుగుడుతున్న యువకుడా? తన కళ్ళతో తను ముచ్చెసినిమిది వసం తాను చూశాడు. కనిపించిన స్నేహితులూ, ప్రేమిం

చిన ప్రియురాలిలా, చనిపోయిన తల్లిరండులూ, మిగిలిన సిరిసంపదలూ,.....తనకి తీవ్రతంపట్ట ఏకో పమా లేదు. ఉద్రేకాలూ, ప్రేమభావాలూ తనకంటే వసేదైర్ఘ్యంతో యారాన్నుంచి, నిర్వికార భావంతో చూసే తనకు యీ అమ్మాయిపై వివేకమందా తల పులేమిటి?

ఎంతమంది స్త్రీలు తన వంటిరీ జీవితపుగోడలు బద్దలుగొట్టి, లోనికి ప్రవేశించి, తన ఏకాంతతనము నవ్వుల్లో, అర్థంచేసి నూటల్లో, భంగం చేద్దామని ప్రయత్నించలేదు? ఎంతమంది తమ చిరునవ్వుల్లో కనపడిన అనురాగ బంధాలు తన చుట్టూ అల్లలేదు? వాటిని దూరాన్నుంచి చూస్తూ, అంటకుండా తప్పించుకుని మంచహాస వదనంతో తమ బయటికిరాతేను కనకనా! అట్లాంటిది తనకెందుకు యీ ఎరగని పెల్లమీద మనుకారం?

* * *

అతడు పొద్దుటినుంచీ ఒకతేవర్షం. వివేకమందా పడుతోంది వర్షం. పదిగంటలవేళ పెంట్రల్

నుంచి తను యింటికి వెళ్ళుతున్నాడు, — పూనమలే చైకోడ్తుమీడుగా. వచ్చగా రెండుకప్పుల టెరాగి, ఏపు ప్రకమ తెచ్చుకుందామని ప్లాన్. తనకి పైట్రోల్ బంకోడగ్గర బస్ స్టాపులో ఎర్రగులాబీముఖం కనపడింది. అనుకోకుండా కాళ్ళు క్రేక్ చేశాయి. కాదు నెమ్మదిగా దగ్గరకి పోవచ్చి.

“ఎక్కండి—యీ వర్షంలో బస్ లో ఖాళీ గూడా వుండదు” అన్నాడు.

“అబ్బే, వస్తండి—బస్ వస్తుందిగా. వెళ్ళి పోతా” అంది తలవీపు.

“ఫరవాలేదు. ఎటువైదాలో వెళ్ళండి—దిగబెద్దా” అన్నాడు, ప్రార్థించే కంఠస్థాయి తనకి తెలియకుండానే ప్రవేశించింది.

“నేను మాంట్రోరోడ్ వైపు వెళ్ళాలి. మీరు యిటు క్లుప్తా రాయ్ ను. అనవసరంగా నాకోసం మీరు వచ్చి వర్షం యిస్తుందేదు.” అంది ఆ అమ్మాయి.

“ఫరవాలేదు. నా కిష్టంగావుంది మిమ్మల్ని పంపడం” అంటూ కొడుకులువు తేరిచారు.

ఎక్కి కూచుండి అమ్మాయి. ముదురురంగు ఆకుపచ్చనిచీర, తెల్లని బాకెట్టూ, బడలో తెల్ల నులాచీ యీ అమ్మాయి కిరంగు లెక్కన కొడుకు తాయో?

“అనాడు బడలూ మీకు నామీద కోపం వచ్చివుందా? నేను చాలా మొరటువాడివనికూడా అనుకుని వుంటారు” అన్నాడు శేర్లపరిచయం అయ్యాక.

“మీరు చెయ్యి అడ్డుపెట్టడంగానే ఆక్షణంలో కోపంవచ్చిన మాట వాస్తవమే. కాని మరుక్షణంలో, వా తప్పు నేను గ్రహించుకున్నాను. అందువల్ల కోపానికి బదులు కాస్త సిగ్గుకలిగింది” అంది మాటిగా మాస్తూ.

“మీ తప్పును వేరెల్లీ మాపిస్తామనే భావంతో నేను బద్దెక్కవద్దలేదు. పూరికే రూపుచెప్పాను. వాగరికత అంటే విబంధనలు పోటించడమేగా”

“మీరు నా తప్పులేకుండా అనివుంటే, అడలు మీ మాటలు తెల్లచేసివుండేదాన్ని కాదు. తన్ను నిజంచెప్పారు; అదీ ముఖంమీద చెప్పారు. ఆ నిజాన్ని తేల్చిందుకునేందుకు కాస్త మైముపట్టింది. స్త్రీనికా అని క్రమాన్ని వ్యతిరేకిస్తుంటే చూపి పూరుకునే మొగాళ్ళకంటే, నిజంచెప్పే పురుషులు మోటుమడుపులు ఎందుకవుతారు?” అంది నీరజ.

ఆ సంభాషణలోని—నిర్వృతామాటం, ఆ కళ్ళలోని నూటితనం చూడగా ఆమె చెప్పినవన్నీ నిజం అనిపించింది.

నీరజని ఆశీసు మెట్లవద్ద దించాడు.

* * *

గ్రామ్యుయేట్ నీరజ యూరోపియన్ ఫరమలో పెక్రటరీగా పనిచేస్తోంది. తల్లి దండ్రీ తేరట నీరజకి. ఆమెకి ప్రపంచంలో వున్న చుట్టూల్లా భర్త లేని ఒక మేనత్త. నెలకే యిరవైరూపాయలు పంపడంతో, ఈ బాంధవ్యపు తాస్సునూడా తెగిపోయాయి. నీరజ స్త్రీల హాస్థ్యంలో వుండి వుత్సాహించేస్తోంది. అంతే నీరజ తనవిసురించి చెప్పినవృత్తాంతం.

నీరజతో క్రమంగా స్నేహం అభివృద్ధి అవు

తున్నకొద్దీ, ఆమె స్వభావంలోని పరళితా, హృదయంలోని మార్దవం, తనను ఆకర్షిస్తూవచ్చాయి. స్త్రీలని తప్పించుకుతిరిగి తన నీరజ ఆశీసువద్దా, ఆడవాళ్ళ హాస్థ్యంవద్దా ఆమెకోసం కనిపెట్టుకు కూచునే వ్రీతికవచ్చాడు. నీరజ ప్రతినిమ్యం చాలా ముటిగా, దావరీకంలేకుండా తనదగ్గర మాట్లాడు తూంటేది. ఇద్దరూ నినిమాలో చాటికే జరిగితూంటే వారు. మనసులో నీరజమీద ముతత. అదినైకి కనపడ నీయకుండా, దాన్ని స్నేహంతో కప్పి ప్రతివ్రీతాం జేవాడు. కాని తన ఆంతర్యం తెలుసుకోలేనంత అమాయకరాలుకాదు నీరజ.

“వాచ్చే ఆదివారం Devotion పిక్చరుకి టిక్కెట్లు తెప్పిస్తున్నాను.” అన్నాడు నీరజతో.

నీరజ సమాధానం చెప్పలేదు.

నీరజ పలేనంటుంది. ఆమెకి అభ్యంతరం వుండదు అది కీమాగా అనుకున్న రెను ఆశ్చర్యపోయి ఆమెవంక ప్రశ్నార్థకంగామాతాడు.

“ఆదివారం ఒక థ్రెండోలో ఆ పిక్చరు కే వస్తావని మాటిచ్చాను” అంది పోలోచనగా.

“ఎంత థ్రెండో?”

“మీతో పరచయం లగకమునువు ఒకసారి సినిమాచోల్లో చూడలేదా ఒకప్పాయిరి. అతినికి మాటిచ్చాను.”

అడలు ఆ అబ్బాయిసంగతి మర్చిపోయాడు తను. ఆ అబ్బాయిఎవరు? ఆతనికి యీమెకి ఎన్నాళ్లకుంచి పరిచయం? తలాటి ప్రశ్నలుఅన్నీ గిర్రున తిరిగాయి. ఆతినికోసం తనతో సినిమాకికావన ఏమా—కాస్తమనలో కెంపిలాంటిది తలెత్తింది.

“అహ—అట్లాగా” అన్నాడు ఏమీ అనుకో వట్టు.

“అడలు రఘుని మీకు పరిచయం చేస్తామని చాలా రోజులనుంచి అనుకుంటున్నాను. అతనంటే మీరు తప్పుక యిష్టపడతారు. పోనీ మన రఘునం కలిసి సినిమాకి వెళదామా—మిమ్మల్ని రఘు కలుగు కున్నట్టా వుంటుంది, అంది నీరజ వుచ్చాహంగా.

“తప్పుకుండా” అన్నాడు తను, రఘునిసురించి మాట్లాడుతున్నప్పుడు మెరిసే ఆమెకళ్ళనుమాస్తూ.

అదివారం అయిందింటి నీరజా, రఘూ తన యింటికిచ్చారు. నీరజ చాలా సంతోషంగా, చర్చగా అడుగుపెట్టింది హాల్లోకి. రఘూ ఆమె అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ వచ్చాడు. నీరజ రఘూని తనకి పరచయం చేసింది.

రఘూరామావు. M. B. చివరి ఏడు చదువు తున్నాడు. నీరజకి అతనికి మూడేళ్ల నుంచి స్నేహము. నీరజ రఘూనిక ఒకవిధమయిన వాత్సల్యం కల్గిపోయింది. రఘూ హాల్లో కూచున్నాడేగాని, అతను పరిసరాలన్నీ ముప్పవట్టూ, చూడవట్టావున్నాడు. అతని కంటికి నీరజ ఒక్కటే కనపడ్డట్లుంది. నీరజ ప్రతి కబురికనీ, ప్రతి మాటనీ, ప్రతిమాటనీ విశ్వాసంతో—కళ్లతో ఆరాధిస్తూ వున్నాడు రఘూ.

కోటలో పూసిన బాకాలు నల్లలోపుంచి తెచ్చారు నాయకులు—నీరజ పేరుతోమీద వున్న పట్టువారంతో మాలకద్దూ మాట్లాడుతోంది. రఘూకళ్లు నీరజ వేళ్ళని వదిలకుండా చూస్తున్నాయి.

నీరజ తనతో మాట్లాడుతూ—రఘూవంక మళ్ళి మళ్ళి ధియంలేదన్నట్లు చూస్తోంది. రఘూ ఆ చిరు నవ్వుకే మహా తపస్సులుచేస్తున్నట్లు ఎదురు చూస్తూ కూచునేవాడు.

నీరజ కిటికీవద్ద నువ్వుని బాజుచెంతుని పోతు గాటివేళ్ళతో, కెవలో తురుముకుంది. చెకోదండా కట్టి తను కిచ్చింది. నీరజ యిస్తున్న బాజుదండను తీసుకునే రఘూ వేళ్లవలకు చూసిన తనకు ఏదో మహా జ్ఞానం కలిగి వట్టయింది. ఆ కుర్రవాడిమీద నీరజ కున్న అధికారంమానీ తనకెందుకో ధియమూ, బాజీ కలిగాయి.

రఘూకి యిరవై మూడేళ్లుంటాయి. బహుశా నీరజ కంటే ఏడాది రెండేళ్లూ చిన్నేమోకూడా. అతని తండ్రి త్వణమో, పణమో వున్న భామండు. ఇద్దరు చెల్లెళ్ళూ—తమ్మమ్మదూ వున్నట్లు చెప్పాడు తనతో. రఘూ చూడటానికీ, నీరజకి మల్లే పదినుందిలోంచి విడిగా కనపడకపోయినా—అకర్ణగల ముఖం అని అనక తప్పదు. చదువులో నుంచి తెలివీ పట్టుచలా గల కుర్రాడు. నీరజ చెప్పినట్లు అతన్ని చూసి యిష్ట పడకుండా వుండలేదు. కుర్రవాడిని చూడగానే

వృద్ధిలోకి రావలసివచ్చాడు అని, అనిపిస్తుంది. అన్నిటికన్నా నీరజమీద అతనికున్న ప్రేమ, ఆ ఆరాధనామా ప్రేమటుకు తప్పక ఆశ్చర్యం కలగకపోదు.

నీరజ యితన్ని వదిలి మరెవ్వరైనా, అనగా తనను, పెండ్లాడితే, యితను సిచ్చివాడవురాదా అన్నంతగా భయపడేవాడు కొన్నిసార్లలో. రఘూలో వొక విధమైన బాల్య చాపల్యం కనపడేది.

ఇద్దరూ వస్తూండేవారు, వెళ్తూండేవారు. రఘూని నీరజ తేకుండా, తను చాలాసార్లు కలుసుకున్నాడు. అతను నీరజను ఒకచీరలా పూజిస్తాడనే అభిప్రాయం రఘూ మాటల్లో తెలుస్తూండేది. తను నీరజ స్నేహితుడు కాబట్టి, తనకి యిష్టమే అన్నట్లు ప్రవర్తించేవాడు రఘూ తనతో తిరుగుతున్నప్పుడు. తన పట్ల తెలసీగానీ, కోపంగానీ చక్కోస్తాడేమోనని చాలా దగ్గరనుంచి కనిపెట్టూండేవాడు. కాని తన పట్ల స్నేహభావం తప్ప మరొకటి కనపడేదికాదు.

క్రమంగా నీరజకూ, తనకూ మళ్ళి స్నేహం పెరిగి, యిద్దరూ చాలా సన్నిహితులయ్యారు. తన కిష్టమయిన పనులు చేయడంలో, తను యిష్టపడ్డి చీరలు ధరించడంలో, నీరజ తన మీదవున్న ముకుతా రాన్ని జల్లడించేది.

ఏనాడూ తను నీరజని—“నీరజా నువ్వునాకు కావాలి—నా హృదయ ప్రాంగణానికి నువ్వు కావాలి” అనిగానీ “నీ ప్రేమవాహిని నామీద పొంగివెయ్యి” అనిగానీ నోరుబాచి అనగలేదు. కాని తను యిద్దరి చెప్పటా, మాటలూ ప్రేమని చెల్లుబుకించేట్లువుండేవి.

నీరజవద్ద తన యితర ప్రేమితుల గురించి, స్నేహితులగురించి చాడలేదు. వొకవిధంగా తన ఆత్మను, జీవితాన్ని ఆమెనుండు చావరికంటేకుండా వుంచాడనే చెప్పవచ్చు. ఏదొక్క అభిప్రాయం నలిబుద్ధుకుండా, తను చెప్పినవన్నీ, వోపిగా, సానుభూతితో వినేడి. భూతకాలంలో తనకి తగినన, మానసిక గాయాలవల్ల ప్రపంచాన్ని, మనుషుల్ని నిరసనతో మాట్లాడితే నీరజ వారించేది. “ప్రపంచాన్ని తిట్ల చాళంలేదు—ప్రపంచాన్ని ప్రేమించి అదిమనల్ని ప్రేమించేట్లు చేసుకోవాలి” అనేది. నీరజమాటలు వువదేకంగా తీసుకుని, ఆమెను

ప్రేమించి తనను ప్రేమించేట్లు చేసుకునేందుకు ప్రయత్నించాడు.

వేపంగిరి రఘు కాశేణికి శిలవలు యిచ్చారు. ఆతను శిలవలకు వాళ్ళ పూరు పెట్టిపోయాడు. నీరజుని నెల్లాశు శిలవపెట్టి తన మేనల్లిదగ్గర కల్లాలని వుంది. అట్టిప్రాయం అడిగేందుకు తనదగ్గర కొచ్చింది రఘుపెట్టిన మూడోవాడు.

"మీ పూరెళ్ళి యిప్పుడేంకేస్తావ్? శిలవపెట్టి మా యింటికొచ్చి వుండు. పూరంతా పూరికే తిరుగుతాం" అన్నాడు నవ్వుతూ.

"మీరుండుమంటే యిక్కడే వుంటా. నా కక్కడియివా ఒకటే. ఎటూర్ని కాస్త విశ్రాంతి కావాలి. అంతే, పోవట్లానే వుంటా. తిరగటం అంటారా అది మీ వోషిక? అంది మళ్ళీ నవ్వుతూనే.

ఆ సాయంత్రం అయ్యకున్నాడు నీరజులోని పరాకు, 'మీ వోషిక, అన్న ఆమె మాటలోని మృదు తెలుస్తోంది. తన నెగ్గానది; తన వోటిమీదుగా ప్రేమించానని అనుకోవచ్చువా. ఆమె తన ప్రభుగా తిరుగుతోందని. ఈసారి నీరజ ప్రేమపాశాగ్లాంచి తన పారిపోయే ప్రయత్నం చెయ్యలేదు సరిగవ, నీరజ ప్రేమకి చాసోహంచేసి, తీరికొచ్చి ఆమె చేతుల్లో నిర్బంతగా, వుంచేందుకు విశ్చయించుకున్నాడు.

ఆ శిలవలు నెలకోవాలా నీరజ చాలా చాలా నడదాగావుంది. తనలోని నిర్వికారం మాయమయింది. ఇంట్లో పనివాళ్ళు, బయట స్నేహితులు తియ్యకొవోయే దింపకులుగా ఎదురుమాడ్తున్నారు.

ఇంట్లో పనివాళ్ళు అమ్మగార్ని పువ్వులూ అలిజాగూకతలో పట్లయి చెయ్యడం, వాయరు అమ్మగార్ని యిష్టమయిన ఫలపోరాలు చెయ్యడం, మొదలయిన పనులు తనకు తెలియకుండానే, వాటి అర్థాలు అవి, కల్పించుకునేవి.

నీరజ తిరిగి అక్కినూలో ప్రవేశించింది. కోనా సాయంత్రం తప్పనిసరిగా యిద్దరూ కలుసుకునే వారు. ప్రతిపుడయం నిద్రలేచి సాయంత్రంకోసం ఎదురు చూసేవాడు తన.

పనిపేనుకోవాలి గడిచాక నీరజ ఒక సాయంత్రం, "రఘు దగ్గరనుంచి పుత్తెరవచ్చింది"

అంది గబుక్కున.

"ఏమిటి విశేషాలు?" అన్నాడు తన సిగరెట్ ముట్టిస్తూ.

"వాళ్ళ వాన్నతో చెప్పిందాట్ట, వారంలో గాల్లో వస్తానని రాశాడు.

"చెప్పిందేండుమా?"

"నన్ను పెళ్ళి చేసుకోదానికి వాళ్ళు వోష్యకోలేదు. ఒకటి కులం. గండు నేను అతనికింటే పెద్ద. మాకు మేనరికం వుందిట."

తన మాట్లాడలేదు.

"ఇండులో మీ పుత్తేకం ఏమిటి?" అంది నీరజ చాలా స్నేహంతో, నమ్మకంగా చూస్తూ.

"నీకు తెలిదూ" అన్నాడు. అంతే. తన ఆహం!

ఆ సంభాషణ అంతలో అగిపోయింది.

ఆ సాయంత్రం తిరిగారు, నవ్వారు, యింటికొచ్చారు. నీరజని హస్తాల్లో విడిచివచ్చాడు.

ఆ రాత్రి చాలాసేపు ఆలోచించాడు: రఘు నీరజలనీ, తననూ నీరజనీ శ్రామలోవుంచి. ఎంత సేపు ఆలోచించినా తనూ నీరజా పున్న ప్రభుకే శ్రామ ముగిసింది.

తెల్లవారి గట్ల నీరజ తనకే, తనను పెండ్లిచేసుకోమని ఆమెను అడగటం నిమిత్తమాత్రం, అది ఎలాగా జరిగి తీరుతుంది—అనే క్షమాతో హాయిగా నిద్రపోయాడు.

వారంలోనాలు యధాప్రకారంగా జరిగిపోయాయి. మళ్ళీ రఘునంగతి, తనెత్తలేదు—నీరజ ఆ ప్రసంగం తీసుకురాలేదు.

సోమవారం తన ప్రిడిగో కూతురి 'మీ' చదువుకుంటున్నాడు. అయిదున్నరకిగాని నీరజ రాదు. అంతే అయిదింటికి కాదు గారేజలోంచి తీసి బయలుదేరుతే చాలు. "Man and Super-man" వేటలు తిరగేస్తున్నాడు. ఇంతలో 'హాట్లో' నీరజ కంఠం వివశించింది. పుత్తకం అలా వదిలి బయటకొచ్చాడు.

వేయిలోవిగడ వేసలోని గులాబీగుర్తుల్ని

ఆమలమధ్యగా నడుచూ, అందులోని అంశాన్ని బడి నిల్లవాడిలా క్రద్దగా వింటున్న రఘుకి జోధిస్తోంది సీరణ.

రఘు ముల్లుని నమస్కారంచేశాడు తనకు.

"బతుకుక్కాం వస్తారా? మీతో చాలా మాట్లాడాలి. రఘు పొద్దుటే వచ్చాడు" అంది సీరణ పువ్వులు నడుతూ.

కాఫీ తాగి ముగ్గురూ బయలుదేరారు.

కావేపు రీచిలో మామన్నాకు సీరణ యిలా చెప్పింది, "రఘు వాళ్ళ వాళ్ళతో చెబులాడి వచ్చే శాడు. అతనికోర్కె అయిపోయింది. యాడేకు హాస్పిటల్ పోస్టింగ్స్ అని చేస్తే, వచ్చేవికు వుక్కోగం కొరకుకుంది. వాళ్ళ వాన్న దెబ్బ పంపవని చెప్పారట. నా శీతంతో యిద్దరం పరిపెట్టు కోసం కష్టం కాదనీ, తను వుక్కోగంకోసం చేత ప్రయత్నించడం అవసరం లేదనీ మీరు అతన్ని నమ్మించాలి"

తనకు ఏదో కళ్ళలోని చివరిభాగాల్లో, కళ్ళ పూర్తిగా జ్ఞాపకాని కొస్తున్నట్టుంది. సీరణ మాటల కర్ణం? తను మాట్లాడలేదు.

"మితో రఘు వుత్తరంనుంచి చెప్పావే, ఆవాడే అతను వాళ్ళ పూరునుంచీ నేనిక్కడనుంచీ రిజిస్ట్రారుకి జోటిసిచ్చాం. ఎల్లండి! డేట్ ఫీక్స్ అయింది. ఒకేఒక్క నమస్క మిగిరింది. వుక్కోగం చేసే అవసరం లేదని రఘుకి విడమర్చి చెప్పడం."

సీరణ తన కళ్ళలోకి నూటిగా చూస్తోంది. తన లోని వుద్రేకాలనీ, నివాళిల్ని కోవల్ని అన్నీ కప్పెట్టుకుని "Wish you good luck" అన్నాడు తన.

"సీరణ కొచ్చే మాటమూతై మీ యిద్దరికీ నిశ్చయంగా చాలు. నైవ ఏడవ్వా కావాలంటే నేను లేనా? రఘూ—మధ్య చాలా అడ్డుపడుతుంది. లేవండి చల్లని పానీయం తాగుదాం" అని లేచిపోతాడు.

వారి పెండ్లికి తనూ, రఘు స్నేహితులిద్దరూ సాక్షి సంరకాలు పెట్టారు. రిజిస్ట్రారు తెవులో "ఆ కుర్రాడు గొప్ప అద్భుతకంతుడు" అని రహస్యం తెలువామని పించింది తనకి.

రీచిలో సీరణ తన పెండ్లి విషయాన్ని నురించి చెప్పినరాత్రి తనకి తప్పి నురించి, వాపోయే వాపిక మాడా లేకపోయింది. మనకు ఒకవిధంగా మొద్దు తారిపోయింది. మర్నాడు, తెల్లవారి కాఫీ తాగు నుంటే, క్రేజ్లో సీరణ దస్తూరితో నీలపు కవరు కద పడింది.

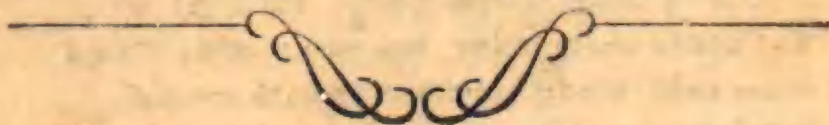
My dear Friend

రీచిలో మీ ముఖ కవళిక నేను కనిపెట్టాను. క్రిముతూరి దగ్గరకు ప్రేమికుడూ, వేపురి దగ్గరకు ధీమతు అరాంకార రకాతమైన మృదయంతో జల్లాలి. అప్పుడే వారి వాంఛలు ఫలిస్తాయి. రఘు దీకట్లో వాటితప్పిన గొర్రెపిల్ల మాదిరి అమామకుడు. అరివి! నేను చాలా అవసరం. మీతో నేను చెయ్యి కలిపినా, కలపకపోయినా ఒకటేఅన్న, వికాల భావంతో మీరు జీవితాన్ని గడపగలరనే నమ్మకం నాకుంది. రఘుని తల్లినుదిరి పాపకోగలను. మా యిద్దరినీ నిష్కల్మష మృదయంతో ఆస్వదించండి. మా జీవితాల్లో అత్యయముడిలా మీరు ఎల్లప్పుడూ నిలిచి పోవాలనే కోర్కెతో—సీరణ.

మామమరి, వేది నిట్టూర్పు విడిచాడు. లోతు పాములు తెలిసే సీరణరఘు జీవిత సంరక్షణ తెల్లి నేనుకుంది. అతన్ని ముఖ పెనుకుంది. అందుకు పండేపాండేడు. కాని తన జీవితం...

* * *

పాయింట్లం అయిదింటికి సీరణ గారింటికి వెళ్ళాడు. పరుమ వాకంలో తంతు గుడ్లలో కొత్త కావరం ఇద్దరినీ చూశాడు. రఘు క్షులలో నడుస్తున్నట్టున్నాడు. అరివి కళ్ళల్లో అరాధన మరీ లోతుగా వున్నట్టుని పించింది. ఆరాత్రి సీరణచేతి భోజనం చేసిన తరువాత, ఆపె తొక్కినవారి సరి అయినదని మనస్ఫూర్తిగా అనిపించింది తనకి.

నా సం దే హ ము

శ్రీ వి. అప్పారెడ్డి

సరసవిత్వ యోజిత యశస్కర ! నేడదయార్థతత్వని
స్ఫురిత వచోవిలాస ! గుణభూష ! జగత్ప్రపూజ్య ! యామినీ
వరకుల సుస్థితాత్మ ! సురవందిత ! సాత్యవతేయ ! భక్తి
త్వరతను మ్రొక్కి సంశయ నివారణకై నినుఁ గోరివేడెదన్.

నడువగ లేని దుస్థితి గనంబడు జానువు బాధ బాపుకో
నెడద దలంచి యుత్సృకత యేర్పయమాటలతోడ గాలమున్
గడవగ, బల్కు దోడెవరుఁగానయి నిన్ను 'దమాష' గాగనే
నడువగ బూనుకొంటి హృదయంబున దోచిన పందియం బుల్

ఎన్ని శతాబ్దము లాయెనో
యిన్నేలన్ నీవు వెలసి యేపు సెడక నీ
వన్న పలుకె పరమంబై
నన్నుతి గను నేటికిని, విచార నిధానా !

పంచమ నేడమంచు బుధవర్షులు నన్నుతిసేయు భారతం
బెంచ భవత్కృతంబై కడ ! యెల్లరునిన్ను విధాత గన్నవి
ష్టించిత మూర్తిగా దలతురయ్య ! భవత్కృత కావ్యరాజమున్
గాంచి, మహాగమంబెయని కాంతుము తృప్తిని మానసంబుల్.

మనుమల కెల్ల దాతల నమోక్షమునన్ బుయిలోట లేయియున్
జనవధికింబు కల్గుటయు సాజము; కావున జంకు కొంకునె
మ్మనమునలేక నిన్ను జనమాన్య 'ఖిలాస' గనేడు చుంటినే
వనచిన కూర్చి, గోవన గుణంబును దూరమునేసి చెప్పనే !

నీ పరమోత్త మంపు గృతికేను విమర్శన తేయనాన ! తా
తా ! పరిహాస మంచు నెడదన్ రుష బూనగ బోకు; కారవ్రత
పాపుల టంచు బొండవు లపారగుడా కరులంచు జాటుటల్
నీపనియేమొ ! పాండవులు నిన్ దమ చాటుకపొందు తేయుటన్.

శంతనున కయి భవదీయ జనని నడుగ
దాశ విభుని నన్నిధికి శాంతనపు డరుగ,
నతడు పలికిన ధర్మ వాక్యములు కొన్ని
విస్మరించితి ! యటులైన వినుతు వినుము

“శ్రేష్ఠమతుడు నీవుండంగ మీతి పతిత్వ
మంద నా కొమరిత విడ్డ డప్పుడగునె ?
రాజ్యదూర దాహిత్ర సంపాత్తి నిచ్చు
దలప” నని యనియెనుగదా దాశరాజ !

“అయిన రాజ్య పరిత్యాగనియతిగొందు”
నన్న గాంగేయు పలుకుల కలరి, యాత
“డనఘ ! నీ తరువాత నీ తనయులైన
సోరకుండురె రాజ్యంబు ధీరులగుచు ?”

అనుచు మూడు తరంబుల కవల బుట్టు
వందువారికి గూడరాజ్యంబు హక్కు
గలదు శ్రేష్ఠ సంతతియైన కతన ననుచు
బలుక జేసితి వది కారవులకు లేదె ?

అగ్రజుని సంతకు ధార్త రాష్ట్రాను లుండ
నవరజ కుమారులైన పాండవులు రాజ్య
మును మదిగో గోరు టక్రమంబనుచు నొక్క
యక్షరంబైన వ్రాసితి యనఘ చరితి !

మూడేండ్ల కొకతూరి మునుకొనియే తెంచు
శాస్త్ర సమ్మతిమయి చాంద్రమాన
హాసంబున నొక్క యధికమానం, బది
తద్వత్స రాంతర్గతం బెయగుట
వత్సర గణికులెవ్వరు దాని బ్రత్యేక
నిధిని లెక్కింపరు; కొరటు ప్రాణ
గోగ్రహణమునాడు గురు కృపాదులనమ్ము
ఖమున దద్వివరిత గణన జరిగె

చాండవుల ప్రవాసంబది పదియు మూడు
వత్సరములెకా ? నూటయేబదియు నాఱు
మానములు కావుగద ? యెట్లు మాన్యుడైన
శాంతవపు చేత తెక్కింప జలిపినావు ?

సీ వాతల్ న విమర్శదృష్టి గనగా చిక్కంబు గాంగేయుడున్
నీవుగ గృష్ణుడు ద్రోణముఖ్యులు గడున్ నీ చత్వర్ముఖ బూనిచే
తోపిధిగ గవటు బెరుంగని ప్రభుగ ధుర్యోధనుగ గడ్డు మా
యావై కలుగల జేసి కూల్చినటు లూహాగ తెందగా నయ్యెడుగ.

నీయురు వాక్ర పంచిత విసీతిని గాదనలేక భూప్రజల్
న్యాయమటంచు నాకొనెదరందఱు నిద్రి, యుపై న గొండఱ
న్యాయమటంచు గూడ దెగనాడెదరే నొకడందు నీయభి
ప్రాయ మెఱుంగ వేడితి గృహగ పరిష్కృత జవాలు నీయవే.

అయ్యో ! నీవు వాస్తవకమైనది వ్రాయగలేదా ! లేకయే
నొయ్యన ద్వత్స మాహిత పదోద్ధిత భావమెఱుంగ లేకిటుల్
కుయ్యడు చున్న వాడనా ! యకుంకిత ధీ ప్రతిభావిశేష ! నీ
లియ్యని వాక్కులగ దెలిసి తేర్పుము నీ కిదె నా నమస్కృతుల్.

కుక్కుటోక్య రము

(లేవనోరొజల కథ)

శ్రీ చాగంటి సోమయాజులు

బుక్కచిక్కిన ముసలమ్మ అస్థిపంజరం కట్టే పురుగులాగ ఉగిసలాడడం మొదలుపెట్టింది. పత్తి బోగల్లాటి కత్తెత్తియాసింది. ఆ కళ్ళకి చత్వారం లేదు. మధ్యకాలంలో విచ్చిన చత్వారం మధ్యకాలంలోనే పోయింది. ముసలమ్మ చూసే చూడకే పోల్చింది. ఒక్కనిట్టూర్పు విడిచి తాత్పర్యం లేని చురుకుని మనస్సు కట్టుదిట్టం చేసుకొంది.

"ఎవరిని నాయనా నువ్వు?" అని, తనే, కాస్త బంధుత్వం కలుపుతూ ప్రశ్నించింది.

"మనం మనం పాతివార్యమే. మర్యాద చచ్చా ముసలమ్మా?" అన్నాడు, ఎదురుతుండా ఉన్న ఉద్యోగస్థుడు. ఏమిటి సాధనం శ్రమన్నారాయణ మూర్తి అని నేవుణ్ణి సంబోధించుకుంది. కుక్కుటోక్యమే అజ్ఞతేనీది కుక్కుయినా మొరగదు అని ధైర్యం చెప్పకుంది.

"లే" అని గద్దించాడు ఉద్యోగస్థుడు. ముసలమ్మ లేస్తే నేరమే. లేకండానే వాణ్ణి సాధించాలి. లేవడానికి కాళ్ళలో చక్రవ వాస్తవంగానే తప్పిపోయింది. ముసలమ్మ మునుగు సవరించుకొంది. వైబరేషన్ తీసి వోల్టేజీతో కప్పకుంది.

"నన్నెందుకు నాయనా లేమంటున్నావు? టిక్కెట్టు కొనుక్కున్నాను" అని అహయకురాలి లాగ మెహం పెట్టింది. మొట్టా వెంటకొన తీసి నెయ్యిముల్లలో పోసుకొని విప్పకున్నాది.

"పీటమని పాడిరాకండా ఉంది" అన్నది.

"రైలు ఆగిన చూడాలి తాపీగా" అని ఉద్యోగి ఎదురుగా వెంటివీచి వైచాయించాడు. నేలులోంచి

కేవలమేగి రెట్టుచెట్టె పైకి తీరాడు. తాపీగా సిగరెట్టుతీసి ముట్టించాడు. అధికార ఆహంకారంతో నైట్లో ప్రయాణికులందరిపై పు ఒకసారి చూశాడు.

ముసలమ్మ కొంకుమడి మరి విప్పలేదు. ఇవా నెందుకు? రైలు టిక్కెట్టు! ఆ అంకురస్పర్ అట్ట ముక్కా చేతిలోఉంటే ఎక్కడికైనా పోవచ్చు! అదంటూ ఉంటే తెల్లారేసరికి శ్రీజగన్నాథం పోయి స్వామివారిని ఘోరిదర్శనం చేసుకోవచ్చు.

రాత్రిపడకొండు కాకుండానే బరంపురంలో దిగి కూతుర్ని, పిల్లల్ని, అల్లుణ్ణి చూసుకోవచ్చు! దానికి గతిలేక ముసలమ్మ ఎనిమిదేళ్లయి కూతుర్ని పిల్లల్ని చూడలేకపోతున్నాది!

కూతురి పిల్లలు, తానెరిగిన ముగ్గురూ, కళ్ళకి కదు తున్నారు. ఎనిమిదేళ్లక్రితం కూతురికి చూడోపురుడు పోయ్యడానికి ముసలమ్మ బరంపురం వెళ్లింది. చూడోపురుడు పుట్టింట పనికిరాదని కొడుకు చెల్లెల్ని తీసుకోవచ్చాడుకాదు. తిరవాత కొడుకుని అని ప్రయోజనంలేని రోజులు వచ్చాయి. ఎనిమిదేళ్లయి కాలం వక్కలాగ మండిపోతున్నాది. ఆంధులో నాలుగేళ్లయి మరి ఆధాన్నమై పోయింది.

తాను పురుడు పోసిన చంటిగుడ్డు! ఇప్పుడు ఎనిమిదేళ్లు! ఆ తిరవాత కూతురు మరి బదునుకు పిల్లల్ని కనుక్కొంది! బరంపురానికి రానుపోనూ టిక్కెట్టు! కాస్తా కూస్తా అవుతుందా? టిక్కెట్టు లేకండా వగ్గరప్రమాదానైనా పడకం, ఇంక బరంపురం ఎక్కడ వెళ్లగలదు! ముసలమ్మ చెవుల్లో నేరు కరు మని చంటిగుడ్డు విడుపు వినిబడుతున్నాది.

గోదావరిమండలం అంతర్దానమైపోతున్నది. పొలాలు సస్యశ్యామలంగా ఉన్నాయి. ఈన సిద్ధంగా ఉన్న వరిచేలు పరుగులు పెడుతున్నవి. పొలాలనిండా నీటిలో నింపి ఎలేరుతల్లి పరిపాలిస్తున్నది. తర తరాల బట్టి పితృదేవతలంతా ముసలమృతి అన్ని వంకలవాయూ దరిద్రాన్ని పంచి పెట్టుకొచ్చారుకాని కాష్ఠంక మట్టి బెడ్డి సంపాదించి పెట్టలేదు.

రైలు వాయువేగ మనోవేగములతో పరుగుడు తున్నది. పడమట మూలనుంచి కొంపలు హారాలు హారాలుగా పరిగట్టుకువస్తున్నాయి. మేఘాలు మందలు మందలుగా వచ్చి చిక్కబడుతున్నాయి.

ఎదురుగా ఖరీదాలాగ ఉద్యోగి నూచున్నాడు. ఎదురుగా ఉన్న ఉద్యోగి అక్కడ ఉన్నాడా బ్రాంతా? చల్లటిగాలి ప్రాణానికీ హాయిగా వీచున్నది.

“మెచ్చవరబ్బాయిని నాయనా?” అని ముసలమ్మ ఉద్యోగిని అడిగింది. నామ అతి చగ్గరబంధువు అయిపోజూడమా?

“నా అమ్మకొడుకునే!” అని వెలుకారంగా నవ్వుడు.

“మీరంతా అమ్మకొడుకులే కాని...” అని లోలోపల గొణుక్కుంటూ పల్లి కొరుక్కుంది. ముసలమ్మకి ఒక్క పన్ను పోడలేదు!

“పల్లి కొరుకుతున్నావే?” అని హంక నించాడు.

“కొణుకు సంకటం. పల్లి కొట్టుకొంటాయి. మరేం విచారము కావులే” అన్నది.

ఎదురుగా ఉన్నది రక్తాశుకారు సర్పమే. పగ పట్టిన నానపాము. ముసలమ్మని జ్ఞాపకం పెట్టుకునే ఉన్నాడు ఉద్యోగి. వాడికి గతెల్లా పట్టుబడ్డాది. అప్పుడు సగం అన్యాయం, సగం న్యాయం చేశాడు. చెబుమాత్రం పన్నెండురూపాయలు గోదావరిపాలు అయింది.

పన్నెండు రూపాయలంటే మాటలా? అ పన్నెండురూపాయలూ ముప్పైయ్యారు రూపాయల కింద తెచ్చి. ఏవేళయి వాళ్ళింట్లో రాత్రిల్లి

భోజనాలులేవు. నిత్యం కనివారమే. పిల్లలకి పెద్దలకి కూడా కనివారమే. ఈ వస్తువంటి మోతెసిలోల కొక ఏకాదశి కూడా ఈశెలలో చేశారు. ఆ పుణ్యమంతా ఆ ఉద్యోగికి మాటకట్టుకున్నాడు. గతశెల కొంపలో అంతా మంగలంలో పేలాల్లాగ పేలి పోయాడు. ఇవార మళ్ళా ఫిష్క్రొమకు వచ్చాడు. ఈమాట అందరినీ మహమ్మాయి చేస్తాడు.

ఉద్యోగి సిగరెటుమీద సిగరెట్టు తీసి ఒక దానికొకటి అంటించుకొని తీవ్రమైనాడు. కొన్ని గాలికి సిగరెట్టు అంటించి అంటించడంలో ఏగానికీ రాజుకుపోతున్నది.

“కోపం తెచ్చుకోక ఒక్కమాట చెపులేమని వింటావా?” అన్నది.

“నా గండుకండీ కోపం. నా ద్యూటీ మేము చేస్తాము” అని సామ్యంగా జవాబు చెప్పేడు.

“నన్ను పట్టుకొంటే నీకేం కలిపివస్తుంది?”

“ప్రభుత్వానికి కలిపివస్తుంది. అందుకే మాకు జీతం ఇవ్వున్నది.”

“కుడి ఎవరూ లేదా?”

“ఉన్నాయి. ఏమీ చేస్తున్నవని తప్పు కాదా?”

“మావంటివాళ్లు చేసినా రిచ్చే?”

“రిచ్చే. ఇక్కడ ప్రభుత్వం ఉంది. నెరవ్వులు కడించడమేలే” అన్నాడు. ఇక్కడ ప్రభుత్వం ఉంది. ప్రభుత్వకానికం ప్రకారం ఇక్కడ బండి చక్రాలు నడిపాలి! ముసలమ్మ ప్రభుత్వాన్ని కూల ద్రోసి ధిక్కరిస్తున్నది!

“ఎందుకమ్మ గొడవ. అయితే కేదో పారెయ్యి రొమ్మా పోతాడు” అని ఒక ప్రయాణికుడు అభిరికి వినివిని కలగజేసుకొన్నాడు. ముసలమ్మ పొల్లు మరిచి పోయింది.

“నాదగ్గరొక్కం చిల్లిగవ్వలేదు. ఉన్నదంతా వాళ్లి ఎవాన కొట్టివచ్చాను. గడ్డితీసే పనులులంతా అధికారులైనాక వాళ్ళింట్లో ఇంతగడ్డి మక్కిలే కొరుకుంటారని ఎంత ముసలమ్మనయినా ఎదురుదును. నా చగ్గరఉండి చావండి” అన్నది ముసలమ్మ.

“కోటికొచ్చినట్టు మాట్లాడకండి. నేనెవరో

తెలుసా?" అన్నాడు ఉద్యోగి. వ్యవహారం కృతమించిపోతున్నాది.

"సాధకోపమ్య మప్య గణ్ఠితింటూ అందరికీ గణ్ఠి పెడతానంటావు!" అన్నాడు, ఇంకో ప్రయాణీకుడు.

"ఓహు శేషే గణ్ఠితింటున్నాను. విారంత ప్రభువులు అయినాక ప్రజలు గణ్ఠి తినక అన్నం ఎక్కడ తింటారు? గణ్ఠికూడా కాదు నాయనా మన్నే తింటున్నాము. కడుపునిండా తివాలంటే మన్నెక్కడే ఉంది" అన్నాది ముసలమ్మ.

"మన్నుమాత్రం మనదిటమ్మా? అదీ లేదగా లేదు. మట్టి పెట్టా మనదికాదు. కామండులు పోతుంటారా? మట్టితీసినా వొంగతనమే" అన్నాడోక ప్రయాణీకుడు.

"నీకడుపు చల్లగా నిజం చెప్పేవు నాయనా" అన్నాది ముసలమ్మ.

"ముసలమ్మా ఆయన కో రూపాయి పోరయ్యి" అన్నాడు మొదటి ప్రయాణీకుడు.

"అవకతవక మా ట లా డ వ ద్దు" అన్నాడు ఉద్యోగి.

"ఎందుకయ్యా అంత పట్టుదల. మూలనున్న ముసలమ్మని పట్టుకున్నావు ఎలాగైతే శేషి!" అన్నాడు ప్రయాణీకుడు.

"మీమీదా శేషు పెట్టమన్నారా?"

"ఎందుకయ్యా!"

"ఎందుకా నాద్యోగి చేసుకోకండా అడ్డం వచ్చినందుకు. తెలిసినదా?" అని మరో సిగరెట్టు తీసి సిగరెట్టుకే అంటించుకొంటున్నాడు.

నీలాటివాణ్ణి నా తలమీద ఎన్ని వెంట్రుకలున్నాయో అంతనుందివి చూశాను. క్రరంగ నీకులు చెప్పకు. చూస్తూ ఉంటే శేష స్థాన సిగరెట్టు అలాగ పోదేవున్నావు! మత్స్య నీ జీతం మీదే బదులుతున్నావా?" అని ఎర్రగా చూశాడు ప్రయాణీకుడు. ఉద్యోగి మొహంమీద కొట్టిపట్టు జామాయింది.

"నర నర చెపతాను" అని లేచి తలుపుదగ్గరకి పోయి తల అవతలి పెట్టేసుకున్నాడు. మేఘాలు

గుంపులుగా గుమిగుడుతున్నాయి. కొండలు పరిగెట్టుకొంటూ దగ్గర కొడున్నాయి. ముఖమైనగాలి పీస్తున్నాది. ఉద్యోగివొట్టు చల్లబడుతున్నా బుర్రలో రైళ్లు పరిగెడుతున్నాయి. ఎంతమాట అన్నాడు ప్రయాణీకుడు! ఇప్పుడంత మొహమీద అపేషున్నారు. ప్రజలు బోత్రిగా బరిదిగి పోతున్నారు. అధికారంలో ఉన్న ఎవడు మా శేకాడు? మడికట్టుకు కూచంటే మడిమావ్యాలు సంపాదించగలరా? చేతనైనవాడు చేసినదా పుచ్చుకోవలసిందే.

ప్రయాణీకుడితో జట్టి పెంచుకోడం ఉచితంగా వాడికి తోచలేదు. చాపకింద నీరులాగ తన పని తాను చేసుకోవాలి! రచ్చపవహువడు. సిగరెట్టు మల్లా కొనకొచ్చేసింది. మరో సిగరెట్టు తీసి మట్టిందానికీ దైర్యం చాలించాడు. ప్రయాణీకుడినూట వాణ్ణి నిరికిపందని చేసేసింది! అతే గవనో! అంత దైర్యంగా చీవాట్లు పెట్టాడు! అటువంటివార్లతో జట్టి ప్రమాదకరమౌతుంది. ఇంకో సిగరెట్టుకోసం నరాలు పిక్కు తింటున్నాయి. తీసి మల్లా మట్టించాడు. కాని సిగరెట్టు ప్రయాణీకులకి కవచంకండా చేతిలో మూసుకుపట్టుకున్నాడు!

కొండలు, కొండలమీద మేఘాలు మనోజ్ఞంగా ఉన్నాయి. మట్టా పల్లి, మిరపపొలాలు తివాసుల్లాగ పరుచుకుని ఉన్నాయి. కొండలనిండా రంగులు కేలుతున్నాయి. ఆకాశమంతా ఉదారంగు వ్యాపించింది. ఉద్యోగి మనస్సులో భీతాహం పోయింది.

ఎదురుగుండా కొండలన్నీ వాడెరుగును. పట్టలమాటు, పులిమాటు తను వెళ్లి చూసినవే. చేస్తున్నది చిన్న ఉద్యోగమైనా అనుభవిస్తున్నది చేపేంద్రభోగమే. బత్తెర్యం వచ్చి మీదపడి పోతున్నాది. ఒకడు తిడతానని, ప్రపంచంవార్తించని పెట్టుకున్నంత అవిశేషం లేదు. వెయ్యితావులయినా ఒక బూరెముక్కుకి పాటికాదని పూర్వం నుతం. ఎవరెన్ని కాపాలు పెట్టుకొన్నా తలుపులమ్మలోయకి మెరువంటిది అవుతుందా?

ఉద్యోగి పదిమంది మిత్రులతో కలిసి తలుపులమ్మలోయకి మెరువెళ్లేడు. అక్కడి ప్రకృతిరమణీయత వర్ణనాతీతం. ఎంత మందుచేసినది అయినా శీత

లంగా ఉంటుంది. రాతిలోంచి సదా జల వస్తూ ఉంటుంది. సన్నని జలధార. అమృత సమానమైన జలము. అక్కడ చోయిగా బంగళాలు కట్టుకుని ఈ ధనికులంతా తమ తమ కేళ్యలతో కొంతకాలముండి ఎందుకు ముఖపడట, అని ఉద్యోగికి అవ్వర్యం కలుగుతూ ఉంటుంది.

తలుపులమ్మలోయ! పల్లిన మిత్రులంతా అనుభవించడానికే వెళ్ళారు. వాళ్లు ఒంటరిగా వెళ్ళలేదు. పితాపురం, పెద్దాపురం, కాకినాడ గ్రామాల నుంచి ఏరుకొని బలయాళ్లని వెంటతెట్టుకు వెళ్ళారు. మితాయిపొట్టాలు, పళ్లెతట్టలు, పుల్ల పుసా మాను, మోగుకుపోయాదు. వాళ్లకి ఏక్కటే లోపం వచ్చింది. బర్లం డీజైన్ ప్రయత్నిస్తే దారి తిందికాదు. ప్రాంతీమాత్రం కావలసినంతలభ్యమైంది.

ఉద్యోగం అంటూ ఉండవట్టి, అందులో పాలుఉండవట్టి, తలుపులమ్మలోయలో, మరపుకే రాని లోప సాగ్యమైంది. ఎంతమందో స్వప్నంలో లోయకొనేది వాడికి జీవితంలోనే ఇంద్రసమస్సు లాగ ప్రకాశిస్తున్నది.

నీలమేసలమ్మగారి తెల్లగా రాజహంసలూగ మెరుస్తూ కవబడ్డాది అన్నవరం సత్యవారాయణ మూర్తి అలయం. ఉద్యోగి నోట్లో సిగరెట్టు తీసి పాతకాడు! రెండుచేతులూ తీసి కొండమీది దేవుడికి నమస్కారం చేశాడు. ఈ ఉద్యోగం వచ్చి, ఈనాటికి వచ్చినది లగాయకు ఏటా కొండ ఎక్కి సత్యవారాయణవ్రతం చేసుకొంటున్నాడు. లక్ష్మి లక్ష్మి లక్ష్మి, వేలకి వేలు దబ్బు పోనచేసుకొన్నవాళ్లంతా ఈమధ్య కొండ ఎక్కి తరచు వ్రతాలు చేస్తున్నారు. సత్యవారాయణమూర్తి వాళ్ళిందరికీ బాగా దాఖలా ఇస్తున్నాడు.

“తలుపు! అడ్డంలే నాయనా నేముట్టి మాను కొంటాను” అన్నాది ముసలమ్మ. ఉద్యోగి కిక్కురు మనకండా అడ్డంలేచిపోయాడు. చెంచినాడ జూచుని దేవాలయాన్ని మాస్తూ మనస్సులతో భగవదర్పితం చేసుకొంటున్నాడు ఉద్యోగి.

అన్నవరం రైలుస్టేషనులోంచి రైలు పోతున్నాది. ముసలమ్మ కొంగలూగ మేవ పొగడినకొని ఎగిరి ఎగిరి చూసింది. అన్నవరం స్టేషను కెదురుగా

తుమ్మఅడివి ఉంది. ముసలమ్మకి కంటకాలతో సహా గురుకుకొన్న తుమ్మకొంకలు కవబడ్డాయి.

“నువ్వు కవబడవు, కంటకాలే కవబడతాయి. మావక్క చూడవు. కొండెక్కి చూచున్నావు.” అని ముసలమ్మ సత్యవారాయణతో చెప్పింది.

రైలుకి విరాళమెత్తింది. కొండలమ్మగారి మార్గం. చక్రాలమోటి చెవులు చిల్లులు పడుతున్నాయి.

“భగవంతుడికి దయలేదు ; నయిడికి దయలేదు” అన్నాది ముసలమ్మ.

“ఆ సత్యవారాయణమూర్తి సన్నిధానంలో చెవుతున్నాను. చిన్నవాడి వయసా నీకాళ్లు పట్టు కొంటాను. పాపం పెడికట్టుకోకు. నా కొడుకు మూలం మేడ్తురు. ఏదైతూపొయిలిస్తారు. వాడి కాయగురు పిల్లలు. వాడి సికమీదికి నేనొహలై నున్నాను. వన్ను పట్టుకొన్నావా ఈ వద్దం వాడికి తగులుతుంది. ఇంతమంది ఉసురూ పోనుకోకు.” అని ముసలమ్మ చెప్పింది. ఉద్యోగికి తేటూ తెల్లలూ పొకినట్టుంది. ముసలమ్మ సత్యవారాయణ మూర్తిచేరు ఉచ్చరించకండా ఉంటే చానుండేది. కరుణగా ఉండవేమే వాడి స్వభావము. స్వభావానికి విరుద్ధంగా ముసలమ్మ వ్యవహారం పరిమించింది.

“ఇంకా ఎందుకయ్యా ముసలమ్మమీద పట్టిస్తావు. తునికాడా దగ్గరపడ్డాది. ఏదో తునితగువు చేసియి” అన్నాడు ప్రయాణికుడు.

“నేనుకొడిలిలే మిగతావాళ్లు పొదులుతారా?” అన్నాడు.

“అసాటి చెప్పలేవా?” అన్నాడు ప్రయాణికుడు. రైలు రెండునిమిషాలు కూలిపెట్టింది. దాని పయనులో మారువచ్చింది. తిరగబడేటట్టు అటూ ఇటూ పూగురు పట్టాలు మారుతున్నాది. క్రమేణా వేగం తగ్గుతూ తుని ప్లాటుఫారముమీద ఆసింది.

ఎక్కిజనం దిగేజనం, పొడితొక్కిడి అయింది. బండిలోకి పోతుకుని మరో వలగురు యమదూతలు ఎక్కారు.

“ముసలమ్మా మల్లా వచ్చా” అని పలుకరించారు. దానికికద దవడతెల్లడిపోయింది. నలుగురూ చుట్టచెట్టేకారు. ఉద్యోగి ముసలమ్మని పొడిలిపెట్టుకుని వాళ్లతో చెప్పలేదు! తా నేనో లంచంతిని

ఉంటాడని వాళ్లు భావిస్తారు. వొంతు అడుగుతారు! ముసలమ్మని అప్పచెప్పి చెల్లినోయాడు.

“ఏయ్ ముసలమ్మా పక్కసారి లేచినిలచో” అన్నాడు మట్టవేసివ ఉద్యోగములు. ఇహ భారం లేదు. కళ్ళు చీకట్లుకమ్మి చుట్టూ అయోమయం అయిపోయింది. కొత్తగా ఎక్కిన ప్రయాణీకులంతా ముసలమ్మచుట్టూ దడిగట్టి నిలుచున్నారు.

“ముసలమ్మా ఈపని బాగుందా?” అని అడిగారు. ముసలమ్మ తోరు లేవలేదు.

“ఇది రెండవసారి కమా?” అన్నారు.

“ఆరుగురు పిల్లలు—కడిగేసిన ఏలైకాళ్ళు—నొమ్మండుగురం బలికాల్సి” అంటూ దశవలు ఆడించింది.

“మరో ఆరుగుర్ని కనుక్కొండి” అని వొకడు మహా వెలుకారంగా నవ్వేడు.

“వొకసారి కుమించారు. ఇహ కుమించకండ్లి బతకడం నేరంగా ఉంది” అన్నాడు ముసలమ్మ.

“తప్పవనిచేస్తే నేరమంటారు” అన్నాడు ఉద్యోగి.

“ధర్మదేవతకి ఉన్న కాళ్లు విరగ్లాపైవారు. ధర్మపన్నాలు చెపుతున్నారు” అన్నాడు ముసలమ్మ.

“ధర్మపన్నాలు వలైలేయకలే” అన్నాడు ఒక ఉద్యోగి. ముసలమ్మ లేవలేదు.

“లేస్తావా లేవగొట్టుకున్నావా?” అని అశని పాతంలాగ అరిచాడు వకడు. ఇహ ముసలమ్మ కూర్చోలేకపోయింది. అడుగునంచి ఏదో కత్తి పైకి లేవడిసింది. లేచి నిలబడ్డాది. ముసలమ్మ నేరాన్ని కింద నేనుకొని గుళుం గా కూచుంది!

“వాడి కొడను” అని వకడు పక్కనుంచి సలహా ఇచ్చాడు.

“వొడిలిపెట్టే” అని మరొకరు సలహా ఇచ్చాడు.

“వొడిలేసి ఏ యెట్లో పడను?” అని ముసలమ్మ వాళ్ళని ప్రశ్నించింది.

“చాంట్లో చిక్కు నీకు తెలియటంలేదు” అని ఇంకొకడు చెప్పేడు.

“నేను దొంగతనం చెయ్యలేదు. నా కొడుకు—మకుటేశ్వరున్న ఒక ముఠాయి పట్టుబడ్డది!

చెమటోడ్లి గజింతుకొన్న జమ్మిలో కొనుక్కొన్నాను” అని ముసలమ్మ విడుపుమొహం పెట్టింది.

“ఈ సాకులు నాకు తెలుసు నడవ్వమ్మా” అన్నాడు ఉద్యోగి.

ముసలమ్మ కడవలలో కన్నీళ్ళు కారుస్తూ నిలబడ్డాది.

“సంగవాచిలాగ విడవక లే” అన్నాడు ఉద్యోగి.

“కనుపునిండా పెట్టరు. ఉన్నచోటి కెళ్లి కొనుక్కొనివ్వరు. ఈనాటికి రియ్యం కొనుక్కొనటం నేరమేందా?” అని ముసలమ్మ రెండు కాళ్ళు మధ్య నున్న విడుకుంచాల రియ్యపునూటని మునుగులవొడికి ఎత్తుకుంది.

“క్రొయచంక్రలనారు పరిపాలిస్తున్నారు తల్లి ఇంట్లో రియ్యముంటే నేరం! కొనుక్కొంటే నేరం. అమ్మిలే నేరం. సరిపజేలాగ తింటే నేరం!” అన్నాడు పక్కనున్న గవరం వరకురాలు.

“ఎందుకమ్మా డిబ్బిచ్చి వ్యాజ్యం కొనుక్కొంటావు? వొడిలి” అన్నాడు పక్కనున్న హిలైడి.

“వొడిలి వొడిలి అని ముష్టిపలహా ఇరవకపోలే వాళ్ళవోట్లో గడ్డి పెట్టకూడదా? వొడిలేసి పిల్లలని పస్తు పెట్టనా? మీరంతా మనుషులే?” అని భీకరంగా ముసలమ్మ అందరినీ అడిగింది.

“ఒహో అలాగా! రోజూ పట్టికెళ్ళి బ్లాకు మార్కెట్టులో అమ్ముకోవడం అనాకొన్నావా? పద పదా” అన్నాడు ఉద్యోగి.

“పదండి భద్రబల్లారా, నే నే దొంగమార్కెట్టులో అమ్ముకొని మేవలు కడుతున్నాను. నాకు ఉరికితకు తిక్కువ చెయ్యకండి. నా పొగ కుక్కుటేశ్వరుడికి ధూపం చెయ్యండి” అంటూ ముసలమ్మ రియ్యపునూటని బుజాని కెత్తుకుని వాళ్ళెంట్ల నడిచింది.

గోవావరి మండలం సరిహద్దులు దాటించి, ప్రభుత్వపు శాసనాన్ని ధిక్కరించి, హద్దు తప్పి, విదేసి కుంచాలు చొప్పున రియ్యం తిలుచు తరలిం

అ మ ర జీ వి

శ్రీ సామవేదం వానశిరామశర్మ

౧

ఎవడు బ్రతికియేమి యాధర గడియించు ?
ఎవడు మరణ మందియేమి పొందు ?
ఎవని బ్రతుకు చావు లేక మై విల సిల్లు
అతడ యెల్ల కాలమందు బ్రతుకు !

౨

ఎవని ధనమునందు నెల్లరకును భాగ
మెవని జ్ఞానముబ్బు నెల్లరకును,
ఎవని తనువు మనసు లెల్లరఁ గూర్చియా
నతడ యెల్ల కాలమందు బ్రతుకు !

౩

ఎవని సౌఖ్యమెన్న నెల్లర సౌఖ్యము
ఎల్లజగము బాధ లేవరికాను,
ఎవని యునికి లోక మెల్లర దనియించు
నతడ యెల్ల కాలమందు బ్రతుకు !

౪

ఎవడు లోకవృత్త మెఱిగి చరించును
ఎవని శత్రుపట్క- మెదుర లేదు,
ఎవ డహింస చేత హింసను బరిమార్చు
నతడ యెల్ల కాలమందు బ్రతుకు !

౫

అన్ని నుంచి గుణము లందిన పండ్లయి
ఎవనిలోన గృహము నేర్పరించు,
ఎవడు భారతాత్మ కెన లేని రూపము
అతడ యెల్ల కాలమందు బ్రతుకు !

మృచ్చ కటికము

శ్రీ శిష్టా రామకృష్ణకావ్య

ప్రతి సంస్కృతికవి జీవితచరిత్ర మంతకార బంధురముగ నున్నది. అందులో మృచ్చ కటిక నాటక రచనచరిత్ర మధికాగమ్య గోచరము. ఈ నాటక ప్రస్తావనయందు కవిని గూర్చిన విషయ మితిర నాటకములందువలె నాకవియే తెల్పుకొనక, మఱి యొకరు గూర్చి కలుపుటచే నవలీ నాటకమును కూడ్రకుమరచించెనా, లేక యితరులు రచించి యా రాజునకు గౌరవ మును, కవికి ధనమును. నాటకములకు ప్రాచీనాధిక్యములును గలుగుటకై కూడ్రక రాజు చేయ నానోపించి రాయను సంజేహును గల్గఁజేర్చెను. నాటక ప్రస్తావన యందు, పువ్వుకృపచే తివ్యవృష్టి గలిగి, ఋగ్వేదా శ్లోకమును, జ్యోతిష గణితాస్త్రములను నేర్చి, యశ్వమేధునిగమింపి, కిరి సంవత్సర దేశదినములు జీవించి, తనయంత సమగ్రుడైన మహానుని సింహాసన ముందుంచి, యగ్నిప్రదేశముచేసిన కుక్షుత్రియును కూడ్రక మహారాజు నాటకమునకు కర్తయని తెలుపఁ బడినది. కాని యీరాజు తే దేశమును పాలించెనో, వీరి వంశమేదో, వీని రాజధాని యెక్కడో తెలియరాదు. మఱియు నీరాజు కవియో, లేక కవిమోడుకుడో సంజేహునైనాడు. ఈ కవి 'వీణావానివదన్తము'ను మఱియొక నాటకమును, 'పద్మ ప్రాధృతిక' మను నొక భాగమును గూడరచించినట్లు చెలియుచున్నది. ఈ రాజునుగూర్చి 'అబుల్ ఫజల్' నుండి బాణుని వలకు నూచించిరి. ఈతడు తొంబదియొక్క సంవత్సరములు జీవించెనని 'విని ఆక్బర్'లో చెలుపబడినది. కాళిదాసు పూర్వమైన సోమిల రామిల కవిద్వయము కూడ్రక కథను రచించిరని రాజశేఖరుడు నుడివెను. కూడ్రక రాజు 'విజి' మును పరిపాలించెనని కాదంబరిలో బాణుడును, 'జోభావలి' నేరెనని కథా సరి త్సాగరమునను, 'వర్తమానము'ను పాలించెనని శేతాభ

పంచ వింశతీయందును గలదు. ఈత డగ్నిక మిత్రుడనియు, కాళిదాసునుదనియు మీరహ్వని తెలుపును. కాగళవి హర్షచరిత్రములోవిరిని నాయకునిచేసి తన ప్రభావములను క్రేతువగు చకోరరాజైన చంద్రకేతువును మంత్రితోనహా చంపెనని కలదు. బ్రాహ్మణులొక డీతినికేదన ప్రాణము ధారపోసి కతదంవర్షికములు జీవించునట్లు చేసెనని శేతాభపంచనింశతి యందు గలదు. దశమహారచరిత్రమున నితడు బహు సాహసవంతుడని వర్ణింపబడినా. కల్పవకరి తన రాజరంగిణిలో నీరినిని విక్రమాదిత్యుని ప్రక్క నిలిపెను. స్కాందపురాణ మహానకాండమున నీతడు కలిలో 8290 సం, నకు పరియైన శ్రీ. శ. 189 సం. విక్రమాదిత్యునకు 27 సం. బా పూర్వమున నాంధ్ర భృత్విరాజ్యమును స్థాపించినట్లు గలదు. వీని యన్నింటికలన నీ రాజు కల్పరిపురుషుడేకాని చారి త్రక మానవుడు నాతేమా యనిపించును.

కాని ప్రాచీనాలంకారికులు గొండు జీతనిని దను గ్రంథములలో నూచించిరి. శ్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దమువాడైన దండి తన కావ్యాదర్శమున మృచ్చకటిక నుండి యుదాహరించెను. శ్రీ. శ. 800 సం. ప్రాంతమువాడైన వామనుడు దిన కావ్యాలంకార మూత్ర వృత్తిలో 'కూడ్రకాదిరచితేషు ప్రబంధేషు' అని రచించినాడు. ముక్కుటుడు తన కావ్యప్రకాశమునూపివీని మహాహరించినాడు. కాన కూడ్రకుడు కల్పితి పురుషుడుగావరిపించును. చివరకు తేలు విషయమిది. మౌర్యరాజ్యము శ్రీ. పూ 185 సం. లో పడమరకు, దానివెంటనే 'కుంగ, కణ్వ' రాజులు 112 సం. బా పరిపాలించిరి. కణ్వరాజుల మంత్రి యైన 'శిముఖుని' ను వాడీ వంశపు రాజుల జయించి యాంధ్రభృత్వికరాజ్యమును శ్రీ. పూ 78 సం. లో స్థాపించెను. ఈతడే వాయుపురాణమున 'సింధుకు

దరియు, మత్స్యపురాణమున 'శంకు'నియు, విష్ణు పురాణమున 'శివ'నియు, వ్యవహరింపబడి భాగవతమున నాంధ్రప్రభు రాజ 'శూద్ర'కు వ్యవహరించిన మాత్రము తెల్పబడెను, కాని 'శేరు' చెప్పబడలేదు. ఈ 'శేరు' యే 'శూద్ర' మహారాజుగనియని చరిత్ర పరిశోధకులు నిర్ణయించిరి. పురాణములందలి 'శేరు' కాలక్రమమున 'శూద్ర'కు 'ని' మాదులు శిబుపరిణామము భావకాస్త్రానుగుణముగ నున్నదని సంశ్చిస్తే చెందవచ్చును. కాన నీకవి శ్రీ. బ్రా 78 వ సం. ప్రాంతమునాదరి విశ్వసింపవలయును. మృచ్చికటిక నాటకము నుత్తర దేశమునందలి యాలంకారికులు దిను గ్రంథములలో విశేషముగ నుపాహరింపవలయును, నాటకమున చందాలార నివాసులు వింగ్వి పద్యశిలుగాక, పద్యపద్యశిలు చేయుటయు, 'కర్ణాటక'లలో నుని నాటకమున వాడబడుటయు, న్యాకరణ భాషామైన దక్షిణదేశ శిబుప్రయోగము లభియుగ నుండుటవలన, నాంధ్రపుష్కల కావరి ప్రాంతమైన వింగ్వి ప్రాకృతిభాషలు విశేషముగ నీ నాటకమున వాడబడుటవలనను శూద్రకవి దక్షిణదేశము నాదరి యుటవలననున్నది.

మృచ్చికటికమున వసంతసేనను ప్రతికించిన ముద్దానాగ్నినీయైన సంవాహకుడు చివరకు రాజుచే బాధపడినందుల కన్నింటికీ సులపతిగా జేయుటకుచే నీ నాటక రచనాకాలమున బాధపడియుండు గౌరవాదరియులు నశించలేదని తెలియుచున్నది. శ్రీ. శ. ప్రభు శతాబ్దమునండి దేశమున బాధపడినాడు తిగ్గిపోవుటచే నీ నాటకము శ్రీ. శ. మొదటి శతాబ్దము నకు బూర్వమే రచింపబడియుండును. బ్రాహ్మణుడు శూద్రప్రీతి వివాహమాడుట ముహుర్తకాస్త్రమున నిషిద్ధము కాకపోయినను కవికాలమున ననువర్తించుచే, నది ప్రాచీనకాలమునకు చెందిన యాచారమై, వసంతసేనా చారుదత్తులయు, మదనికా శిర్విలకుల వివాహములుగల మృచ్చికటిక నాటక రచనాకాలము ప్రాచీనమైనదని యొందివచ్చును. ఇక పలు విషయలైన నాటకలక్షణ వ్యతిక్రమణము లీ ప్రకరణ ముండుటచే నది నాటకలక్షణ గ్రంథములు బయలుదేరక భార్యము రచింపబడినది యూహింపవలయును. ఇందుపయోగింపబడిన ప్రాకృత భాషలు గూడ బహు ప్రాచీన లక్షణములు గలవియై, కాలిదా

సుని ప్రాకృత ప్రయోగములకంటె పూర్వకాలము నకు చెందినట్లు తోచుచున్నది. మఱియు నీ నాటకమున నుపయోగింపబడిన భాష బహు సులభమైన యలంకారములును, జటిల పదాద్యుష్టమైన రచనగల మృగ కాలమునకు చెందిన కాకపోవుటచే నీ నాటకము ప్రాచీనమైనదని విశ్వసింపవచ్చును. ఈ నాటకమున రాజ్యరిష్టతకథ యందలి యార్యకగోపాలపాలక నామములు భాషకవికృతులందు గూడ గలవు. వీరి చరిత్రము మొదలు శ్రీ. బ్రా 400 సం. లకు చెందిన జైనచరితంశమున గలను. చివరి తీర్థంకర మహావీరుని కాలము శ్రీ. బ్రా 600 సం. న పాలకుడు రాజ్యమునకు వచ్చినట్లుండున్నది. కాన వీరి కథ నూచింపబడిన మృచ్చికటిక నాటకము తిర్చి పాటకాలమున రచింపబడుట సమంజసముగాని, విశేషకాలము గతింపింతిక్వాతి నట్టి మత్రిప్రాచీన విషయములు విచారించవలయును. పై కావ్యములనుబట్టి యీ నాటకము శ్రీ. బ్రా మొదటి శతాబ్దమునకు చెంది, భాషుని తిర్వాతను, కాలిదాసునకు బూర్వము నను రచింపబడి యుండును.

నాటక ప్రాశస్త్యము

సంస్కృత నాటక వాద్యయమున, భాషకవి తిల్లజుడు ప్రతిహ వానివదలైయులందె పూర్వకభాకల్పనముల విచిత్రమైన కూర్పునందును, కవికులగునైన కాలిదాసు కాళిదాసులమున మెఱుగు పెట్టబడిన కావ్యశిల్పముండును, మృగు మధుర శిబుప్రయోగముండును, భివధూతి మహా కవి యుత్తర రామచరిత్రమున నగాన భావప్రకటన ముండును, గంభీర శబ్ద రచనయందును, దక్షిణకాగ, శూద్రక మహాకవి యీ లక్షణములేదయు లేకయే మహా నాటక రచనాగురంగుడై, భారతీయ పండితుల కలనజే కాక, పాశ్చాత్య విమర్శకులచేగూడ విశేష గౌరవాదరములను బడసి, లేన నాటకము నమృతమైన సంస్కృతిరూపకములలో నొకటిగ చేయగల్గెను. ఈతని మృచ్చికటికముపురూప విశిష్ట లక్షణోపేతిమై, సంస్కృత నాటక వాద్యమునను నిట్టిది 'నధూతోనధివిద్యుతి' యనిపించుకొనినది, కాలిదాసు కాళిదాసులు, భివధూతి యుత్తర రామచరిత్రమును భారతీయుల మనస్సర్వ సంతృప్తా

మల మాత్రమే ప్రపాదించును; కాని మృచ్ఛకటికము విశాల ప్రపంచమందలి జనుల మనస్తత్త్వి సంప్రదాయములను వ్యక్తీకరించును. కాళిదాసునినుండలి "సతాంహి సందేహాపదేభు వస్తుభు ప్రమాణ మంతి కరణః ప్రవృత్తయః" "ఆ పరితో హద్విదుహంపసాధు మశ్యే ప్రయోగ విజ్ఞానం" వంటివిగాని, భవ భూతియందలి 'గుణాః బ్రాహ్మసావం గుణేభు, నిద వియో వందంతి' వంటి విశ్వజనీయ కలతాభావము లుండకపోయినను, మృచ్ఛకటికము కథాగమనమందు మై నాటకములను మించును ఈ నాటకమున 'అభి దుచి కరత్వ' మను గొప్ప లక్షణముండుటచే నీకల దోనులందు విఖ్యాతి గణించినది. కూద్రకకవి సంస్కృతి తైలి బహుగులభిమై, లేటలెల్లముగా నుండి, కాళిదాసభివృద్ధుల తైలవలె నాకర్షణీయ మైనది కాకపోయినను, కూద్రవి డీ లోపమును నిజ నతో న్నోపమైన ప్రతిభి—యంతాద్విగ కత్తిరో గప్పి వేసినాడు. రమణీయమైన తైలిప్రాధాన్యము భారతీ యకవులలో గ్రమముగా మత్సాద్యమైన పారస్వతో త్పత్తిని పీఠింపజేసినది.

ఆ నీక రూపకములు చదువులకు బహు రమణీ యముగ నుండునను, ప్రదర్శన యోగ్యముగ నుండవు. అట్లుగాక యీ నాటకమున పది యంశములన్నను పతితలకుగాని, ప్రేక్షకులకుగాని యెంతమాత్రము విడుకు జరింపనీయకుండు బయ్యేకాక బ్రహ్మానందము గలుగజేయును. మఱియు నిది కామంతల ముద్రారా త్నపాది నాటకమునవలె పండితి రజ్ఞులను మాత్రమే కాక, పండితి పామరులను ఆచార్యోపాలము సమానముగా నానందపెట్టగల నాటకరాజము. సామాన్యముగ ప్రతి నాటకమున వీరశృంగార రసము లలో నొకదానిని ప్రధానముగజేసి, మిగిలిన రసము లలంకార రక్షణముకొల కక్కడక్కడ గిలికింప బడును. కాని యీ నాటకముందు సవరసములు సమాన ప్రతిపత్తి నొందినవనియే చెప్పవచ్చును.

కూద్రకుని రమణీయమైన వివిధత్వముగల యంతాద్విగత్తి మతొక్కడను కావము. నాటకము వివిధ మానవజీవిత తత్త్వి ప్రతిపాదన మనుమాట పత్తి పేయకుతో నది మృచ్ఛకటికమున వ్యక్తీకరింప బడినట్లు మఱి యే నాటకమునను లేదు. ఇందలి పాత్రలు తైలస్యము గలిగి జీవకతో రాత్రిముం

డును, కాని సాంకేతికము లెన్నటికిగావు. సంస్కా రియగు బ్రాహ్మణుని చరిత్రముమండి వారతోర హంతికాదుల జీవితములవరకు నిందు బహుస్వభావ వీధిముగ చిత్రింపబడినది. ఈతిగ నిది ప్రకృతి ద్వాగమై పాశ్చాత్య కవిలరగురువగు షేక్స్పియరుని పరిమార్చివై నాటకములతో పోలిక నిల్పఁగివట్లు న్నిది ఈ నాటకముందలి యతివృత్తిను సామాన్య ముగా రూపకములందుండు నితివృత్తియలె నొక మతోరాజోక రాజకుమారిని క్రేమించుట మొదలగు శృంగారరస ప్రధాన విషయముగాక, యొక సామాన్య సంసారియొక్క జీవితము మాత్రము గలది. మఱియు నిందు నాయకుడు ప్రారంభమున నాయకను క్రేమించుటకాక, నాయకయే మొదట నాయకుని గురుగము లచే నాకర్షింపబడి క్రేమించును.

ఈ నాటకమున కవికాలపు సాంఘిక జీవిత చరిత్రము ప్రతిపాదించబడుటయేకాక, యాపుటి రాజకీయ విప్లవపరిస్థితులు, వార్షిక పరిస్థితులుగూడ ప్రకటించబడినది. మఱియు నీ సాంఘిక రాజకీయ పరిస్థితులు కందు నెవతెగని పామరస్యము గల్గునట్లు బహు విచిత్రముగ మర్చిబడినవి కాని, యాకులల పొలివలె నెంతమాత్ర ముగపడదు. ఇట్టి హుద్దునందీ యాకరి ప్రతిభి ప్రకటిరమకుయన్నది. ఈ నాటకమా చాలగోపాల మానందింపజేసిన మఱియొక విశిష్టలక్షణ మిందలి బహు విషయప్రతిపాదనము. మఱియు నిందలి సంఘటనలకు సన్ని వేశములకు చక్కని యమిడిక, పామరస్యము గలిగి స్వభావవీధిముగా నుండును. ఈ నాటకొక్కొప్పత్తికు ముఖ్య కారణము దీనియందంతెటను వ్యాపించి, చక్కగ పోషింప బడి, కడుపుబ్బ నవ్వొంపజేయు హాస్యరసము. ఇట్టి హాస్యరసబోధన మింక నాటకమునను గానరాదు. వీనితోబాటు విశిష్టమై, కళ్ళకు గట్టిపట్టుగా నుండు ప్రతర్దనము, సంభాషణముగల పాత్రాభివ్యవహరము. ఈ విషయములను క్రమముగ వివ్రుతీకరించి విచారించుచో నీ నాటకప్రాశస్త్యము స్పష్టమగును.

కూద్రక కవి స్వాధిగముల స్వాతంత్ర్య మవ లంబించినాడు. కథావస్తు వీకరణమందును, వివిధ సన్ని వేశముల వర్ణనములందును, నాయక నాయక గ్రహణమందు, పాత్రాభివ్యవహరములందు సామాన్య నాటకములకంటె భిన్నమైన ప్రత్యేకత యందు గలదు.

చారుదత్త మృచ్ఛకటిక నాటకములు

ఈ రెండు నాటకములం దుపయోగించబడిన ప్రాకృతియు, సంస్కృతభాష, పారిభాషిక పదములు, కవిత్వరీతి, నాటక నిర్మాణ విధానము మొదలైనవానిని బట్టి మృచ్ఛకటికకంటె భాషావికృతి చారుదత్తము ప్రాచీనమైన దనియు, చారుదత్తముపై మృచ్ఛకటికయు మెఱుగు పెట్టబడినదనియు చెల్పును. అంతయుకాని యా రెండు నాటకములు నొకే నాటకమునకు గల వివిధ ప్రభులుగా వనియు, మృచ్ఛకటికము క్షుద్ధిక రింపబడి రంగభాగ్యమునకై చిప్పడిగా చేయుటచే చారుదత్తము కాలేదనియు తెలియవచ్చును. వామనుడు మొదలగు యాలంకారికు లీ రెండు నాటకములను ప్రత్యేకముగ పేర్కొనిరి.

చారుదత్తమున మాత్రహరుడు కేసరియు ప్రాకృతియునే మాటాడును. ఆ నాటకప్రారంభమున విరూపకుడు నాయకునియొద్ద కేల పోవలయునో కారణము నిలపబడలేదు. చారుదత్తమున వసంతిసేన నింటినగ్గర వదిలిపెట్టినవాడు విరూపకుడు. కాని శూద్రుడుకు ప్రియుల చేష్టలను జూపుటకు చారుదత్తునే పంపినాడు. ద్యూతిరంగము చారుదత్తమున లేదు. విరూపకుడు హారమును వసంతిసేన కిచ్చిన తర్వాత కిర్విలకుడు వసంతిసేన గృహమును జేరినట్లు చారుదత్తమున నున్నది. కాని శూద్రుడుకు వీనిని చూర్చినాడు. చారుదత్తములో నార్యకపాలకుల యతివృత్తిలే లేదు. కాని. మృచ్ఛకటికలో ద్వితీయాంకముందే యీ కథకు నూచినగలదు. వసంతిసేన గృహవర్ధనము చారుదత్తమున నాల్గు పంక్తులలోగలదు.

నాటకకథామూలము

భాషమహాకవి రచించిన చారుదత్తమును నాటక పండిత యిత్యుత్తమునే గ్రహించి, చానిని పోషించి, మెఱుగు పెట్టి మృచ్ఛకటికమున పేరితో నీ నాటకమును ప్రాద్రుకుడు రచించెను. దీని పూర్వభాగమును, చారుదత్త నాటకమును విశేషభాగము తుల్యముగ నున్నది. కాని మృహత్కథయందు; (28-2-54) వినుదకయును శత్రు, రాజుచే బండికృతుడైన యొక పేద విశ్రాంతి గ్రహించి, రాజ్య గ్రహింపబడిన విక్రమ

సింహుని పక్షము వహించి, తన కరాత్రపుణ్యముచే నతినికి రాజ్యము దెప్పించి, చివరకు మాత్మ రాజును నుతిచే దన ప్రియుని చెలసాలనుండి విడిపించి వివాహము చేసికొనును. దశకుమారచరిత్రమున బోర విద్యయు, జూదమును చక్కగ వర్ణింపబడినవి. కథా సరిత్యాగరమున ప్రస్తుతమి నొక జూదరి యొకపాడు భేదాలయమును ప్రవేశించుటయు గలదు. అక్కడ, మదనమాలయును నొక పేత్రు పొథము వర్ణింపబడినది. అది పర్యర్థియుల మైత్రేయుడు వర్ణించిన వంటి సేన పొథమును బోలియున్నది. భామనుగాని, శూద్రుడుగాని దని నాటకవస్తువును మృహత్కథ నుండి గ్రహించి యుండినట్లును.

మృచ్ఛకటికము ప్రకరణానికి జెందిన రూపకముగాని నది కవి స్వకవాల జనితమైయుండినను, గాని యిది పురాణాంతర్గత కథ మాత్రముగాదు. ఈ నాటక పురాంకమున చారుదత్తుని పుత్రుడు లోహసేనుడు మట్టిబండితో నాడుకొనుట కష్టపడక, బంగారు బండి కొంటై పొదుపెట్టి యేర్చుచుండగ, వసంతిసేన సర్వమెట్టిగి తన నగలన్నియు నా మట్టిబండిపైజేసి, బంగారుబండి చేయుచుకొనుమని చెప్పి వెల్లిబొగ, చారుదత్తుడామె నగలను తిరస్కరించి, వానిని విరూపకునిచే నామెయొద్దకు పంపగ, నది విపరీతముగ పరిణమించి, చారుదత్తుని చిక్కులపాలు గావించిన కథ గలదిగాన దీనికి మృచ్ఛకటికమని పేరు కవి యొసగెను. కాని ప్రకరణనామము నాయకా నాయకుల నామములతో గూడియుండి వలెనను నాలంకారిక నియమమున్నను, కవి తన నాటకము కేయప్రధానవిషయ సూచకముగ నామము నిచ్చినాడు.

విషయ బహుశక్యము

మృచ్ఛకటికమందలి కథ విశాలప్రపంచమున దలి బహు విషయములతో గూడియున్నది. ఇది యొక ప్రత్యేక ప్రపంచము. ఈ నాటకమందలి వైవిధ్యము మహా నాటకమందును గానిరాదు. తెలుగున కరాత్రాద్వితీయ కథనలె నిందు నన రసములు పోషింపబడుటకు దగిన వివిధ సన్నివేశముల కనకాకము గల్గియున్నది. మతీయునిందలి వివిధ సన్నివేశముల కల్పనమును, మూర్ఖును కృత్రిమములుగా నెంతవత్రియు నుండిక 1. హా

స్వభావ సిద్ధముగ నున్నది. ఇదే యందు గొప్ప విశేషము. ఇట్టి హాస్య కవికి గల నాటకరచనాశిల్పముందరి నేర్పును చాటును. ఇది బహు కష్టమును చాల యదుగుహాద.

ఈ నాటకమున, వసంతసేనా చాడుదత్తుల ప్రేమగాథయందు శృంగారరసమును, శిశుర విదూషక సభికుల వాక్య ప్రవర్తనలందు హాస్యరసమును, చాడుదత్తుకు వ్యవస్థాపనమునకు గొనిపోవకు నపుడును, వసంతసేన వధియందును, చాడుదత్తుని దారిద్ర్యభాగ్యయందు కరుణరసమును, వసంతసేన శిశురాదులచే తిరుమలకునపుడును, వసంతసేన గజము బిడ్డులలో విజృంభించినపుడును, శిర్విలకుడు దొంగతనము చేయునపుడు, వాండ్లకు పాటిపోవునపుడు, తీర్థోద్యానమున వసంతసేన శిశువు వివర్యాన ఫలమున చాడుదత్తుని బడులు శిశువారి గాంచినపుడు, సంపాదకుడు జూదటలచే దిరుగుబడినపుడు భగూన కరణమును బోషింపబడినది. దుర్బర మాధురీకులయొ, పిరక చందనకులయొ కలహములందును, పాలక మహారాజ పరాజయ వృత్తాంతనూచనముందు పిరకాద్రరసములును, చాడుదత్తుని వ్యవస్థాపన శిశువాన వాటిక వర్ణనమున భిత్తిత్వరసమును, శిశు వివర్యాన సన్ని వేళమును, వసంతసేన పునర్జీవితద్రవ్యపుడును, నామ విచిత్రసౌధవర్ణనమున వర్ణితరసమును, నిర్వికార చిత్రలకు వసంతసేనా చాడుదత్తుల మరణావస్థలందు శాంతిరసమును చక్కగ బోషింపబడినవి. ఈ రసములన్నియు సమచిత్రి సన్ని వేళములందు సమంజసముగ సందర్భబుద్ధితో సమకూర్చబడినవి కాని యతుకుల లొంతమిది నుండవు.

నవరసము లీ నాటకమున తగురీతి ప్రతిపాదించబడుటచే నుమాదు ముప్పది పాత్ర లక్షణములు కవకాశముగల్గి, బహు విషయములలో నిండియున్నది. రసములన్నియు పాత్రలకు దిగినట్లనే సన్ని వేళము లేర్పడియున్నవి. ఇందు వారలోర హంతక సభికుల వత్తురు. గాన చిత్రలేఖనాది లలితకావీషయములును, న్యాయసభి, కాబధివనములు, నున్యావనములు, ప్రాంతోటలు, శిధిలవనములు, పేదయిల్లు, వాప, యురుకులు రావడియు, దివ్యుల బొడుట, కన్నముచేయుట, వేదవిద్యుండి దుముకుట, సంకెళ్ళు త్రొందుకొనుట, కాబధిటులు, బొద్దధిటులు,

పులు, బండ్లు, ఏనుగులు, కాబ్యము తలకొండగుట, గనవంతులు దిద్దులగుట, దిద్దులు గనవంతులగుట, విదూషకుని యాత్మలింపులు, మొదలైనవన్నియు బహు చిత్ర విచిత్రములుగ ప్రవేశ పెట్టబడినవి.

మఱియు నిందరి ప్రతి పాత్రయు మిశ్రలక్షణములు గల్గి నుట బాహ్యోక్త్యుచో నొప్పియున్నదిగాని ప్రశ్నోక లక్షణోపేతిములు గావు. ఇట్టి మిశ్ర విషయములలో గూడియుండుటచేత నే యీ దృశ్యకావ్యము హాస్యరస ప్రధానమైన 'ఫార్సు' వలెను, దుఃఖముయైన వివాదనాటకమువలెను, శృంగారరసభూయిష్టమగు సంతోషనాటకమొకముగను గూడ పరిణమించినది. ఇట్టి యపూర్వవిషయములలో నాటకమును నిర్మించుటచేత నే యాలంకారికుల ప్రకరణ లక్షణముల ననుసరించుచు, కవి కల్పనాశక్తి సతేక విధముల చాటుచున్నది. మాలతీహాథవమందుగాని, మల్లికామారుతి ప్రకరణముందుగాని యిట్టి యద్భుత కల్పనాశక్తి గనరాదు.

కల్పనా వైదిత్యము

ఈ నాటకమున నాధికారీతి వృత్తము వసంతసేనా చాడుదత్తుల ప్రణయవృత్తాంతమైనది సంపాదకుడు, శిర్విలకుడు, విటుడు, చేటుడు, వార్యకుడు, చందనకుడు, మొదలైనవారు నాయకానాయకులకు సంబంధించినవారుగాను. పిరి విషయములు ప్రధానకథకు సంబంధించినవి గాని, వానికి సహాయపడుటగాని, నిర్బంధించుటగాని యుద్దేశించినవి కావు. పిరందరు స్వకార్యములందు ముగ్గులై వానిని నిర్విహించుకొనుచు, సప్రయత్నముగ, వసుద్ధిష్టముగ నాధికారిక కథయందు కాక తాళియన్యాయముగ సహాయులై, నాయకుని మహోల్కృష్టగుణములచే నాకృష్టమానుగలై, నీచుడిను ప్రతినాయకుడైన శిశువనియొం దనప్రభాభావము వహించి, తమ దుర్గుణములతోబాటు సద్గుణములను గూడ తెలార్చి యాధికారికకథను ముగగొంతముగ పరిణమింపజేయుటకు బూనుకొందురు. ఇట్లు ప్రాసంగిక వృత్తియు నాధికారిక వృత్తియు కనుద్దిష్టముగ చేరినను నది యసంగతియుగగాని, యతుకుల లొంతగా కాని లేదు. మొత్తమిది చింతకి రెండు నవి నాభావ సంబంధముగలవియై, స్వభావసిద్ధములై,

నాపాంక్షములుగ పరిణమించి వీనినండి యేష్వర్య విషయములు బోపింపజేసినను చివరకు ప్రధానార్థకు భంగము వచ్చునట్లు కూర్చబడినవి. సంవాహకుడు జూదరియై నికృష్టవర్తనదైవను, వసంతిసేవ తిరిగి బ్రతుకుట కొరిసి సన్యాసము కారణమాయెను. శిర్విలకుడు దొంగయై దుర్మార్గముగ ప్రవర్తించినను వాడార్యకుని రాజ్యప్రాప్తికి కారకుడయ్యెను. ఆర్యకుడు రాజభటుల దృష్టినుండి తప్పించుకొని పాటిబోయి, చాగుదత్తుని శిశుమెక్కి యాతనిచే నాదరింపబడిచివరకు రాజైనపుడు కృతిజ్ఞతతో చారుదత్తుని రక్షించుటయేకాక, వానికి గొంత రాజ్యముగూడ నిచ్చెను.

సామాన్యముగ శృంగారరసప్రధానమైన నాటకములందు నాయిక నాయకులుగాని, వీరరసప్రధానమైన రూపకములందు నాయక ప్రతినాయకులుగాని యుండురు. కొని యీ నాటకమున వీరశృంగార రసములు సమాన ప్రవృత్తి వహించుటచేత ప్రణయ రాజకీయవృత్తియులే యితివృత్తమున మిత్రములగుటచేత, నీ నాటకమున నీ రెండు రసములకు వలయు, నాయిక నాయకులతోబాటు ప్రతినాయకుడుగూడ గావలసివచ్చెను. సామాన్యముగ వీరరాక్షసములు శృంగార రసమునకు విరుద్ధముగ పరిగణింపబడినను, నికర్యుండుట్టి విరోధభావము లేక నాయిక నాయకుల ప్రణయము గాఢమైనదని నిరూపించుట కిది సహాయకాదులై, వారి ప్రణయార్థతో నెడతెగని సంబంధము గలవై, ప్రతినాయకద్వేషమువలన వీరి కల్యాణపరిణామము నకు గూడ దారితీయుచున్నవి.

కథా సంధానము

భారతీయ నాటకకర్తలు దయ నాటకముల ధీరనాయకుల యితివృత్తమును గ్రహించి వారిని కష్ట పరంపరలో నేగించి, చివరకు ధీరత్వముచే వారు కంటకములను దాటి వారి యుత్కృష్టత బ్రకటించి యాస్పితార్థముల బొందునట్లుగా ప్రతిపాదించుదురు. ఇందలి యాధికారిక వృత్తము సామాన్యముగా నాయిక నాయకభూయిష్టమై, ప్రాసంగిక గత భిన్నవ్యక్తులార్థిక కారక వృత్త పరిణామమునకు సాయపడుదురు. మృచ్ఛికటిక

నాటకమున వసంతిసేవా చారుదత్తుల ప్రణయ వృత్తాంతి మాధికారికము. వీరి కాశ్మీరసేవగామము నకు శికోరుని కృత్రిమ మాటకంపణమైన. శికోరుడు, సంవాహకుడు, నార్యకుడు, విటుడు మొదలైనవారల చరిత్రములు కథాసరణిలోని ప్రాసంగికవృత్తములు.

వసంతిసేవా చారుదత్తుల పరస్పరానురాగము శేవలము కామప్రధానమైనదికాక, పరస్పర సుగుణాకర్షణ ప్రధానమైనది. వసంతిసేవ ప్రారంభమున కామ దేవాలయమున చారుదత్తుని నూచినపు డామె కనురాగ ముంకురించినది. ఈతని గుణములకు విని యామె మరియు నెక్కువ బద్ధానురాగ యైనది. ఆండుచేత నే శికోరుకు తన్ను బలాత్కరించెనని మైత్రేయుడు చారుదత్తునితో బల్కున నే 'బలాత్కరింపబడి' యను నపేక్షయులే తన్ను బ్రతికించుచున్నవని యనుకొనుట, చారుదత్తు దేవస్థాయియును సహింపదని యామె గ్రహించినది. తర్వాత బాణత్రావుల సువాసనను గ్రురించు నారని యుత్తిరీయమునాఘ్రాణించి, మురిసిపోయి, తాను కప్పకొని, పారవశ్యము జెంది, 'యారని యావన మింకను నుదాసీనముగా లేదని' మెచ్చుకొనుట, వీని సుగుణములను గ్రహించియే. సువర్ణభాండ్లము నీలినియొద్ది దాచుట వలన, వీరి ప్రణయవృత్తాంతమునకు తీవ్రమైన నాటకమునకు ముఖసంధి యొప్పుచున్నది.

చారుదత్త సుగుణానుగతమైన వసంతిసేవ గౌరవాదుములు చోరాపహృత సువర్ణభాండ్లము వలన ముందిగించు నేమోయని నాయకుడు ధియపడి యాలోపమును దీర్చుటకై దానికంటె నెక్కువ విలువగల రత్న హారమును వసంతిసేవకు బంపుదు, తా నా సువర్ణభాండ్లమును ద్యూతమున నోడిబాయితిని యనర్థమాచుటకు, సత్యమంతయు నెఱిగిన వసంతిసేవ మిత్రయు సధికముగ నతని గుణములను మెచ్చుకొని విశేషముగ ప్రేమించుటవలన బ్రతిముఖసంధి యేర్పడుచున్నది. ఏ యనర్థమాడి చారుదత్తుడు వసంతిసేవకు సువర్ణభాండ్లమునకు బదులుగా రత్న హారమును బంపెనో, యట్టి యనర్థమునే శిప్పి వసంతిసేవ చారుదత్తునకు రత్న హారమునకు బదులుగా సువర్ణభాండ్లమును పంపి చారుదత్తుని మెప్పించి, యారని యాదార్యమును గుర్తించి యాతనిని కామం

చును. దీని పరస్పరశాంతియు పంచమాంగమున నుద్భవించుచున్నది. దీని యనురాగము సిద్ధింపబడుటలన గర్వించి యోచించుచున్నది. ఇక మహాంకమునకేట విషయాలును వసంతసీమా చారుదత్తుల ప్రణయ చరిత్రకు భంగముగల్గి, శివారుని దుష్టప్రవర్తనము వలన విడి ప్రతిహతమై విషాదాంతముగ పరిణమింప జోవుట యిందవలెనున్నదని గలచుచున్నది. ఇంద్రసంకోచిత విషమముల శివబలిపర్యాయమువలన వచ్చుతరద ముదయించుచున్నది. కవీశు శివారుని దుష్టప్రవర్తనము బయలుపడి సత్యము లేని సకలము కుఖపర్యవసాదమునై, చారుదత్తుల కైశ్వర్య ప్రాప్తితోబాటు వసంతసీమాపాణి గ్రహణముగల్గుట నిర్వహణానంది యుచున్నది.

ఆక్షేపణలు

నాటకమున ప్రాసంగికమున రాజకీయ విషయ మధికప్రసంగమై కథ మందలి సాంవర్ధ్యమును తెరచుచున్నదని యొక యాక్షేపణ గలదు. కాని ప్రాసంగిక కథ యాధికారికకథవలె నెక్కువ ప్రాధాన్యము వహించకయున్నను దాని యుపసంహృతి యాధికారికముగా గలిసిపోయినది. ప్రాసంగికకథ మోగమై కథాగ్రమునకు భంగము గూర్చును. కాన నీ ప్రాసంగికకథ సర్వదాయాదర లేదుమే. మఱియు దర్శకమకు రాజ్యరిష్టమున పాలుగొనునని చెప్పబడేటను, శివ్యులకు దాగ్యుని రక్షించుటకై బోవుటనుబట్టి రాజకీయవృత్తాంత మెట్టిదో వ్రాసి తెలియరాదు. వసంతసీమ దురదృష్టముచే శివ బలిపర్యాయములవలన వార్యుకు రంగ స్థలమునకు వచ్చును. ఆర్యుకుని వృత్తాంతము దూరమైన విషయముగాన నాటకోపసంహార మాన్యకునిపై యాధారపడి యుండుట సమంజసము గాదని యాక్షేపణముగలదు. ఒక వేళ వసంతసీమ జీవించియుండుటనుగొనించి పాలకరాజు చారుదత్తుని రక్షించినను, సంవాహమని చారుదత్తుకు క్షమించుటచే చారుదత్త వసంతసీమ సంవాహుల కురుగములు బయలుపడుటెట్లు? కాన వార్యుకుని సింహాసనారోహణము, సంవాహమని యధికార ధ్రువము, చారుదత్తుని యధ్యక్ష దయమును మృచ్ఛికటికమున కుపసంహరియైవది.

ద్వితీయపంచ మాంకములమధ్య కథాగమన

మాగిపోయి ప్రాసంగికములవలన నాధికారిక వృత్తాంతమున వసంతసీమా చారుదత్తుల ప్రణయకథ విస్మరింపబడినదని దాగ్యుని దైద్యపండితుడు చలచినాడు. యాధార్థ్యమునకు మృచ్ఛికటికము రెండు నాటకములకు దగినకథ గలది. ప్రథమాంక పూర్వభాగముతో మహాంకమునుండి దశాంకమువరకు నొక భాగమును, ప్రథమోత్తర భాగముతో ద్వితీయాంకాది పంచమాంకమువరకు రెండవభాగము నుచు. ద్వితీయాంక మాధికారిక వృత్తముతో నేమియు సంబంధము లేదు. ద్వితీయ పంచమాంకముల మధ్య కథ మందరించు ననుట సత్యమే. ఇందు చివరియై దంకములంత కథావేగము లేదు. అంతమాత్రముచే నిది ప్రధానకథకు దూరముగాదు. ద్వితీయాంకమున సంవాహమని చరిత్రము ముఖ్యమై కథానిర్వహణమునకు సాధనమైనది. అంతే మంగళాంతమునకు కారణమును. వసంతసీమ కతికు పరిచితులగుటవలన నామెను చారుదత్తునిపై గౌరవమును తెమ్మాలమున ప్రేమ బంధాభివృద్ధియు గలుగును.

ప్రకరణనామము నాయక నాయకుల నామముల ననుసరించి యుండును. ఉదా. మాలతీ మాధవము, మల్లికామారుతము. కాని మృచ్ఛికటిక నాటకమున శివమునకు విశేష ప్రాధాన్యము లేకుండుటచే నీ నాటకనామ ముచితముగ లేదు. మఱియు నాయకుడు ప్రత్యింగములో గనబడవలసి యుండగా, చారుదత్తుడు నాలుగంకములలో రావేరాడు. నాటకమున వేళ్ళ నాయక గారాడు. విక్రమార్కకీయమున జీవవేళ్ళ నాయక కాగా, దీనిలో మర్త్యవేళ్ళ నాయకయైనది. మఱియు వేళ్ళ నాయకయగుచో కుల స్త్రీయు వేళ్ళయై నొక్కమాదు నాటకరంగమునకు రాదు. కాని యీ నాటకములో దశమాంకమున నల్లు వత్తును. హత్తిలు రంగస్థలమున చూపుట నిషిద్ధమైనను వసంతసీమ వర్ణరంగమునై జూపబడినది. ఈ కారణములచే నీ రూపకము నాటకలక్షణకాలము నకు బూర్వమే రచించబడినట్లు విశ్వసించవలయును.

వసంతసీమ నెరికలైయును మదనికను క్షమించి, శివుల చందఃకుల మిక్రుడై, చిరకాల ముజ్జయిన నీమా ముడైన శివ్యులకును, ప్రసిద్ధుడైన చారుదత్తుని గృహము జలియకయే యాతినియింట దొంగిలినను చెప్పెననుట సంభావ్యముగాక మనదు. వసంతసీమ గృహ

దీర్ఘవర్ణకము ద్యుక్తికావ్యమున ప్రవర్తనా యోగ్యమై నది. వసంతసేవను కలలులులో శీర్షోద్యానమునకు రమ్మని చెప్పి, చారుదత్తు డొంటిగా నడచిపోవుటకు కారణము తెలియదు. వాక్యాగోపణమై విచారణ జరుగుచేటిలో చారుదత్తుకు మోసము నెంచు కలలం బించినవాడో యర్థముగాదు. సత్య మెంచుటకు చెప్ప వని విమోచకుడు చారుదత్తుని ప్రశ్నించును. వసంత సేవ ముగించితిరిగి బ్రతుకుటగూడ వసంభావ్యము ముగ కవలకును.

పాత్రపోషణము

మృచ్చకటిక నాటకముందలి పాత్ర పోషణమునుగూర్చి ముఖ్యముగా పరిశీలించి నచో వందలి ప్రతిపాత్రయు తన బాతికి, మృత్తి గాంతిరిగోధాధానముగల వివరీతలక్షణము లతో నిండియుండి, బహురచనోదయముగను, నాద్యా ప్రాయముగగూడ మున్నది. ఇందలి నాయకుడైన చారుదత్తుకు 'దారిద్ర్యబాధ' నుగరాశి నాపి' యను చాక్ర్యమునకు సురియైనను, పరమ దారిద్ర్యము ననుభ వించు చుండినను, వన పూర్వ సుఖసంపదకు వత్ని పెట్టబడిన మహాదారిద్ర్యములతో ప్రకాశించెను. తిది గృహమున దొంగలువడి, వసంతసేవ నాటకుం చిన సువర్ణభాంజమును వగను దొంగిలించగా, నీ సంగతి తెలిసినచో నామె రత్నమాలను గ్రహించ దనియెంచి, తాను బాధయులో శోధిపోతినని యన త్యమాడి, యంతకంటె నెక్కువ విలువగల రత్న మాలను దానికి ప్రతిగా పంపును. కల్లబొద్ది మాలలచే తేని ప్రేమ వడించి, విటుల భవములను చాగి వారిని పిడించి పీర్చిచేయు నుగ్రగ్రాహ్య మాన్యుడైన వేద్యా కులమున జనించిన వసంతసేవ దారిద్ర్యావస్థపాలైన చారుదత్తుని సుఖములకై నిష్కల్మషహృదయ మతో ప్రేమించి యతివికాశకై తన వగలన్నియు గూడ మృచ్చకటికపై విడిచి యతిని పుత్రుని సంతో షపెట్టి, విశేష భవమిచ్చుటకు సిద్ధపడిన కళాకుని ప్రేమను తిరస్కరించును. తన భర్తను మోహించి, యతిని మోహింపజేసిన వసంతసేవయందు స్త్రీ సహజ మగు సవత్స మార్పిరాత్రి భావములకు లోనుగాక, యామె చాదసుంచిన సువర్ణభాంజమును దొంగ లవహరించినపుడు, దానికి ప్రతిఫలముగా తన పుట్టి

నింటివారిచ్చిన యధికవిలువగల రత్న హారమును దాని యర్పించి, దక్షిణనాయకుడైన తన పతిపై కినుకపూనకయుండును, చూడబడి. కర్వలకును దకు శ్వేద పారంగతుడయ్యు సవ్యసర్వముల నెత్తిగియు, రంపకొత్తై కార్యమొనర్చి, యందున వనతైపుణ్యం నూపి, ముదవికమిడి మోహమున వన్యాభావిక కార్య మొనర్చి, యామెను సంపాదించినను, మిత్రుని గూపద్రవ్యతైంతయును వినివనెంబడే నవవహు సహగమ హేతుగ్రాభముల వర్తించి యతిని రక్షింప నెడలును చాగదత్తునిపై నిష్కల్మషహృత్తి ప్రేమ గౌరవములు గలవాడయ్యు మైత్రేయు డెనూయిక మైన యిది వేకము, తొందరయు కారణమువలన వసం తసేవ వగలమాలతో యధికరణికుని యెదుట తిలస్థ పడి, మిత్రుని నెక్కు చిక్కులపాలు చేయును. కళాకుని విటును దుస్సాంగిత్వముగిడుపయ్యు యుక్తాయుక్తము తెలిగిన మంచి వివేకియై, సదుప దేశము లొసర్చి, యోగులల కుపకార మొనర్చును. కళాకుడు మూర్ఖుడు ననివేళయు నైను తన ప్రేమను తిరస్కరించిన వసంతసేవను కపటోపాయమున వధిం పగల్గి, యా వేదము నామె ప్రియుడైన చారుదత్తుని పై మోపి బహుదాకచిక్రముతో కల్గవహారమును నెలవబడెను. సంవాహకుడు పరమభక్తిగ్రుడై, బ్రతుక పోవుడై, జాడరులచే తిన్నులుతిని, చివరకు వాద్ధ పవ్యానియైననాడు, వసంతసేవను బ్రతికించి తాను పూర్వ మొందిన సహాయమునకు ప్రతికృతియో యవనల్లు తన స్వామియైన చారుదత్తుని కిడునుండి రక్షించును.

సాంఘికపరిస్థితులు

మృచ్చకటికముననా కాలమునాటి సాంఘిక పరిస్థితు సుష్టముగ తెలుపబడినది. ప్రాచీన భారతీయ పరిస్థితికారుల కింవా నాటి రాజ్యపరి పాలనవిధానము, బాతి వర్ణవర్జములు, శ్రావ్యాణ వాద్ధమతాచారములు, మొదలైన ప్రాచీన భార తీయ సాంఘికార్థిక పరిస్థితులు సుష్టపడిగలవు. భారతదేశమున ప్రాచీన కాలమున రాజు సర్వ వ్యతిరేక పరిపాలకుడై, యతినికి మంత్రులు నాయముడెయు చుందురు. ఆం IX పుట. 14. రాజోద్యోగులచే వివిధ గ్రామములనుండి భుక్త వసూలు చేయబడుచుండెడిది. - VIII. 3. రక్ష

భటుల పరిపాలనము శిక్షింపజేసెనది కాదు. III. 2.

XVI. దోషులు శిక్షను తప్పించుకొనుటకై పారిపోవుటయు గలదు. రాజకాపనము సర్వత్ర గౌరవించబడెడిది. ప్రాధ్వీవాసులు దను భర్తయు, మాక్కులును, పూర్తిగ గ్రహించుచుండెడివారు. మను భర్తకాస్త్రమందలి భర్తయులే పరుల ప్రమాణములుగ పరిగణింపబడెడిరి. సాక్షి నియమములును, భర్తచిహారణపద్ధతులు నియమింపబడి, ప్రాధ్వీవాసులు వానినే యనుసరించెడివారు. సాక్షి నియమమును కూడ్రక కరియే పూర్తిగా నెఱిగియుండెను. తాను దల పెట్టివతో, యెట్టితప్పుకు సాక్షియులగునా విమోచిం గల గొప్ప విచిత్రరాజభటదోషి, కాగలడు. కావకల్పితదోషమున, యథార్థ దోషమును నుద్దేశపరిచిరి. కాయములు భూతులుగా పరిగణింపబడిరి ప్రాధ్వీవాసులు దోషవిచారణచేసి దోషిని నిరూపింపగ, రాజానానికి దగిల శిక్ష విధించును. భర్తచిహారణమందు ప్రాధ్వీవాసునకు విహాయముగా విధిగరణికు లుండును. అందులో వైఖ్యులుకూడ మంకవచ్చును. దోషము ఋణాపుకాగా నె దోషి యథార్థము చెప్పవలయును. మమభర్త కాస్త్రాగ్రహణము దోషియైన బ్రాహ్మణునకు శిక్షశిక్ష లేకపోయినను నీ నాటకముందలి మాక్కు చేయబడినది. శిక్ష యితేక విధములుగా నుండెడిది. X. 54. అపరాధపనమిచ్చుటచే నెంతటి దోషియైనను విడిచింపవలెను. మహాకార్యదంఘుటలందు గూడ దోషి తిక్కువలెను. వధులకు వ్యర్థపాపమున సర్వమాక్కులు గలవు. వాగు రాజభటులుగను, ప్రాధ్వీవాసులుగా కూడ ప్రవర్తించును.

ఋణదాతలు ఋణగ్రస్తులమీద సర్వాధికారము చేయుదురు. వారిని సర్వరిగముల బాధించును. ఋణగ్రస్తులు హామీ నిచ్చి తిక్కకొనుటగూడ గలదు. వర్తకునకు బ్రాహ్మణునకు సాంఘిక గౌరవముల కెక్కువ యవకాశ ముండెడిది. వర్తకు లొక నియమిత కాటకు చెందుదురు. వారిలో వధికారి రాజుచే నిమంత్రితుడై యవ్యవేశములతో వ్యాపారముచేయుచు గొన్ని వారలుగూడ గలిగియుండును. ఈ వర్తకులకు చక్కని పరిఘములుగూడ గలవు. బ్రాహ్మణులందఱు వైదికవృత్తిమం దుండెడువారు గారు. కొందఱు పెద్ద వర్తకులు. చారువత్తురి పితామహుడొక గొప్ప వర్తకుడు. తాత రింత్రులవృత్తిని తిర్యాకివారు కొనసాగించుట సంప్రదాయమైనది.

కొని కొందఱు పరిశ్రమ మొనర్చిజాదము, దొంగలెము చేయుచు రాజ్యరిప్తవములందుగూడ పాల్గొనుచుండిరి. ఆ కాలమున బ్రాహ్మణులు భోజన ప్రయులై దక్షిణల గ్రహించుటకై యాతురత వహించెడివారు. కొని సర్వత్ర బ్రాహ్మణులు పూజింపబడుచుండిరి. అందులో బ్రాహ్మణ సన్యాసులు మరియు పవిత్రులుగా పరిగణింపబడెడివారు. బ్రాహ్మణులు యజ్ఞముచేయునపుడు వారి గృహములు వేదమంత్రిభోగచే ప్రత్యర్థించుచుండెడిరి. మాద్రకురి కాలమున బ్రాహ్మణులులు వేళ్ళుల యింద్రాగోనూడ భుజింతురు. వారిని బానిసలను వివాహమాడుదురు. దండలు రప్త్యుక్తులు మాత్రము గారు. పంచమజాతివారుగూడ సప్తరాశి దోషము చేయగలరు. ఆ కాలపు పురుషులు నేటి కాలమువారికెలా నే గృహస్థ కర్తవ్యము, సంధ్యా వందన దేవబ్రాహ్మణుల సోపానముందును. స్త్రీలనేక క్రితులులను జేయుచుండెడివారు. వాటి కాలమున పౌరాణిక శివాలి పూజింపవలెనుండెడివారు. శివుడు విశేషముగ పూజ్యుడైనను. దోషిత్వము, శివపములు యథార్థమని నమ్మెనుగారు. అవాదించ్రాత్మిక కామదేవోత్పి వారులను గొప్ప యుల్పహములో చేసెడివారు. అప్పుడు వివాహ రాసుపుర జీవాలము స్థాపనాది ధర్మకార్యము లొనర్చుచాటెను గలదు.

బౌద్ధముల మృత్యుకటిక నైతికమార్గమునుండి షీణింపసాగెను. బౌద్ధ భిక్షువులు దుర్మార్గులైన వర్తకులుగ నుండుటచే వారియందు గౌరవము తగ్గినది. బౌద్ధభిక్షుని దర్శనము దుష్కరమను గానూడ పరిగణింపబడెడిది. ఆ కాలపు భవనంతులు సమస్త భోగముల ననుభవించెడివారు. భవనంతుల యింద్రామందర నారాములు లుండెడిరి; పాదపంపాహు లుండెడివారు. వేళ్ళుల లలితకళల చేర్చెడివారు. జాదములందు స్వృతి భర్తమాత్రముల పనువరించెడివారు. ఆ కాలమున మధురమైన గాన ముధ్యసింపబడెడిది. నాటకప్రదర్శనములగూడ లేకపోలేను. మఱియు బానిసత్వము ప్రాచీనకాలమున స్వభావసిద్ధమైన సంస్థగా నుండెడిది. భారతీయప్రతి బానిస వాడు కుటుంబములో నొకడుగా సరసముగా మావబడెడువాడు. కొన్నిభవ మిచ్చి బానిసలు తిమ్మ విడిపించుకొనువారు. స్త్రీ సాంఘిక పరిస్థితియందు మాక్కుగానరాదు. శిష్టలు తిలిచాటున నుండెడివారు. భాగ్యులు పిల్లగల్గి వర్తించెడువారు. వారిత్యము నేటివలె కాక పూర్వ మొక కళగా గ్రహింపబడినది.

ప్రభూ !

శ్రీ సూరంపూడి భాస్కరరావు

ఆరిపోవగనీకుమీ పరాభవవహ్ని !

ఆరిపోవగనీకుమీ జ్వలద్దూఃఖాగ్ని !

రంపవహధుపాన మత్తుపన గానీకు
మధురగానరనయ్యల ముగ్ధగనీకు.
కన్నగానవిమక్తులో ఏ మొదరునో
నెన్నెఱుంగగలే ఏమడులమరునో
తైపులోమరచిచ్చీలు దూషితునో
కడలేని నృప్తికే ధిక్కరితునో !

ఆరిపోవగనీకుమీ పరాభవవహ్ని !

ఆరిపోవగనీకుమీ జ్వలద్దూఃఖాగ్ని !

విస్మరింపగనీకు నా ఘోరపాపములు-

వీడిపోవగనీకు నా బ్రతుకుచీకట్టులు-

నాలఘటితేమరచి ఎవరి నేమందునో
నాగురుత నేతలచి ఎట్లుచరియితునో
తోటిసోదరుని తేలికగానొనరునో
తోటిసోదరులలో తేలికయిపోదునో !

విస్మరింపగనీకు నా ఘోరపాపములు !

వీడిపోవగనీకు నా బ్రతుకుచీకట్టులు !

పలవించినిలపించి తపియించిపోము
కలుష మృకప్తమృ కిన్నీరె నాకిమ్ము
కన్నీటితెరలపల్పని త్రోవలనోమము
కనబాలుడననీదు నత్యన్యరూపమ్మా !

పిలుపు

★

శ్రీ అంగర వెంకటకృష్ణారావు

వందేన కాటిపోగానే రైలుదారి విల్లులా వంపు తిగుతుంది. దాని మిక్కిలిపక్క గోతులు, చీపురుదొంగలు, ఎడమవంపు వంపు వాటి పానానికి సమీపంలో బంగారా తీరులోవున్న వొక చిన్న యిల్లు.

వందేన రైలుదారి యొక్క దూర యెంతో అంత పొడవుగా గలగల ప్రవహించే వొక గడ్డ, ఆ యింటి పెంకునంటి పోతూంటుంది. ఆవశక యెంతైన కొంచెం. ఆ కొంచెం చుట్టిపోతూందా వాగు.

ఈ దృశ్యం చూడగానే గోపాలం హృదయం సుబురుల పొంగింది. అతనికి రైలుప్రయాణం భోజనానంతరం శ్రేష్ఠం అంతి పోషణి అయిపోయింది. అంతే చూపులేనిది ఉద్యాగంగా ప్రవేశించి రెండేళ్ళయింది. ఈ గంజేళ్ళూ ఆ రెండు స్త్రీవర్గవశమనే వారానికి కనీసం రెండుపాళ్లు ఆగులో కొండెవరే ప్రయాణిస్తున్నాడు.

ఆ రైలుదారి వంపువద్దవున్న దృశ్యంకన్న శిశు భిక్షం గా సుందరమైన దృశ్యాన్ని మార్గంలో చాలా వున్నాయి చెంపులలో కలవలూలు, అంటు మామిడి, అరటితోటలు, తమిల తామెరగని పల్లె పశువులు, కంపెలు తిరిగిన దండలు, చెంపచెంపల బొకరించే మేకపిల్లల మెడలలో చిరుమువ్వల సవ్యకి, యినుపదారి కిగుప్పకలా తెరలు తెరలుగా మారి పోతూ అతని సిగరెట్టు పొగ కవరిలగా పారిపోతాయి. అతని కని సిగరెట్టు పొగవలె అలవాటై పోయేయి.

కాని వందేన కాటి రైలు ఆ వంపు సమీపి న్నందనగానే అతని హృదయంలో దోదో ప్రాకుతూ

న్నట్టవుతుంది. ఇల్లు కాటి రైలు పెడిపోతూంటే అతను ఆత్మబంధువును దహనపరిచి పెడిపోతున్నట్టు అనుభూతి పొందేవాడు.

అప్పుడప్పుడా రైలక్కడ అగిపోవడం కద్దు. ఆ సమయాల్లో అతని వక్కడ దిగేవాడు. ఇంటిచుట్టూ ప్రహరీగోడ బరికిచ్చే పెద్దమనిషి గాంధం. ఆన చాలు ప్రాయంగా వుండి. తలుపులు శీని గేయూత్రం ద్వైర్యంగా నిలబడి, రాత్రిపై (ఒకవేళ యెవరైనా వస్తే) దారి చూపిస్తుంది.

రైలు కనులుతుంది నేవోతూ గోపాలం ఆ గేయ ముందున్న రాతిమీద కాలు ఆనించి రైలు కట్టి ముఖంగా నిలబడి సిగరెట్టు కాస్తేస్తాడు. ఎక్కువగా ఆ యింటివేపు మాస్త్రీ అతనికి రయమో, శేక ఆనందం కయిశే, దాన్ని కొంచెం కొంచెం అనుభ విదామని పిసివారివమో ఆతిరికే తెలియ. రైలు కూరి పెట్టగానే గాత్రం ఆ యింటివేపు తిరిగిమాసి బగుజైవ గుండెతో వంకగురు వేచినాడు. రైలెక్కి తలుపుదగ్గర నిలబడి, కొత్తగా సరిగించిన సిగరెట్టు పొగ వొడులుగా విడుస్తూ విచారంగా చూసేవాడు. అప్పుడప్పుడు వొకటిరెండు కన్నీటియక్కల తరి సుద్దలో తిరగడం కద్దు.

2

ఉద్యాగంలో ప్రవేశించినాగ్గానుండీ కుల వాడు చిక్కిపోతున్నాడు. చూడరా, యెన్నం తెలుసుకున్నావా? అంది వికారియ్య, భిక్షానకరామయ్యగారికి రెతికట్ట అందరినూ. ఆయన మీసాలు మడియిందో నిమిరుకుంటూ గోపాలం

వేపు చూడగానే అతడు వువాసీసప్రసవ్యతో రెల ప్రక్కకు తిప్పుకున్నాడు.

‘ఏంవోయ్! మళ్ళీ యెప్పుడు నీ ప్రయాణం?’

‘ఎట్లుండండి నాన్నగారూ...’

విశాలాక్షమ్మ కాఫీ కుమారుడివగ్గర వుంచి వీధులోకి వెళ్ళిపోతూన్న ధీర్ధ్రతో తిరిగి అంది, ‘ఈ ప్రయాణాల వుక్కోగంలో యింకాను ప్రవేశపెట్టేను? రెండేళ్ళయింది. కాదు ఓక్కో కలెక్షనాకున్నాడు.’

జానకిరామయ్యగారు మరుగుగా వెళ్ళు తిరిగి, వోకూరు భార్యవేపు చూసి వెంటనే చూపు కుమారుడివేపు మురించి, ‘నా డెంపి కొడుకు!’ అని తిరిగి మీసాలు పట్టుకున్నాడు. తన కళ్ళలో యేదో జ్వలించేలా పంపింది. ఆ జవాబు వివగానే గోపాలం విశాలవేత్రాలు చెడి రెయి. బుద్ధి యేమో మారప్రాంతాలతో పరిధ్రమించి నట్టయింది. విశాలాక్షమ్మ విశాలపదనం వోక ధీర్ధ్రతో రంకులుమారి తిరిగి వేటెక్కింది. ఆమె గంభీరంగా తల పంపించి గర్వంగా నవ్వింది.

జానకిరామయ్యగారు వోక సిద్ధ పంపానంలో ముప్పైయేళ్ళు ఫారెస్టుఆఫీసరుగా పనిచేసి రిటైరయేడు. కాగా పలుకుబడి ధనం అద్దించేరు. ఈవి తిమ్మవైవా కవికరంగల పౌరమం.

ఆయన సుజ్ఞత స్వారీలో అంతవేసిన చెయ్యి. రంపిల్లూ, ఫారెస్టు వద్దంటూన్నా పులులంతే పులాలకు సుజ్ఞంమీద వోకు భాష తుపాకీ సాయంతో వైదేవారు. వోడ్డుగా పోట్లాడుతున్న ఆకాయానికి అంతే మగమననం యెలా వచ్చిందా అని వోటి సికార్ రి లాక్సర్యబోయేవారు. లక్కరాగిడినంటి నువ్వు నితల, చీపురుకట్టలవంటి మీసాలు, సుండెలు చిల్చుకుపోయే విద్యుత్తు త్రాలుగల ఆవ్యక్తియోన్న సార్లు సుజ్ఞంలో పులిమించి కాపేసి తిప్పించు కోవనం చూస్తూ అతడు బాసనయ్యని నమ్మలేక పోయేవారు.

అంచేత ఆచరికజాతి గోపాలం, అంతి అన్తి వున్నా, వోక్కడే సంతాపమైనా, అరెలు ప్రయాణపు తిక్కోగంలో ప్రవేశించేడు గావున. తండ్రి శత్రువు మహాపురుషుడని. అతనికి తగ్గ కొడుకే అనుకునేవారు కిల్లాలంటేవారు.

జానకిరామయ్యగారు వీధిలోకి వెళ్ళిపోగానే తిల్లికొడుకుతో వాదన మొదలెట్టింది.

‘అసలు నీకే వుక్కోగం యెందుకోయేనాయనా!’

నువ్వు వోప్పగోవారిగాని చక్కవైన గుమాస్తా వుక్కోగం దొరకడవా? ఈ ప్రయాణాలు చేయ్య లేక నీరసపడిపోతున్నావు కదా!’

గోపాలం తన విశాలఫాలంమీది శ్రామపాము లవంటి కనుబొమలు కొడిగా కుంచించి, చిరునవ్వు నవ్వేడు. అతడా తిల్లికే వోకే సంతాపం అయినా, ఆమె మొఖంకేసి నూటిగా యెన్నయో చూడకు. చూసినా, ధీర్ధ్ర కిచ్చివేళగాత వెంటనే గోడల మీదవున్న యే పటాలవెంబో దృష్టిహర్షి క్షుప్తంగా జవాబు చెబుతాడు.

‘అయినా యీ పెంట్లూ పబ్లికా అమ్మే వుక్కోగం నాకు గురగాం నచ్చలేవోయ్. డిప్యూటీ వోడ్డువాడన్న మాటేగాని, వోడ్డు సుల్లపు నూంది. ఇక్కడికి రెండేళ్లయిందీకదా. బుగ్గలెంపి పోయేయి—కెల్యా లపట్టున్నాయి. నామాల వీరి యీ వుక్కోగానికి రిజైనుపెట్టు. మీనాన్నగారికి సంస్థానంలో బోలెడు పలుకుబడి. అక్కడి చేరితే మేనేజరౌతావు.’

గోపాలం నాన్నగారి ఫోటోనెంపు చూస్తున్నాడు.

‘అమ్మా! నాన్నగారు మేనేజరెందుకు చెయ్య లేదు?’

‘నాన్నగారు చిన్నప్పటినుంచి తాలెంఖా నాలో తిరిగింబ. ఆయన పదిహేనేళ్ళప్పుడు భారీ పింగిడి పోడిచెవారట. పైగా రాదసావాసం. ఇంకి ఆ సంస్థానంలో ఆయన కున్న పలుకుబడి మరెవ్వరికీ లేదు. అంచేత మేనేజరుకంటే ఆయనకే యెక్కువతీరిం!’

ఆమెయికా మాట్లాడుతూంటే గోపాలాని కేదో అవ్యక్తమైన ఆనందంతో కలుగుతూంది. అతని హృదయంలో యేదో ప్రాచీనకృష్ణులం కదులు చూస్తుట్టయింది. కోమాంనం కలిగింది.

‘అమ్మా! అంతవారికి కొడుకునై నే నెలా కొనితలు ప్రాధునంటూ మాచోగలుగుతాను. ఈ నేలుడిపాడు పెంటలోనే పెద్దివాడి. వరదానికి తగిన అవికౌలయన్నాయి...’

‘సేన్సు వ్యూహానేజికాతావుకాని, విశాలపట్టణం నుంచి వాకేం తెచ్చావు? అంది చుట్టూగా రంకం లోకి ప్రవేశించిన జానకి. గోపాలం ఆమెవేపు ఆశ్రయమ్మింగా మాసి అర్ధరహితింగా నవ్వేడు.

‘వాడి పెంట్లూ పట్టులూ అరగదీస్తూనే వున్నావుగా, ఇంకా యేం చేసావీ.’

‘విశ్రాంతికో ఆర్తశూన్య, ఆర్తశూన్యే నీ పాథిం వుదా నువ్వుగా. ఏం రావా? బెల్లంకొట్టిన రాయిలా వులక వేం!’

ఆరితు వినుగ్గాలేది ‘వుం దూ’ అన్నాడు. లేస్తే ఆరుగురునిగ్రహం. ఉంగరాల చిన్నానాథు— విశాలవైన మడుగు. కొలనుక్కు—వర్షంగా కొంపులికిగిన గడ్డం—నూనూనూమీసాలు. ఆరినిది దూనివెచ్చవల్ల జానకికి సుందెల్లో అల్లల గుత్తాలు పరుగుతున్నాయి. కొని చెంబునే ఆరితు సమీపించ రాని యేవోమహత్తిరకక్షేలా తోచి చిన్నలోతుంది.

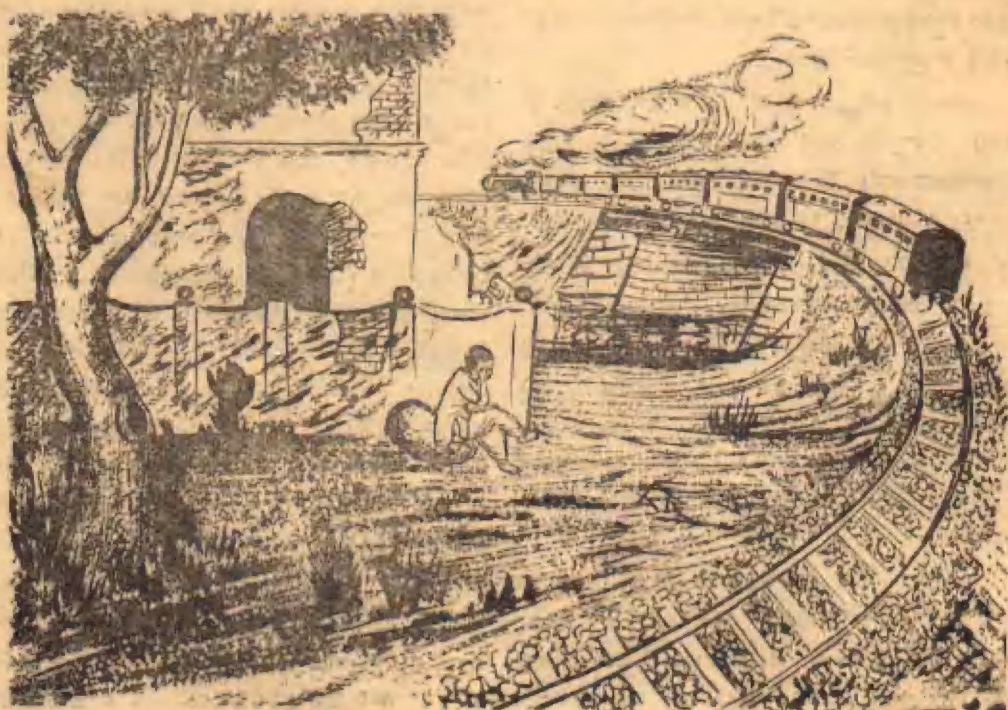
ఈలోగా విశాలాక్షమ్మ లోపలికి వెళ్ళి వచ్చింది. ‘ఇదిగోనే జానీ, గోపాలం నీకు తెచ్చింది.....’

‘అహోయ! పంపెంకమాలు—ఏం వాసన! సింహాచలంలా? కొన్నావా రావా? అర్తశూన్య మనం యెప్పుడైనా సింహాచలం వెళ్ళావీ. బావ చెప్పేడు, ఆ వూరు, ఆ కొండకొనలు, జలధారలు - అహో! ఎంతో మానె యింపుగా వుంటాయట....’

‘నీ పెళ్ళికి వెడతంగా.....’ విశాలాక్షమ్మ యోగతాళిగా అంటింది. గోపాలం దిగ్గన లేచి ఇదిబోయేడు. ‘వీడికి ఆవిదానికన్న స్నిగ్ధా’ అంటూ విశాలాక్షమ్మ లోపలికి వెళ్ళింది. గోపాలం ఇంకాతే జానకి మేనె యెక్కింది. పరుగు పగుళువ పెట్టు దిగి వెడిబోయారంటే విశాలాక్షమ్మ లోపలినుంచి ‘అదే విటే’ అంది. జానకి ఆగమండా వెయ్యెత్తి ‘కొత్త రకం పట్టు’ అని మాతిపెట్టి కుటుంబం పారిబోయింది.

3

ఆవేళ సాయంత్రం వినుదాటిన తరవాతి జానకి, జానకిరామయ్యగా రింటికి వెళ్ళింది. విశాలాక్షమ్మ లోపలి గరండాలో యాత్రీచైరసొది తీరికగా కూచుని వార్తాపత్రిక చదువుకుంటుంది. జానకి రాక ఆ యిల్లాలు మలోచనాలదొంగుమించి గమనించింది.

నువ్వు వాదాని!' అమె విడిచింతువని, క్రింద జారిపోయిన పువ్వులు గలగల మేనుకురి త్వరగా మెల్లు దిగి పోయింది. చావకిలో వికలాక్షిమ్మ జానకి తల్లి పూర్వగురువులన్నాడు.

'జై నే జానీ! ఇంతవీలూ పువ్వులు కోసుకోవడమే!' జానకి నిశ్చయపడిపోయి అడుగు వెయ్యలేకపోయింది. ఈమారు వాళ్ళమ్మ అంది 'పిల్లీ మజ్జిక త్రాకోమండమోనే, తొరగా వెళ్లూ' అని. జానకి వెనుదిరగగానే మళ్ళీ వికలాక్షిమ్మ అన్నది, 'పర వాలేను వడినా, అది కళ్ళు మూసుకుని త్రాగి వుంటుంది.' పగునతీయబోయిన జానకి తిరిగి నటాల్సగా క్షేమ పడింది. వెంటనే తల్లి నూటిగా అడిగింది, 'ఎమే జానీ, భావ నీకు వచ్చేదా?' జానకి చటాటన నోటికి చెయ్యి అడ్డుపెట్టుకుని వోనాన్న నవ్వు ఆపుకోలేక అక్కకించి అదే పడుకుంటుంది. ఆ పడుకుంటే అమె దానినీకుంకి జారిపోయిన గెంతు పూలు కాలిక్రిందపడి నలిగిపోయేయి. కావోయే వియ్యపుగాళ్లు గంభీరంగా ఎత్తుకోన్నాడు.

జానకి వెడిపోయిన తరువాతి గోపాలం హృదయంలో తుఫాను బతులు కేరింది. ఆతనిది యేదో లోకాతీతికి క్తి బద్ధవి జారిస్తాన్న కార్యాన్ని చేసి నట్లు, అటువంటిచిపోయేను. వెన్నెల చురుకు చురుకున గుచ్చుకుంటూంటే, ముందపవనాలు త్రామపాముల్లా వెపులో మనలు కోసుకుంటే దాబామీద నిలవ లేకపోయేను. నెమ్మదిగా క్రిందకు దిగి గదిలోకి వెడిపోయేను.

ఆ రాత్రి జానకిరామయ్యగారిల్లు పెళ్ళి వారిల్లులా వుంది. ఇరుగు భారులకుకుడా మాచాయగా తెలిసిపోయింది, ఆ గెంతు కుటుంబాలు వియ్యమండకోతున్నాను. కొందరవ్యక్తులు రాధారాంతులు చేసేటకుడా. జానకి తండ్రితీరింది. దగ్గరగా కావలసివచ్చాను, అదీగని లేదు. కాగా జానకి రామయ్యగారికిచిత్తుగా చెప్పింది. ఒక్కగని వోక్కోకును. కల్పందేకుండా, కంచంలేకుండా కనింప ముతదర్శ, బావమనుల ముచ్చటైనా లేకుండా, సుమారుభయత్రా పూచీ సుగ పెళ్ళివారే భరించవలసినంత అత్యంత యెండుకు రావాలని కొందరు మాటే సువాసీనులు నోళ్లు నొక్కుకున్నారు.

రాత్రి మునుగు వడిగంటలైంది. జానకిరామయ్యగారు వాకలిలో యాత్రేనైగునై కూచున్నారు. అయిన బట్టలెలమీద చంద్రికండాలు నూటిగా పడుతున్నాయి. వీధిసంపు చావకిమీద, వికలాక్షిమ్మ జానకి తల్లి గెంతుకుర్చీలమీద, జానకి స్తంభానికి జేరుబడి నెలమీద, కూచున్నారు. పెళ్ళియ్యప్పవే బూరెల వాదన కోసుతున్నాయి. జానకిరామయ్యగారు యెంపం అరచేతిలో వుంచిన మున్నం పొగాకు కుడి బొటనవేలిలో నలిసి 'బు'మరి చరిచి నోట్లో చేసుకుని, ఆవస్తువింకా నోట్లో పరిగా 'నెటిలో' కాకనుంజీ, 'జొంట్లా, యింతకీ అసలు వాడి నడి గారా లేదా?' అని చేతులు చులుపుకున్నారు. 'వాడికేం తెలుసులెంకి నట్టివాగమ్మ, ముంపై అంటే నాదూనైయే' అంది వికలాక్షిమ్మ. జానకి తల్లి సుండెలుకుకుబపట్టెలు నెట్టార్చింది. జానకి మాత్రం దైర్యం గానే వుంది.

'జొంగోటి: నీ పెళ్ళికోట్లాలు మేం చెప్పకుంటాంటే మజ్జెబుటగా గదిలో కూర్చు. ఇలా వోసారి రా'అన్నాడు జానకిరామయ్యగారు.

గోపాలం నెమ్మదిగా వచ్చిరిలబడ్డాడు. అప్పుడతనితల నైపులులూ తిరిగిపోయింది. ఉద్వేహుడా వచ్చింట్టుంది. కాని వాళ్ళకి తెలిస్తే యేమనుకుంటాలో అని నిభాయించుకుంటున్నాడు.

'గోపీ! జానీ వోప్రసందిరా, నీకూ యిద్దమేనా' అన్నాడు తండ్రి.

తిరిగి అతని హృదయంలో నైపుకాలు తిరిగిపోజొచ్చేయి. ధూళిపొగ లేగింది. మనక మనక వెలురుకులో ఆ బంగారం జొపియింది. కాని మనీ దైర్యం చిక్కబట్టేను. మహావీరంలో ప్రవహిస్తాన్న నది కదులిదేను. 'అ' అని లేచి వెడిపోయేను.

అతనికి రాత్రి తీర్థనైవేద్యం వచ్చింది. ఉదయాన్న లేచడానికి శక్తి చాలలేదు. కాని యెంపయొక్కనోదీ బలం వచ్చింది వడిగంటలకు మామూలుగా వున్నాడు. నాయంత్రం నాలుగు గంటల బండికి వెళుకుంటే తల్లి అతనికి భావకం చేసింది, వాళ్ళ వాన్నగారు వివాహ ముహూర్తం పెట్టిస్తారని, తమ త్వరలోనే కలవుపెట్టవలసి

వుంటుందని. తన కామ మాటలు వినిపించిన సంగతి గోపాలం పురుషిణిలోనే మరిచిపోయేడు.

4

గోపాలానికి శరీరస్వస్థత కుదరించిగాని మనసింకా శేషిగ్నిలా ఆందోళనాధూమివలయాలు వికసించింది. తిదహర్యంగా నైలలో పడ్డదిగ్గరమండీ జోరుగా సిగ్గెట్లు కాలుస్తున్నాడు తనకి పరిచయమున్న యెవ్వోయేగుటా కాల్పుడు. ప్రళయ సమయంలో కొంచెం యెక్కువగా కాలుస్తాడు. ఇలాంటివృత్తు మిరిచి.

జానకి తనవీర మిక్కిలి ఆనురాగం వుంది. తిండ్రి విషమం అటుంచి తిల్లిపాత్రం ఆ సంబంధ కోసం తినుతినాలాకుతూంది. తనకూ జానకిమీది అనురాగం వుంది. ఆమె పోకుగాటి కనురెప్పల నీడలు పాలమొగడవంటి కపోలోపరిభాగంవూద నీలి రేకలు దిద్దడం చూసా యెన్నో సార్లు తను ముచ్చట పడ్డాడు. ఆమె తనను నోటినిండా బావా అని పిలుస్తూంటే ఆ అమాయకపు టైపిడు పరులగొట్టడం ఆమామడం అనుకున్నాడు.

కాని ఆమెపై తన మనసు నిలకడగా లగ్నం చెయ్యడానికి శక్తి చాలవంలేదు. తన ప్రణయ జ్యోతికి ప్రమాతి అయిపోవడానికి తనకు తానే యోగిరీతన్నాన్న ఆ మిలుగుగు తను చేతులు విచ్చి అహ్యనించబోతే వొక్క టిప్టలో మహోజ్వలాగ్ని గోళంగా మారివట్టవుతుంది. జానకి అభిముఖంగా పోతూన్న తన హృదయాన్ని యేదో అత్యక్త శక్తి బలవంతంగా మరొకవంపు తిప్పి వేస్తున్నట్టవుతుంది. ఆ పిల్ల నానాకు పెదవులు ముడ్డుపెట్టుకోవాలని యెన్నో సార్లనిపించింది. కాని వెంటనే అది కన్నుని కాటేసి ప్రాచుహయ కోరల వలె ఆకుపిండినట్టయింది.

ఆలోచనలలోపడ్డి గోపాలానికి శరీర కేగంలో పోతూన్న నైలు, దాని కెదురుగా పరుగుకుతూన్న ప్రకృతి గోచరించడం లేదు. ప్రక్క ప్రయాణికుడు అగ్గిపెట్టె అడిగితే పరామన సిగరెట్టెచ్చేడు. ఆసామీ అదే అడిగివట్టు నోగ్లో పెట్టుకుని తిరిగి అగ్గిపెట్టె అడిగి ముట్టించి, దిమ్మలాగి 'నీర్తిం' అన్నాడు కృతి జ్ఞత నటించే తెయ్యకోలు నవ్వుతో. ఆ మాట గోప

లానికి వివరణ లేదు కాని తట్టెకుపోగ అతని మొహమీద కొట్టింది.

నైలు కోరుకోవడంలో ఆగి తిరిగి పరుగు లంకించుకొంది. వంతెన రాగానే గోపాలానికి మాటాత్తుగా యీ లోకంమీద ధ్యాస కలిగింది. నెండు మూడు నిమిషాల తరువాత నైలుదారి వంపు వచ్చింది. ఇంజను క్రక్కుకున్న రాక్షసిజోగ్గు పొగ కగాళ మేఘ పంక్తిగా క్రమ్మి యెగురుకుండా చీకటి కల్పించింది. ఆ చీకటిలోంచి బంగారా తన భారతవ్యవస్థపైలిలా గోచరిస్తూంది. గోలుకు లాగి అక్కడ దిగిపోవా లనిపించింది. కాని అంతవరం లేకుండా నైలే ఆగిపోయింది.

గోపాలం లేచేడు. తన సిగరెట్లు కాలుస్తూనే ఆసామీ ప్రత్యుపకారంగా 'ఇది టేసిను కాదండీ' అన్నాడు రవ్వలగుడ్డులు పూవుతూ. గోపాలం విరిపించుకోకుండా దిగుకున్నాడు. అతడు మల్లా వినిపించాలని 'సింగిలు లాగలేదు కావాలి' అన్నాడు. గోపాలం మెట్లు దిగి, గాల్లి, పుక్కు తీగలు, చిన్న గోర్తి వాటి బంగారా కేలువంపు నకుతూ ఆ ప్రయత్నంగా వాచి మానుకున్నాడు. విడు గంటలైంది.

యెగురున్న స్టేషనులో మొదటిరేటిలమీద వొక గూళ్ళున్నట్టె తిరగబడిపోయింది. అంతే ఆ జంతువును లేవదీసివోకూ, అంటే కనీసం మూడుగంటల కాలంవోకూ, యీ బండీ కదలదు. టిక్కెట్లు లేని ప్రయాణికులు వున్నాడంగా అటూ యటూ గాలి పిక్కాల్లు చెయ్యజోచ్చారు. టిక్కెట్లు గలవారు ముఖాలు వేలవేసి తిను దోర్బాగానిని యేవవ బోచ్చేరు. గోపాలం ఆ రెలువులు లేని గోలు ముందున్న బండిరాతిమీద నైలువంపు తిరిగి కూచున్నాడు. సుమారు తొమ్మిదిగంటలకు నైలు గోపాలం యొక్క లేదన్న సంగతి గమనించకుండా శిలపు పుచ్చుకుంది.

నైలువెడిపోయిన తరువాతకూడా గోపాలం దిరులుగా నైలువంపు చూస్తూకూచున్నాడు. అతడు న్యూదాద స్టాక్ రిపోర్టర్లు అయింది. ఆ నిర్దిష్ట రహస్యరచికంలో రాత్రి నెమ్మలలో కూచుని ఆసాధారణమైన నూతన కాలగమనంలో పడిపోయివట్టు అనుభూతి పొందుతున్నాడు.

ఉండి వుండి వనక బంగారాలోంచి యేదో కట్టం వివరచ్చినట్లయింది. వెనుదిరిగి చూసేడుగాని యేమీ గోచరించలేదు. అది తన శ్రమ అనుకుని లేచి అవరణలోనుండి పెట్టవరకు వెళ్లేడు. మృగ మెట్లు వద్దకు వెళ్లెనోకి అనిని కార్లెందుకో కంపించేయి. అక్కడే కూలబడి మాకాశ్చర్యమిది తలపెట్టి, కాశ్చర్యమెట్లా చేతులు పోయేకుని మా గవ్వలోపడ్డాడు.

హుటాత్తుగా బంగారాలోంచి లాభిపాటు వివరచ్చింది. అదానికి పడి తలయెత్తి చూసేదిరికి బంగారాగదులన్నింటిలోంచి దీపకాంతి అని వస్తుంది. చావడిమిప్పివక్కవన్న గదిలోంచి ఆ లాభిపాటు అతి మృగువుగా, జాతిగా, కాంతి పూరితంగా, హృదయవ్యధా వివిగ్ధతంగా వచ్చి తన ఆత్మలోకంలో మహావ్యధలోపున్న ఏదో జ్ఞాపకాన్ని రెచ్చగొడుతోంది.

గోపాలంలేచి నెమ్మదిగా చావడిలోకి వెళ్లి కుడివంపు గదిలోకి చూసేడు. ఒక స్త్రీ అటు తిరిగి తన చేతులలో కనువున్నట్లూహించుకుని పూవురూపాడుతూండా లాభిపాటు. ఆ దృశ్యం చూడగానే గోపాలం తనను తనుగా మరిచిపోయేడు. ఆమె యెవరో, యెందుకలా విలసిల్లుతోందో తోచలేదు. ఆమె వెనుదిరిగి అతనికేసి చూసి, ముఖమంతా కళ్లు చేసుకుని, కళ్లు పెండ్లా సముద్రాలు చేసుకుని, మరుక్షణంలో ప్రక్క గదిలోకి వెడిపోయింది. సమస్త రానివీ చీర చేయి వరుసుకు విగించుకొని, అలంకరిత ఆకారం సరించినట్లున్న ఆ తొలి యావనపు బొమ్మ వచ్చి చారితరాలని గోపాలం పాల్చేడు.

అ ప్రయత్నంగా నెమ్మదిగా గోపాలం ఆ గదిలోకి వెళ్లేడు. ప్రక్క గదిలోంచి ఉబిగువీరివచ్చే దుఃఖాన్ని దిగ మ్రొగుకుంటూ, వెళ్లి వెళ్లి యేడు పూన్న యేక్కువవచ్చింది. పెండునిముహూలు గడిచేకా ఆ యేక్కు తిరిగి పూర్వ ఫక్కిలో లాభిపాటుగామారి, అగదిలోంచి పెరటివరండాలోకి వెళ్లింది. గోపాలం యీపారి కొంచెం వేగంగా పెరటివరండాలోకి వెళ్లేడు. వెంటనే ముందగవడిన స్త్రీ విగ్రహం గవ్వ మెట్లు దిగి పెరటిలోకి వరుగి త్రింది.

మెట్లకు యాత్రైగళాల దూరంలో వోకపాడు గవ్వనుయ్యి, దానిమిడి ప్రక్క వోక కుంకుమ చెట్టు, ఆ చెట్టుకింద వోక సాపరాయి వున్నాయి. ఆ స్త్రీ

కుంకుమ చెట్టుకింద నిల్చుంది. అవలలోంచి వడిన వెన్నెల ఆమెను గోదరాగోదరం చేస్తోంది. గోపాలం అలా వరండాలో నిలబడిపోయేడు. తను చూస్తున్నది మనిషి కాదని అతని కర్తవ్యమోయింది. కాని అతనికి విశేషంగా భయం కలగ లేదు. తనకే దృష్టితో చూస్తూన్న తనవంపు ఆమె నెయ్యి పూపి రమ్మని సొంట్ల చేసి నాపరాయిపొది కూచుంది. నెమ్మదిగా అనుకుని వేసుకుంటూ గోపాలం వెళ్లి ఆమెకు రెండు హృదయంలో నిలబడ్డాడు. అతిపి కామె పుష్పంగా అనుపిస్తోంది. విరహోకుగోని వుంక రాలు తిరిగిని జాట్లు, తెల్ల చిక్కడుకాయలవంటి పాడుగాటి తేల్ల పళ్ళు, గుండె చైన కోలముక్క, గిర్యంగా వంపు తిరిగిని గడ్డం, విశాల ఫాలభాగం ఆమె ఆభరణాత్మన్ని చెప్పక చెల్లకున్నాయి.

‘కూడో నాయనా!’

అతనికి వివరవందా పడుతు. తన నిదివర కెంత మందో పిలిచేరు. కాని యీమె పిలుపులో యేదో విశేషమున్నట్లుంది. అది లోకాతీతమైనది. అతని ముఖమిది బోసిపోయిన చమ్యటముకల్లలో వెన్నెలకాంతలు మెరుస్తున్నాయి.

‘అమ్మా నువ్వెవరు?’

ఆ పిలుపు కామ సేత్ర లంజ్యలంగా మెరిసేయి. చీర చేరుకుతోన్న గుళుకుడుమకుంది. మాట్లాడబోలే దిగుత్తిక కలిగింది. ‘నాయనా! నే నెవరో! నేను నీ తల్లిని!’

అతిపి కరీరం పులకించింది. దుఃఖం కూడా వచ్చింది. ఇది స్యత్తం కాదుకదా అని అనుమానం వేసింది.

‘దేను నాయనా. నువ్వు నాచిట్టే. అదంతా వోక పెద్దగాన. ఇరవైయేళ్లై నీకోసం యీ నా హృదయంలో కుంపటితో వేదివున్నానోయ్. నా చిట్టి తండ్రి! నిన్ను మోసికొన్న నా తండ్రింది గాని, నీ అచ్చటలు కుచ్చటలు దూదితేకబోయానోయ్. నిజమే నాయనా, నువ్వు నా చిట్టి తండ్రివే.’

ఆ వాక్యాలని కనువులో పేరును పీకేయి. మాతృవాత్సల్యం, తల్లి కోసం నిద్దవడే ‘తేజా లిసా’ తొలిసారి అనుభవించింది. ఇరవైయేళ్లు గారావంతో

‘పించిన తల్లి యీనాడు పోయినట్లు దుఃఖించేడు. అప్రయత్నంగా ఆమెచేపు జరగజోయేడు.

‘అలాగే కూడో నా కన్నతండ్రి! నీలాగే నాకు నీకడకు రావాలనివుంది. ఇరవైయేళ్ళనాటి కోర్కెలదీక యిప్పుడు నాలో తిరిగి నాలుకలు బాచుకొంది. కాని యేం లాభం? మన యిద్దరిమధ్య జీవితమునే చీకటితెర వుంది. అది మన పంచార భూసులకు తుడిచివేయలేని యెల్ల. నిన్ను చొట్టో వేసుకుని మనపార ప్రస్థం యిత్తాలని నాలోని ‘తల్లియచ్చట’ పెనుగులాడుకొంది. కాని ఆ ముచ్చట యెలా తీరుతుంది?’ ఆమె నిట్టూర్చింది.

గోపాలం మరి దుఃఖంపట్టలేక పోయేడు. చూడని యేడుకవోచ్చేడు.

‘నిడవకు చిట్టినాయనా, ఇరవైయేళ్ళుగా కంటూన్న నా కలలను విజయం చేశావు. ఈనాటికి నీ కి విర్యాగ్రస్తు తల్లివొడ నయకలిగింది. హే! నంజేళ్ళనుండి నువ్వీ మార్గంమించి తగుదు వెనుకూ పోక్కపోకూడా నిన్ను చూడడానికి రాలేదు. నైలు వచ్చినప్పుడల్లా నువ్వే వచ్చినట్లు తలచి చీగులోకి వచ్చి ఆతిగా చూసేదాన్ని. నువ్వప్పుడప్పుడు గేటువరకూ వచ్చేవాడివి. లోపలికి వస్తావేమో అని ఆకంజేదానివి.

తిరిగి గోపాలం కడుపులో దుఃఖం తుఫానులా లేచింది. కాని కడుంబొడ నిశ్చయించుకొని వెక్కజొచ్చేడు. ‘అమ్మా...విజయం. నాకు కూడా యీ బంగారా చూచిగానే యేవో బాధగావుంటేది. కాని యింత ఆత్మనుబంధం వుందని, నేనీ బంగారా కింత ఋణపడివున్నానని కలలోకూడా అనుకోలేదు. కాని అమ్మా! ఆ పంకతి విఫలంగా చేప్పవా?’

‘నేను చెప్పలేను తండ్రి. అది నీకు తెలుస్తుంది. కాని యిన్నాల్ని నీకోసం యిక్కడ నేచి వుండడానికి కారణంవుంది. చిట్టితండ్రి! నవహాయివ నీ తల్లి ఆ కారణంగా, నీకోసం, పోకటి అధిష్టించింది. అది చేస్తావా?’

‘అమ్మా! త్వరగా చెప్పు. నిప్పులలో దూకమన్న సిద్ధంగా వున్నాను. త్వరగా చెప్పు తల్లీ...

‘మరేంతడు నాయనా...నువ్వీ ప్రాంతాలలో వివాహం చేసుకోకు. సంస్థానానికి వెదివోతానని నిన్ను పెంచుకొన్నవారితో చెప్పు. అక్కడే నీకు వివాహం అవుతుంది. నువ్వు నుకొత్తయితివి తెలుసా. సంస్థానాధీశ్వరుడ వోతావు.’

గోపాలం మనస్సులో యెన్నో ఆలోచనలు పగసులుతీసేయి. ప్రాణం పెట్టిన పెంపుడు తలిదండ్రులు, మనసిచ్చిన ‘బాని’ తన భావజీవితంలో ప్రకృతకాలలా గోచరించేరు. కాని అజ్ఞాన దూన్నది మార్చి క్రి.

‘పంజేహిస్తున్నావా, చిట్టిబాబూ? నేను చెప్పినవానిలో యెంతో అర్థంవుంది. ఇంటికి వెళుతూనే నీకే తెలుస్తుంది. ఈ పంకతి నీకు చెప్పి పోప్పిదామనే యీ యిరవైయేళ్ళుగా నే నిక్కడ గూడులేని పక్షిలా అల్లాడేను. ఈ విర్యాగ్రస్తు తల్లి యేకైక వాంఛ తీర్చు తండ్రి!’

అతడలాగే అని తలపూసేడు.

ప్రభాతీతల పవనాలు తగిలేసరికి గోపాలానికి తెలివవచ్చింది. వేళ నుమానైదాటావుంది. అతడు తొలివాడు రాత్రి మూడు పదిగంటలవేళకు బంగారా మెట్టమీద యెక్కడ కూచున్నాడో అక్కడేవున్నాడు. బంగారా యథాభార్యంగా కిథిలంగా నేవుంది.

లేచి నైలు పట్టేంబొంచి ప్రయాణంచేసి ప్రక్కస్తోషను చేరుకోన్నాడు. మరొక గంటలో వచ్చిన ప్యాసింజరుమీద వారైరు వెల్లి తొలినాడతని సామానులు నైలులో వుండిపోవడం రిపోర్టుచేశాడు. అద్భుతవకాత్తూ అన్నీ వున్నాయి. అది తిడవి అని స్థిరపరచి తీసుకున్నాడు. ఆవేళ విశ్వాపట్టణంలో వుండిపోయి, మర్నాడు తెల్లవారినప్పుడును రాయపూరుబండిలో బయలుదేరి వుదయం ఎదిమిడిగంటలకు యెల్లు చేరుకున్నాడు.

5

గోపాలం వచ్చేసరికి యెల్లంతా కలకల లాడుకొంది. నమ్మలకున్న కోర్తినపులు కుంకాలు, కొత్తనామికివోరణాలు కర్కాటకాగోధ నీకు మన్నాయి.

అతడు తిన్నగా మేడమీదకు వెళ్లి నూటు శీసు దించి మంచంమీద కూలబడి ఆలోచిస్తున్నాడు. అతడు వచ్చేదని తెలియగానే బానకి పరుగు పరుగున వచ్చి మేడమీదకు వెళ్లింది. అసెల్ల తలంటున్నాననుచేసి కృంగారించుకుంది.

‘బావా అలా దిగులుగా వున్నావేం?’

బావా అన్నపిలుపు అతిని నుండెలలో మాట ప్రయోగించి. అగోచరమీదంగా అతి దామప్రేపు తలెత్తినావేను. అతిని నేత్రాలు వికసితవశించు కాలలా వున్నాయి. వాటిలో అశ్వివులు తిగులు తున్నాయి. బానకి అశ్వరంగం దిగులు కలిసియి. ఎంతో అశిగా, ‘బావా, ఇవారే మన ప్రధానం, పదిగంటలకు ముహూర్తం. ఎల్లంటే మన వివాహం. అలా యేడుస్తున్నావేం?’

అతిని పేదవులు స్పందించిపోతున్నాయి. “బానకమ్మా...” అన్నాడు మాటలు తిడబడుతూ. ఆ పిలుపుకు బానకి హాసితమయింది. ఆమె అతిని దగ్గరనా వెళ్లి దగ్గరైతే ‘బావా... అదేమిటా పిలుపు’ అంది.

‘అంతేనమ్మా బానకి. ఇవారే మన ప్రధానం కాదు. వివాహం! ఇవారే నా ప్రయాణం. ఇవారే నీకు నాకు చిరవియోగారంభం! అంతా నీకు తెలుస్తుంది.....’

ఆమె హృదయంలో బాగుతో పొడిచినట్లయిం ఇంకేం అవాలో తోచలేదు. అస్పష్ట దిక్కుడికి వికలాక్షిన్య వచ్చింది. కొడుకు కొడలు యేడుస్తూ దడం చూసి ‘ఇదేమిటా, మీ యిద్దరికీ ఏళ్ళు క్రింద, నాగమ్మల్లారా! ఎందుకీ కన్నీళ్లు? అబ్బాయీ, కాఫీ తగుదువుగాని లే, మంగళ ప్నానానికి వేళవుతుంది. ఇవారే మనిల్లో ప్రధానం!’

గోపాలం వొక గడుపమధ్యలో పడ్డాడు. ఈమె తెలు విషయం చెప్పాలో తెలిలేదు. తావు కనుమించలేదు గాని పట్టలేనంత యశుం వచ్చింది. దిగ్గరగా యేడువబోచ్చేడు. ఆ యేడ్పుకు క్రింది వారంతా పైకి చేరుకున్నారు. వాళ్ళందరినీ తోసుకుంటూ బానకిరామయ్యగారవచ్చి యేమిటిగోలంతా అన్నారు. రావలసిన వారంతా వచ్చేరు. ఇక

విషయం వాదవలసిన దౌడరం గోపాలానికి తోచలేదు.

అతడు లేచి ఆ దంపతుల కాళ్ళకు మొక్కిడు. ‘ఇరవయ్యేళ్ళు కళ్ళుగ్లో పెట్టుకుని పెంచిన మీరు నాకెప్పుడూ తలదండ్రులే. కానీ మొన్న రాత్రి మా అమ్మకు చూసేను. ఆమె అంతా చెప్పింది నా జన్మరహస్యం కొంతవరకు తెలిసింది. ఆమె నాకొక ఆదేశం యిచ్చింది. తిడవగుంగా నే నిక్కడి వివాహం చేసుకోవడాదు. సంస్థానం తిరిగి వెడిపోవాలి.....’

ఈ మాటల అర్థం యెవ్వరికీ బోధపడలేదు. బానకిరామయ్యగారు గ్రహించేరు గాని దివాయించడానికి ప్రయత్నించేరు. ‘ఏమిటోయ్ నీ కబుర్లు... పీడా పీకానం వాలలేను కద—చాలు చాలు..... లే...అవతల... ప్రధానముహూర్తం సమీపిస్తోంది.’

గోపాలం దివాయించువుకు లొంగలేదు. మనసు దిటవు చేసుకున్నాడు. ‘మీమించకి మొన్న రాత్రి మా అమ్మను నేను చూసేను. తోడుకొండి కవతల గైలు వారి వంపుతిరిగినవోలు కెడుగువావున్న శిశుల గృహంలో చూసేను. తెల్లవాల్నూ ఆమె కన్నీటి పాట విన్నా. ఇక నే నెవ్వరినీ మోసం చెయ్యవలెప్పకోలేదు...’

ఈ మాటలకు అంతే దిటమైన బానకిరామయ్యగారు తట్టకోలేకపోయేరు. అతిని నుడుటిమీద చముటాసింది. కళ్ళంట నీళ్లు జలజల రాలిపోయేయి. అందరినీ కూచోమని సంజ్ఞ చేసేరు. తమ కూడా చితిలిల బడ్డారు. కన్నీళ్లు పుంగ్రపువేలిగోటితో మోటి కొని ‘మత్స్యవర్షి మోసంచెయ్యలేదు నాయనా. నేనే చేసేను మోసం అంతా. భూకం నేటివరకూ నిన్ను నా విడై అనుకుంటుంది...’ అని వొక్కనిముఠం నిశ్శబ్దంగావుండి తిరిగి గోపాలం కథ అక్కరున్న వాళ్ళ కిలా చెప్పేరు.

‘గోపాలం మావాడుకాదు. అదలు బ్రాహ్మణుడేకాదు. రాజవంశం నుంటాడు. భావి సంస్థానాధీశ్వరుడు. చానికి యుజావు దామ్యుచెంటు వాదగ్గురున్నాయి. కాని యింక దేళ్లు పెంచిన ప్రేమవల్ల దిని తెంపుకోలేక నా విధికి వ్యతిరేకంగా వర్తించ

తోయేను. కాని తీరించివా మరణించినా తల్లి ప్రాణం తన పేరుకు అన్యాయం...అంటే యిది మరి అన్యాయమేకదా... జరుగుతూంటే యెలా వోతున్నది... వివండి అంతా అరిచి జన్మరహస్యం:

నేనూ మా సంస్థానాధీశ్వరుడు ప్రాణ స్నేహితులం. అరిచి అట్లున్నట్లు అనువాళిన్నీ నాకు చెప్తుంటాడేవాడు. బహు వాజాక్షం విషయాల్లో నేనరిచి సలహా యిస్తాంటే వాడిరి.

నేటి కిరవైయేళ్ళక్రిందట అతని కొక అప్పగారి కూతురుండేది. అతి చామెను వివాహం చేసుకుంటానని ఆమెకు రహస్యంగా వాగ్దానం చేసేడు. కాని వివాహం జరగకముందు వారి స్నేహకారణంగా ఆమెకు గస్త్యాత్పత్తి కలిగింది. ఆ విషయం జమీందారుగారి మునుస్సులో పెద్ద కలవరం లేవదీసింది. ఆమెకు అన్యాయం చెయ్యడం యిష్టంలేదు కనుక యీ సంగతి వాతో చెప్పి సలహా అడిగేడు.

‘మహాప్రభూ! ఇది యేమంతి క్షిద్దసమస్యకాదు. ఆమెకు దూరస్థలంలో ప్రవాసం యేర్పాటుచేద్దాం. రహస్యం వైటపవకుండా చూసే పూచీ వాడి. వెలుగునిండి కనుపును కనసీంది.’

రాజాగారన్నాడు ‘ఆ కనుపు నేం చేద్దాం? అది నా విడ్డంగదా...’

‘వీరకాథయిం అక్కరలేదు. నాకు విడ్డం లేదు. కొన్నాళ్లు నేను నాకుతాను.’

రాజాగారు నా చెయ్యిపట్టుకుని చిరువల్పుతో అన్నాడు, ‘కాని పంతుటా... కొన్నాళ్ళే నువ్వి. నీలా నీ నాకుకూడా పిల్లలు లేరుకదా. ఇన్నేళ్ళయినా, యిందరు భార్యలున్నా ఇరించని దీజం యిక్కడ ప్రాణస్పృందన పొందుతాంది. ఈ మొలక తిరిగి యీ వనం చేరాలి.’

‘అలాగే ప్రభూ అన్నాడు’ అని బాసకీ రాయయ్యగారు భార్యవేపు చూసేరు. ఆమె హృదయంలో దుఃఖసాగరం పొందుతూంది. గోపాలం అనాధ ప్రాహ్లాదశివవనిధి కర్త కర్పించి చెప్పిన కథ యిన్నాళ్ళూ నమ్మింది. ఆమె కిందరహస్యం తెలియ. కాని ఆ కిందరహస్యంమానీ అప్పడప్ప డినుమానడలేదు.

‘అప్పుడు వోరుకొండ రైలుస్టేషను కవతల, వంటెన దాటిసతరువతి వోకచిన్న బంగారా నిర్మించబడింది. దానిని చెయ్యమంది పని వాళ్ళూ వెలతోలలలో పంటపొడిని నిర్మించేరు. దానిలో ఆమెనుదింపి సర్వసదుపాయాలూ జరిగే యేర్పాటుచేసేరి ఈగోపాలం మాతృగర్భంలో ఈబంగారాలోనే పెరిగేడు.

తీరవతి నవమాపాలా భరించి ఆ ప్రణయకల్ప వల్లి యీ పంతురార్ని ప్రసవించిన పదవనాడు తనకు తాళాకృతింగా కల్లుమూసుకుంది. ఇక చనిపోతుం దనగా నేమా, మా రాజాగారు ఆమెవద్దకు వెళ్ళేం. నేనసలక్కడే వుంటాండేవాడిని. ఆమె రాజాగారి వెంపు బెంగటిల్లిన నేత్రాలు తిప్పి కన్నురుకార్చి, ‘నేనెడిపోతూన్నా, కాని నా చిట్టితండ్రిని చూడండి’ అంది. రాజాగారి కడుపు తెరువై పోయింది; సమయోచితంగా యేం చెప్పాలో తెలిక న్నానెంపు చూసేరు. నేనామెతో చెప్పా ‘అమ్మా మీరు భగవంతుణ్ణి తిల్పునుని నిర్భయంగా వుండండి. చిన్ని దోరవారికినూ సరవాతేను. వారిని కొంత కాలం పువ్వులలో పెట్టి నేనెందుతా’కాని నామాటలామె నంత అమనయించలేదు. రాజాగారివేపు చూసి ‘వీరావాగ్దానం...’ అంది. చెయ్యిపట్టుకుని సాధిమానంగా బారిగా వారామె నివేష నేత్రాలలోకి చూస్తూ, ‘దిగులుపవకు నున చిట్టితండ్రి సంపానా ధీశ్వరుడేతాడు. దానికి కావలసిన దాఖ్యమెంటు తెయ్యదుచేయస్తాను. ఇదిగో ప్రమాణం చేసి చెప్తున్నాను.’ అన్నాడు.

ఈ మాటలు తెలిలోపడుతూంటే ఆమె నేత్రాలలోంచి జ్యోతి వైటపడి అనంతంలో లీనమైంది.

ఆమె పోయిన పది దినాలలో దాఖ్యమెంటు తియ్యలేంది. అది తియ్యలేన సందక్కిరం తిరగకుండా రాజాగారుపోయేరు అప్పటినుండి సంపానం కోసం యెక్కడెక్కడి వారసులు కుక్కలలా నేటివరకూ కాట్లాడుకొంటూన్నారు. నేను తిమమ చిత్తగిస్తున్నా.

కాని దీనిలో యింకొక రహస్యం వుంది. ఈ దాఖ్యమెంటు వుట్టిన కొన్నాళ్ళవరకూ నావద్ద

వొక జరప్రసాదంలా వుంది. కాని గోపాలంమీద మునుకారం పెరిగిన కొద్దీ అది హృదయకంటకంగా పరిణమించింది. అది మాహృదయాలను ధనులగొట్టే గండ్రగొడ్డలి. కానిని నిర్ముఖిస్తామనే రుసువా యీ మధ్యనే కలిగింది. కాని అటువంటిది జరగ నందుకు సంతోషంగానే వుంది. అంటూనే అయిన పిక్కి పిక్కి యేవవోచ్చేను.

తిరిగి నిభాయించుకొన్నాడు. 'కథపూర్తి

అయింది. ఇలాగే బయల్దేరి యాదౌరువులం గారాన్ని స్వస్థానం చేశాను. ఇరవై యేళ్ళు మోసివి యీమధుర భారం వేటితో తీయటాంది."

అంతా పల్లిబోయేరు. అతి విశేషం మొగాడు. అవేవులలో పెరిగినవాడు. వికలాత్తిమ్మహృద యంలో యిరవైదేర్ల ప్రేమ పెట్టింది చివ్వు యెకరార్చ గలదు! 'లాని' థిగ్గహృదయపు బార్ల యెవరు తీర్చగలరు!!

టా గూ ర్ చి త్రాలు

శ్రీ వేటూరి రాధాకృష్ణ

గురుజేతుకు విశ్వకవి అని అందరూ తెలిసిన విషయమే. ఆయన రచించిన గీతాలలో ఆయనే స్వరకల్పవచేసి ముందర తామే పాడేవారు. తరువాతి గాయకులచేత పాడించేవారు. ఆయన పాడించిన, పాడిన సంగీతానికి 'రవీంద్ర సంగీత' అని పేరు. ఆ రవీంద్ర సంగీతమే ప్రఖ్యాత రంగ గాయకులచే సంస్కరింపబడి ఇప్పుడు కలకత్తా రేడియోవ్యాసా విశే 'రవీంద్ర సంగీత' అయింది.

గురుజేతుకు చిత్రకారుడుగా కూడా ప్రపంచ మంతటా విఖ్యాతి గాంచినవాడు. ఆయనే చదు త్కారంగా ఒకసారిలా అన్నాడు: "జీవితం అడుగుపెట్టటానికి ధియపజేర్చొట్ట అడుగిడిటం, దురుసుతనం అని ఎరగనివారితో నేను సమానుజ్ఞి. అందువల్లనే 'చిత్ర' ప్రపంచంలోకి అర్హత లేక పోయినప్పటికీ రోరన చేసుకొని వచ్చినందుకు నా ఓహూహు. నాకు చిత్రకారుడుగా, నా సాహసానికి తగిన నేర్పరితనం ఉందని నే నవలెను. ఎందు కంటే, బహుప్రమాదకరమైన మార్గాన నడిచివెళ్లే సాహ్సీమరి విధంగా ప్రమాదాన్ని తెలియజేరని,

క్రమమెరుగని, బాధ తెరుగని, అమాయకపు సాహసం వాది!

"నా చిన్నవాటినుంచి భావంలో ధందమ్యుడి ధ్వనిలో ధందమ్యుడి నేను అలవాటుపడ్డాను. రూపం, వామం లేని నిలకడలేని వానికి ధందమ్యు విస్మయకాంక్షను ముందు మొదట్లో తెలుసుకున్నాను. నా రచనలలోని కొట్టివేరిల పావులవలె, వియ క్తికై ప్రాధేయపడింపుకు, వాటి అవివరితంలోని అందవికాంతో నాకళ్ళని అరికట్టింపుకు వ్యక్తమైన వాకార్యసాధనకన్న మిన్నయైన ధందమ్యు లోని సంపూర్ణతకై, అ కొట్టివేరిలకు ఒక రూపాన్నిచ్చి రక్షించటానికి పూనుకున్నాను.

"అట్టి సేవాపరాయణుడిలో నేను ఒక సత్యాన్ని తెలుసుకోగల్గాను. అతేనుమే, ఈ రూపప్రపంచంలో సహజశత్రుగాదు, నిర్ణయంలో నిరంతర చర్యకలదు. నిబ్బరం ఉన్న రూపమే గిట్టగలదు. అట్టి నిబ్బరంలోనే శాశ్వతమైన గభీరత కలదు. కలగూరగంపగా నున్న ఈ దిమ్మలేనివాటికి ఒక మార్గాన్ని చూపాలంటే, వాటికి సాధ్యత

నిచ్చే, ఆ అంతర సంబంధమే పకమైన సమానత్వాన్ని వ్యటమే సృష్టికార్యమని నేనుకున్నాను.

"నా చిత్రాలు కేఫలలోని గీతాలు! చైతన్యంగా అవి మెప్పును సాంధ్యమన్నయ్యంటే, అందులోని వర్ణరసమైన ధందమ్యు యొక్క ప్రత్యేకతే గాని నా భావ, విషయ ప్రదర్శనలోని ప్రత్యేకత మాత్రం కాదు." అని...

ఆ సాహసమే ఆ ఉత్సాహమే కవిని చిత్రకారునిగా

మార్చి ౧౯౩౬ అందుకల్లానే ఆ చిత్రాలలోని శ్రీహమ్మి ఉమ్మగున్నట్లుగానే మంచి, చెందించి, లోకం 'ఈ విశ్వకవి పృష్టికి ప్రధానమైన శతాకా యుడు' అని ఎల్లెడలా చూటింపుచేసింది. పృష్టికి ప్రధా నమైన ధండున్నను అర్థంచేసుకోలేని హాస్యాన్యులు 'ఆ... ఇదేమి పొమ్ములు బాబూ! ఏచ్చిగీతలంటే మరీ బాగుంటుంది.' అంటారు. విడిచే! అసలు ఆయనకు ఏచ్చిగీతల్లోనించే చిత్రాన్ని గీయుట మనెడి చేత నయింది! ఆ ప్రధాన సత్యన్ని ప్రేక్షకులు మరువ వట్టు.

సరుకెపుడు ప్రపంచ పర్యటన ప్రారంభించి దేశదేశానూ తిరుగుతూ, తనవంట తన చిత్రావళిని కూడా తీసికోపోయి, ప్రతిదేశపు ప్రధాన నగరం లోనూ చిత్రప్రదర్శన చేశాడు. అక్కడి ప్రేక్షకులు అందులోని ప్రత్యేకత కన్పరుచొంది, ఇందులో గూఢమయిన సత్యమేదో ఉందనీ, 'సత్యం ఒక్కొక్కప్పుడు కలుచునది, అందవికారమైనది' ననీ ప్రకంపాపూర్వకంగా ఆ దేశపు పత్రికలలో ప్రకటించాడు—

1950 మే లో పారిసునగరంలోని 'గాలరీ పిగారీ' అనే కళాభవనంలో రవీంద్రుడు ప్రదర్శన చేయగా ఆ ప్రదర్శనపై ఒక ప్రముఖ డీనింగు ప్రాశ్నాదు:

"కవిగా రవీంద్రుడు చేసే పనికి చిత్రకారు

కుగా రవీంద్రుడుచేసే పనికి ఏమీ సంబంధంలేదని ఆయనే అన్నాడు. కవిగా ఆయన వర్ణించే 'స్వప్నదర్శనం' లేక ఆయన నన్నట్లు మానసిక ప్రదర్శన - ఆయన కళ్ళెందుట ఉంది. ఆయన ఒక దృశ్యాన్ని ఒక ఉద్యావహనాన్ని లేక ఒక ముఖాన్ని చూస్తాడు. ఒక చిత్రకారుడు అనుసరించే విధంగా ఆయన మనఃఫలకంలో హరిన ఈ ప్రతి బింబాన్ని ఆయన కూడా అనుసరిస్తాడు, ఆయన గీతాలు చూచిన లేక పృష్టించబడిన బింబాలనే ప్రతి బింబిస్తుంటే! ఆయన చిత్రకారుడైనప్పుడు దానికి స్వలితకంగా (ఇది కథలోని అతిపిచిత్రమైన భాగము) ఇతరులు 'కావీ' కొట్టబానికి ప్రారంభించే తోటనే ఆయన చూస్తాన్నట్లు చూస్తాడు. ఇది అసలు దృశ్యానికి అనుకూలం కాదు. ఆయన చిత్రం ఆయన మనస్సులో అంతకుముందే ఏర్పడుచున్న భావం యొక్క ప్రతిబింబంకాదు. అందుకల్లా అందరూ చూడబానికి తూర్పుకు, ఆయన చిత్రించుచున్న పృథు ఆయన శేఖరు ఏ గూహాన్ని తాలు ప్రకాశ్య ఆయనకే తెలియను. కావున కావ్యాలనాయన రచించినప్పుడు, చిత్రకారుడుగా పనిచేస్తాడు చిత్రాలని గీచేటప్పుడు కవిగా పనిచేస్తాడు. ఈ కొత్త కార్యక్రమంయొక్క సంపూర్ణత రెండు విజ్ఞానాల లేక రెండు కళాప్రపంచాల 'కోదసి' యందుంది!

"నేను ఆయన గీచిన మొదటి రేఖా చిత్రాలని చూచాను. తేంగారీలో వ్రాసిన పద్యవారోధము

లలో, ఆయన కొన్ని తప్పులు సరిదిద్దాడు. కవులు నిజంగా అందమైన గ్రాతగాళ్లు! ఆ కొట్టివేరులు, నల్లగీతలమధ్య ఎన్నని తెల్లని చారలతో అద్దంగా గీచిన చిత్రమైన రూపాలు! నల్లటి ఈ ముకు మారమైన భాగం తెలుపుచారలతో నిండి, ఒక్కొక్కప్పుడు గుండ్రంగా, అలంకారికంగా ఉంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు, ఆ గుండ్రం కడుగు విడిచిమైన రేఖల్ని అతిక్రమిస్తయ్. అప్పుడు ఆ విధానంలో అలంకారమే ప్రధానభావ మవుతుంది. ఒక మున్నితమైన రేఖతో ప్రేమగాన పూర్తియై ఒక రేఖతో మరొక రేఖ దండకాకృతిగా మిలిత మవు తయ్. కాని కొట్టివేరులో క్రిందిటిరేఖ ఎడమవైపుకు పొడిగింపబడితే దాని నిహజరూపం పూర్తిగా మారి పోతుంది. ఒకప్పుడు ఆ రేఖాగతే, ఒక పక్షిమళ్ళుగా, వెన్నుపలకగా రూపొందుతుంది. ఒకప్పుడు పడమటకు ఎగిరిపోయే స్వేచ్ఛావిహంగ మవుతుంది! ఆ నేకమైన దిద్దుబాట్లు ఒకే శేత్రంలో, వాటి వాటి విభిన్న రూపాలలో అనేక ద్వీపాలుగా కనిపిస్తయ్. భావోద్వేగంలో చిరించిన జలాలలోనించి లేచి, నిలిచి పోయిన ఈ చిన్న చిన్న దీవులు, ఒకప్పుడు ఒక మూలగానే మిగ్గిగా ఉండిపోయి, మరియొకప్పుడు శేత్ర అంతటా ఆహించి, ఒక స్థానికంగా పిచే రూపు తానికి తలయోగింపడే అలలనమూహించడె, హింసా మతి విభిన్నమైన ప్రాంతలకుండే సామర్యంతో కన

పవతయ్. రసీంద్రుడు ఈ దీవులను, ముకుమారమైన పతనమైన రేఖలతో కలిపి, మొత్తంమీద ఉలికి పీలు మున్ను రూపాలవలె కనబరుస్తాడు. ఆ కలిపిన చిత్ర రేఖలు, నిమిషంగా విడిచిపెట్టా ఒక స్పష్ట నిర్మలమైన నియమానికి కట్టుబడి మున్ను బుగా కనబడుతుంది. ఆ గురియయిమే, సహజాన్ని నశింపజేసి కరది. భార్యనిర్మితమైన భావప్రవిర్భవ కంఠ, ముకుమారమైన భార్యం మున్నుగా విడిచి తన ఒక రూపుతో రేఖా కల్పన చేస్తాడు. ఈ రేఖ, మున్నునే గోచరమయింది కాదు, దానికి వ్యతిరేకంగా, పార్శ్వమైన రూపాల అవలంబిగా, మున్ను చేయబలించిందా, ఆ నిర్మితమైన ఆవకాంతలో దిర్భవం. ఇవ్వటానికి ప్రయత్నిస్తున్న, ఆ ముఖ్యమైన రూపాన్నే కనుగొనటం. తెలియనిదానికోసం, ఆగోచరమైన దానికోసం, నిర్మితమైన తెలిసికొని, రూపాన్ని చేయి ఆ మున్ను, అతి మున్నితమైన ఆ నిత్యన్ని కనుగొన లేరై ఉండగా, అన్ని గీతాలనీ, కవిలననీ, ప్రాపిణ ఆచయే, భార్యమే 'మిందము' నెరిగిన ఆచయే, కవిని అన్వేషించానె, అనేక పార్శ్వరూపాలలోనుంచి, రూపొందవలసిన ఒక చక్కని రేఖారూపాన్ని గీచేస్తుంది! బాగూరు చేత కనుగొనబడిన, అట్టి ముందరేఖలను కాగితం మీద అనేకం ధూరాను. వాటిలోని సౌందర్యం, తీవ్రం, సామర్యం, అద్వితీయమైనది!

"అయినా, ఒక్కొక్కప్పుడు ఆయన తప్పులు

మరియుక సారూప్యము. రచన చేసి చేసి విడిగిన కవి లని హస్తానికి మరి యొక కాలశేపాన్ని చేతులుస్తాడు. ఆ హస్తమే అనంతమైన అనందిమయమైన సుందరశేఖర్ని సృష్టించింది! రవింగ్రుడు కొట్టివేరలనంచి ప్రారంభమై, అసలు అలంకరితా విధానానికి మారాడు. విధి, చేవలలు ఆయనకు ఇతర శక్తుల విచ్చినయ్యే. కాని ఇటీవలి చిత్రంలో కూడా ఆయన ప్రభువంశా గీచిన రేఖావిధానం కనుగొనవచ్చును. ఆ రేఖలు ఆ చిత్రంపొందన రూపాన్ని తేలిగ్గా తెలియబరుస్తయ్యే.

చేస్తాడు. ఆయనే ఒకసారి నాతో అల్లా అన్నాడు. ఆ తివ్య ఎల్లాంటిదంటే, ఒకపూల కొమ్మను వంద బోయి, విరిచివెట్టు! పొరపాటుగా గీచిన ఆ రేఖ లిక స్థావరమేదా దానికి మృతేగతి! ఆయన దాని నాకానికి కారణభూతిమైతెట్లు తెలుసుకొని, దానిని అతి విచారంతో విడగాడుతాడు. ఎందుకంటే, ఆ రూపాలన్నీ ఆయనచే విముక్తి నభిలషించే ఆత్మలు! ఆ ఆత్మల పరిపక్వానికి ఆయనే కారణభూతుడు. అదొక అనందిమయ దృశ్యం! ఈ దృశ్య కవి, అంతటి విశ్వభాగ్యునిని గడించి, ఆ చిత్ర విచిత్రమైన అల్లిక రేఖాచిత్రాలకు ఒక 'గొట్టలకాపరి'వలె, అంతరితా నిద్రాణమైన శేఖలకు ఒక గతిని కల్పించాడు. ఈ రేఖలు వాటిలో ఎంతటి విశ్వరూపాన్ని దాదా కొని ఉన్నయ!

"ఒక రేఖ పూర్తి కాకముందే, మరి యొకటి ప్రారంభమవుతుంది. ఒకదాని సృష్టి పూర్తికాగానే రెండవది విధియుతంగా ఆవలించాలనే పద్ధతి కాబోలు!—మరియుక రేఖ ఎన్నుకూడా వెంటనే సృష్టించమని అడుగుతున్నట్లు! అందువల్ల అది ఒక రాగాన్ని ఆలపిస్తయ్యే. ఒకపాటని పాడతయ్యే. ఆ పాటలోకూడా అది క్రొత్తరూపాన్ని పొందు తయ్యే. విచిత్రంగా మారుతయ్యే. అది ఒక చోట కలుస్తయ్యే. మళ్ళా విగ్గమిస్తయ్యే. అవిధంగా, తమ జననంలోనే, ఒక అలంకారభూతిమైన పూసజ్జయై ఒక అద్భుతమైన పరిశ్రేయాన్ని సృష్టిస్తయ్యే! అది భావంతో అనందంతో కూడిన లయ పరిబంధమైన మేధానికి పరిపాలన ప్రాసంబంధమైన

ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ రేఖలు, ఇటికమీద, ఇటికపెటి కట్టిన మహా నిర్మాణంవలె, ఒకదానిపై ఒకటి ఎక్కి ఒక విచిత్రనిర్మాణాన్ని గోచరింపజేస్తయ్యే. తరుచుగా, మామూలుగా రచన సాగించుతుండిగా గీత క్రింద గీత గీచినట్లునే తేలికగా తెలుస్తుంది. అన్ని రేఖలూ అద్దముగా ఒకదానిమీద ఒకటి కుడినంచి ఎడమకు పోయి, రెండుతోమృదులకల చిత్రంగా కనిపిస్తంది. ఆ చిత్రం ఒక నన్నుప్రీతి సజ్జత మేను మీద చారి, సత్తాన్ని ఆదిలిస్తుంటే సజ్జత వాయు

వేగంలో గాలివేపున్నట్లు కనిపిస్తుంది! మాటలు వ్రాస్తే అవి ఏ మాధుర్యాన్ని తేలేక పరాదేశస్యము, వాటికో రాహ్యరూపాన్ని వ్యటానికి కొట్టి పేయగా అవే మల్లాచిత్రప్రపంచంలో, చిత్రచిత్రిరూపాలై వెలిసివై!

“బయలుపరిసరాలు వాటి బహుమూర్తిమేగి నప్పటికీ అసలు పనంతా ఒకే రీతిలో చేసినదే. ప్రారంభానికి ఒక పరిధినిస్తే, అదే అభివృద్ధియై టానుర్ నుట్లు, అప్పటినుంచీ ‘ప్రవృ’ ను పురికొరిగి అపలు పరిణామంలో నుంచి రూపుప్రపంచాన్ని సృష్టి చేయనిచ్చే అద్భుతనియమాల్ని చేకూరుస్తుంది. ఈ రూపాలు ఒక అద్భుతమైతిని పాత్రతో ప్రారంభమవుతాయి. క్రమక్రమంగా వీరే ఒక సంబద్ధమైన పరిణామంవల్ల కానీ, లేక మామూలు ప్రపంచపు సంపర్కపు ప్రభావంవల్ల కానీ, ఆ రూపాలు మనం ప్రకృతి అనిశితచేదానితో నన్ని హితమైన పోలికను పొందుతాయి. అవి ‘ముఖం’గా మారుతాయి. ఒక్కొక్కప్పుడు వాటి గమ్యాన్నే తెలుసుకోవాలి కే జంకితయి. ఒక విచిత్రమైన అలంకారం ఆ కాసితింమిద వ్రాసిన గీతలద్యారా, ఒక పూలబొత్తిగా గోచరమయి, మల్లా మనస్సు మార్పు కొని, ఆ పూలేక పక్షి రక్కగా మారి, దాని చిన్న రెమ్మ దాని కాళ్లుగా మారి పూవల్లా ఒక ఉపాతీత

మైన పక్షి అయిపోతుంది! ఈ పోలికలు ఒక్కొక్కప్పుడు వాటి స్వేచ్ఛానికి అచ్చయివోంది, మరో విధంగా మారుతూ అన్నట్లుగా ఉంటుంది! మరి యొకప్పుడు ఆ రేఖలే ఒక విహవకరమైన బలాన్ని కలిగియుంటాయి. కొన్ని రేఖలు ‘మొడిగియానీ’ చిత్రించిన చిత్రంగానో, ‘పొల్లాయిలో’ రచించిన చిత్రంగానో లేక వాటి కలిసామిష్యంగానో మారుతాయి. కాని వాటి అంతర్లితమైన మైవాన్ని తెలుసుకున్నవాడు అవి కేవలం ఆకులుగా సృష్టించబడినవే గాని అవి ఏ ‘మొడిమో పద్మతి’కీ చెందినవి మాత్రం కావని తెలుసుకోగలరు—ఆ చిత్రంలో నన్ను ‘రవి’ విశేషమే ప్రముఖ చిత్రకారుల భావ సామి స్యాన్ని తెస్తుంది..

“రవీంద్రచిత్రరచన ఆయనకు అటవస్తువు కాదు. గతి చెందేక్కనంచీ, ఆయన కేవలం చిత్ర రేఖనంలో మునిగిపోయి యున్నాడు. కలాలతోనూ, నల్లసిరాలతోనూ వ్రాసిన ఆ చిత్రాలు అద్వితీయమైనవిగా కనపడితాయి. ఆయన రంగులను కుంచెతో చెట్టాచింపే ఆ చిత్రం పూర్తి అయ్యేవరకూ వదలి పెట్టడు! ఒక్క బిగువున వ్రాసిన చిత్రాలు కొన్నీ, ఒక గంటలో కించివుకూడా లోపం లేకందా రచించినవి మరికొన్నీ. ఆయన ఈ క్రొత్తపద్ధతి నిజానికి అంత ‘సాహితీరమైనదీ’ అర్థం కాని నిరూఢమైనదీ కాదు. అంతవరకూ ఆయనలో నిద్రాణమైతిన్న శక్తి ఒక్కమాటుగా మేల్కొంచింది. ఆ అలంకరణలోని పొంకం, ఆ రంగులపూరిలోని అందం, ఆ చిత్రణలోని నేర్పరితనం, ఆయన విశేష ప్రతిభాశక్తిని తెలియబరుస్తాయి. ఆయన జీవితంలో చివరిభాగంవరకూ, ఆయన ఆశక్తిని

మరుగు పరిచాడు. ఇప్పుడా కత్తి సాటిలేని ఉద్యోగంలో ప్రియమి సాగించింది. విశ్వకవి ఒకకోణాన మరెముక క్రొత్తవ్యక్తి లేనవంచి బయల్పెట్టినట్లు కనుగొన్నాడు. కాని ఆ 'క్రొత్తమంత్ర' 'ప్రీటులా' లను వేటిని మార్చలేదు! 1929 లో ఆయన రచించిన '75' అనే నవలలో రచయిత రవీంద్రుడు 'రమేష్' అనే అతి తెలివైన వ్యక్తిని సృష్టించాడు. ఆ వ్యక్తి విభిన్నతాన్ని జాగ్రత్తగా తీర్చుకుంటూ, దాని పరిణామానైన అనేక సాహసోపేతమైన కష్టాల నెదుర్కున్నాడు. చిత్రకారుడైన రవీంద్రుడు అడవిధంగా రమేష్ అనే వ్యక్తి వేదించి యున్నాడని నిరూపిస్తాడు!" అని.

తరువాత రవీంద్రులు లండనులోనూ మరితర వగలాలలోనూ ప్రదర్శించి అక్కడివారి మన్ననలను పొందారు. శ్రీ పద్మశ్రీలు ఆనందకుమారిస్వామి కూడా వీరి చిత్రాలపై అత్యుదాత్తమైన సంతృప్తికరమైన

విమర్శచేశారు.

".....Genuinely original, genuinely naive expression, extraordinary evidence of eternal youth, persistent in a hoary and venerable personage" అని...

ఇప్పుడా చిత్రాలన్నీ కొన్ని వందలు, కాంతి నికేతనలోని ఆయన మహాభివృద్ధిమైన 'ఉత్తరా యానో' యందు, గోదలంకెలా, అమర్పి ఉంచబడినవి...వాటినుంచే ఉత్తమును అనుకున్న చిత్రాలని, కలకత్తానుంచి వచ్చే 'మాడరన్ రివ్యూ' లో ప్రచురించాడు. అందులో వాకు 'పునస్సంధానం' అనే శ్రివత్తచిత్రం చాలా బాగుంది.

శ్రీనందా బాబు అన్నట్లు "విశ్వకవి ప్రసిద్ధ కళాకారుడుగా, మాకు మార్గదర్శియైనాడు"

(ఇందులో ప్రకటించిన చిత్రాలు—విశ్వ భారతివారి సౌజన్యంతో)

నాట్య గృహము

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

నాట్యశాస్త్రమున రెండవ అధ్యాయములో నాట్యగృహనిర్మాణ విషయబడినది. ఈ తాగము చాల కష్టమున నుండుటచేత నాట్యగృహములను నాలవరకే భాగమును వదిలిపట్టు కన్పించుచున్నారు. ప్రాచీనులు మాడుకొనములకు నాట్యగృహములను నాసించినారు. దీనిచతురప్రాకారముగా నుండు నాట్యగృహమును వికృష్టమని, సమచతురమునదానిని చతురస్రమని, త్రికోణాకారమునదానిని త్రిశ్రస్రమని పిలుతురు. ఒక్కొక్కదానిలో మరల తేష్ఠము, మగ్గము, అగ్రము అని మాడుకొనములకు నాట్య గృహము లేర్పడకలవు. కాగా వికృష్టనాట్యగృహములు మూడు, చతురస్రములు మూడు, త్రిశ్రస్రములు మూడు కలసి తొమ్మిది వచ్చుచున్నవి. ఏటి కొలతలను మూరలలోను, చాచలలోను భరతు డిచ్చినాడు. మూరయనగా రెండడుగుల మాడంగులయలని చెప్పవలెను.

మాటయేనిమిది మూరల పొడవుగల నాట్య గృహమును తేష్ఠమని, అరువదినాలుగు మూరల పొడవుగలది మగ్గముమని, ముప్పదిరెండు మూరల పొడవుగలది అగ్రముమని చెప్పవచ్చుచున్నది. కేవలములను నాట్యగృహమున ప్రయోగించుటకు తేష్ఠమున బడు నాట్యగృహము కావలెను. నృపతిప్రాయులను ప్రయోగించు నాటకాదులకు మగ్గము పరిమాణముగల నాట్యగృహ మవసరము. మిగిలిన పామాన్యప్రజలచే మాపు భాగప్రహసనాదుల కగ్రము మనబడు నాట్యగృహము కావలెను. కాని సామాన్యముగా మగ్గముపరిమాణముగల నాట్యగృహమే శ్రేష్ఠము. నాట్యమండపమును పెద్దదిగా నిర్మించినచో నాట్య మువ్వక్తము కాగలదు; పాశ్యము నితిప్రయ

త్తిముతో విగ్రహగా నున్నచివినను దూరమున మార్పొరియున్న సామాజికులకు విచలదకపోగలదు. నాట్యమండపము చాల చిన్నదైనచో శిష్టము ప్రతిఃపించి మాధుర్యమును కోల్పోవగలదు. మండపము పెద్దదైనచో ముఖములో నిభివ్యక్తములగు నానాదృష్టి సమన్వయములైన భావములు అవ్యక్తము కాగలవు. పైగా తేష్ఠపరిమాణముగల నాట్యగృహమున రూపకాదులను ప్రయోగించుటకు సౌకర్యమంతిగా కన్పించదు. మగ్గము నాట్యగృహమున నే పాశ్యశయములు చక్కగా వినిపించగలవు. కావున నాట్యగృహములన్నిటిలోను మగ్గము పరిమాణముగల నాట్యమండపమే శ్రేష్ఠమైనదని భరతుడు సిద్ధాంతించినాడు.

నాట్యగృహమును నిర్మింపవలసిన ధూప్రదేశమును నాట్యచాదులకు చక్కగా పరిశీలించి, వాస్తుప్రమాణముతో గృహనిర్మాణ కృత్యమును శుభ ఫలయుమున నారంభించవలెను. నిష్నాన్న తినులు లేనిది, చలించని వ్యభావముగలది, చవుకు నేల కానిది, తెలుపులేక నలుపురంగుతో నున్నది యగు ధూమి యందు నాట్యమండపమును నిర్మించవలెను. మొట్టమొదట ధూమిని శుద్ధిపరచి, తిగ్వాత నాగలితో దున్ని, అందలి ఎముకలు, పేకులు, పుర్రెలు, చెట్ల తేరులు, ముఖ్య మొదలగువానిని తీసివేయగా నా ధూమికి బాహ్యద్వ్యంతరములలో శుద్ధి కలగగలదు. ధూశుద్ధియైనతిర్వాత పుష్కమిహవీత్రమున తెల్లని మోత్రమును చూచి, నాట్యగృహమునకు కావలసిన ప్రమాణములను పట్టవలెను.

వికృష్టమనబడు నాట్యగృహములలో మగ్గము పరిమాణముగల గృహమునకు కొలతలను మొదట చెప్పచున్నాము. ఈ నాట్యమండపముయొక్క

పాపపు అరువది నాలుగుమూరలు లేక నలుగురి ఎనిమిది గజము లుండును. దీనిని రెండు షగభాగములు చేయగా తూర్పునగల ఇరువదినాలుగు గజముల ప్రదేశమున ప్రేక్షకులు కూర్చొందురు. మిగిలిన ఇరువదినాలుగు గజములు నాట్యమందివలమునకు దాగలవు. దీని వెడల్య ఇరువదినాలుగు గజము లుండును. ఈ ఇరువదినాలుగు గజముల చతురమున రంగశిర్షము, రంగపీఠము, శేషభగ్యహను రావలెను. కాని

“సమ ముర్ధవిభాగేన రంగశిర్షం ప్రకల్పయేత్” అని 2.34 లో చెప్పెను—

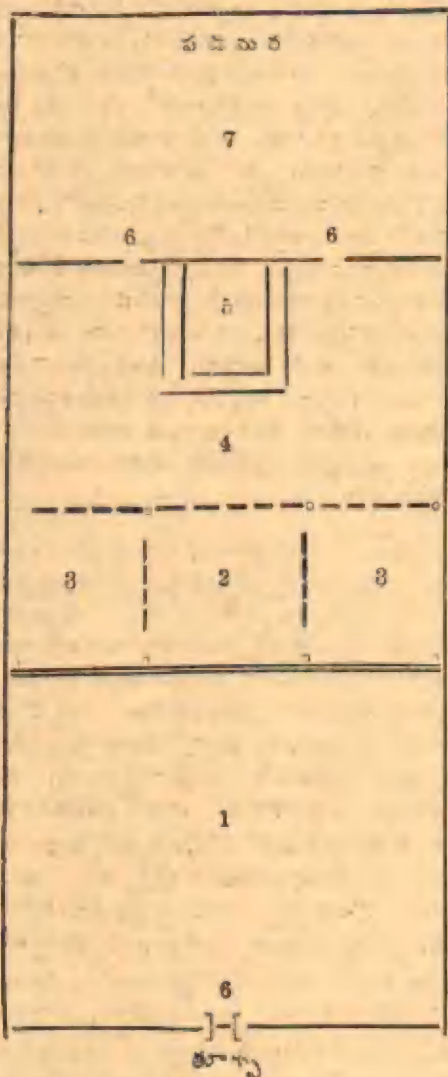
“రంగపీఠస్య పార్శ్వస్య కర్తవ్యా ముక్తీవారణీ” అని 2.68 లో ధిరుడు చెప్పినాడు. రంగపీఠ, రంగశిర్షములకు భేదమున్నా? లేదా? వికృష్టమంధప నిరూపణలో రంగశిర్షమునకే ధ్వజుప ప్రమాణాధికమును చెప్పినాడు. రంగపీఠస్థమును “రంగపీఠస్థ పార్శ్వము,” “రంగపీఠ ప్రమాణం,” “రంగపీఠం రతి కార్యం” అని మూడు రీతివలన ప్రయోగించినాడు. మొదటి రెండు ప్రయోగములలో అనువాదరూపమున నిర్దిష్టమై రంగపీఠము కన్పించుటచే దీని విధానమును మొదట చెప్పవలసియున్నది. కాని ఇదట రంగశిర్ష విధానమే కన్పించుచున్నది. అందుచే రంగపీఠ, రంగశిర్షములు భిన్నమైనవి కావని సిద్ధమగును. ఇది రెండును భిన్నములైనచో వికృష్టమంధపమున రంగపీఠము యొక్క స్థాన ప్రమాణాధికము చెప్పవలసియున్నది. కాని ధిరుడుట్లు వచించలేదు. చతురస్ర, త్రిశ్రు మంధపములలో రంగపీఠవిధానమునే నిర్వచించి యున్నాడు. కేవలము వికృష్టమంధపముననే రంగశిర్ష ముండునని కూడ చెప్ప వలెను. 99, 100 వ శ్లోకములలో చతురస్రమునగూడ రంగశిర్షమును విధించినాడు. వైగా శేషభగ్యహనునుండి వికృష్ట మంధపములో రంగశిర్షమును ప్రవేశించుటకు, చతురస్ర త్రిశ్రుములలో రంగపీఠమును ప్రవేశించుటకు ద్వారములను విధించుచు, రంగపీఠ, రంగశిర్షములకు తాదార్యమునే గ్రహించినాడు.

కావున రంగపీఠ, రంగశిర్షములు భిన్నములని చెప్ప వలెనుదా? “రంగపీఠం రతి కార్యం నిధి ద్విషేష కర్మణా రంగశిర్షంతు కర్తవ్యం” అనుచో పీఠిక వైభవ్యము కన్పించుచున్నది. “సమున్నతం సమంచైవ” అనుచో వికృష్టమంధపమున రంగపీఠము

కన్న రంగశిర్షము ఎక్కుగా ఉండవలెనని కలదు. “సమమర్ధవిభాగేన” అనుచో సరిమిది మూరల పాపపు గల రంగశిర్షమును నిర్మించవలెనని కలదు. కావుననే “రంగపీఠ కర్తవ్యే రంగశిర్షావదాహ రంగ శిర్షమితి” అని, “రంగపీఠ తద్విరసోర్వ క్రవ్య శేషం నిరూపయతి” అని మొదలుగాగల వాక్యములలో అభివక్తవుచు రంగపీఠముచేరు రంగశిర్షము చేరు అని గ్రహించియున్నది. ఈ రెంటికి ప్రయోజన భేదమును గూడ చెప్పినాడు. పాత్రల విశ్రాంతికి ప్రవేశించువారి గోపనకు, రంగమునకు శోధను తెచ్చుటకు రంగశిర్షమును నిర్మించవలెనని వ్యాఖ్యానించివాడు. అదిగా మొదటవర్తనాది కముచే శ్రాంతులై మరల అభినయంతర ప్రయోగమునకు రంగపీఠమును ప్రవేశించుటకు, అంగమధ్యమున అవటి క్షేపము మొదలగుచునివ్యాధా ప్రవేశించు పాత్రల గోపనకు, ఉద్యానవన పరివజ్జలాయితవ్య తాది విభావములను సామ్యముగా ప్రదర్శించుటకు, రంగశోభాజనమునకు రంగశిర్షము కలదని భావము. గాయక, నైజికాదు్యవరంజకవర్గ విారంగ శిరస్సున ఉండును. రంగపీఠముననే గాయకాదులకు నివేశనమున్నచో పాత్రాంతర ప్రవేశపరిక్రమణాదుల కవకాశమే ఉండెను.

ఇట్టిచో రంగపీఠ, రంగశిర్షములకు తాదార్యము చెప్పవచ్చునా? శేషభగ్యహనునకు తూర్పునగల ప్రదేశము ప్రేక్షకులు కూర్చొను భూభాగముకంటె ఒకటిన్నర మూర ఎక్కుగా నుండును. దీనికి రంగపీఠముని సామాన్య నామము. ఈ రంగపీఠమును రెండు షగభాగములు చేయగా వెనుకనున్న షగభాగమునకు రంగశిర్షము అని విశేషనామము. మిగిలిన షగభాగము, అదిగా తూర్పునగల షగభాగమునకు రంగపీఠమని విశేషనామము. కొన్ని కొన్ని స్థలములలో పూర్వ పశ్చాద్భాగములను అవివక్షితులుగా గ్రహించుటచే రంగశిర్షమునకు గూడ రంగపీఠమని వ్యవహారము వచ్చుచున్నది. కావుననే శేషభగ్యహనునుండి రంగపీఠమును ప్రవేశించుటకు, రంగశిర్షమును ప్రవేశించుటకు ద్వారములు అవివక్షితములుగా చెప్పబడినవి. రంగపీఠ, రంగశిర్ష ప్రమాణములు సమములగుటచే, రంగపీఠ ప్రమాణమును మరల చెప్పలేదు. చతురస్రమంధపమున పీఠిక, వికృష్టముం

మొదట కుక్కలను ప్రేక్షకులను విడుదల చేయించి వారికి అర్హతను రాకుండునట్లు, క్రమక్రమముగా వెనుక కుక్కలను వారి ఆసనములను ఎత్తుగా నుంచుచు విద్యుద మెటవలె నిర్మించవలెను. చివరి ఆసనముల ఎత్తు రంగులను మొక్క ఎత్తుతో సమానముగా నుండవలెను. ఇట్లు చేయగా దీనిన ఇచ్చిన బొమ్మలై నాట్యగృహము రాగలను.

ఈ వికృష్ట నాట్యమండపమున ఒకటవ అంకె గలది ప్రేక్షకులు కూర్చొను ప్రదేశము దీని పొడవు 82 మూరలు, వెడల్పు 82 మూరలు. రెండవ అంకె గల రంగులను 16 మూరల పొడవు, 8 మూరల వెడల్పుగలది. మూడవ అంకెగలది ముత్తి భారములు.

ఇవి 8 మూరల పొడవు, 8 మూరల వెడల్పుగలది. నాల్గవ అంకెగల రంగులను 82 మూరల పొడవు, 8 మూరలు వెడల్పుగలది. ఐదవ అంకెగల పక్షాదుకము 8 మూరల పొడవు, 4 మూరలు వెడల్పుగలది. ఆదవ అంకెగల స్థానములు ద్వారములను చూపునవి. ఏడవ అంకెగల శివభగ్యము మా ము 82 మూరల పొడవు, 16 మూరల వెడల్పుతో నుండును. ఈ న్నలు సుంధిములను తెల్పునవి.

ప్రేక్షాగృహమందలి ఆసనములు సోపానా కృతితో నుండుటచే నాట్యమండపము కొండలచా వలె కన్పించునగు. ఈ నాట్యగృహమున నియం క్రియకన్న ఎక్కువ స్థలములు కన్పించునవు. ఇట్లెవలె అర్చివ కిట్టిలు చూడమే నాట్యమండప మున నుండునలెను. తిర్దాగ్రా మండుపదివ మీ నానికి రాగలను. గీతనాద్యములు మోలునవును మండుపదివ మున్నుతో యక్కరి స్థానముగలను. లేనితో ప్రతి గ్యునిగల్గును. రంగులను ముందు రంగులను ముగ్ధ రంగులనుంకి పొందున. తెల్ల ఉండును. వనో ద్యావాది ప్రదర్శనమునకు, నాటకాంతిమిను రూపమును ప్రదర్శించుటకు రంగులను నువ యోగించవలెను అప్పుడీ తెల్లను తీసివేయును. నాట్యమండపము నిట్లు నిర్మించి, గోడలను రంగు వేయవలెను వన, పల్లవ, జుగళము, ఉపవన, పృథ్వీ తరులను నాట్యగృహ భావించుటయు కళాకవి ములైన చిత్రచారు కల్యాణికముతో రంగులు వలంక రింపవలెను.

ఇక ముగ్ధము పరిమాణముగల చతురస్ర నాట్య గృహముయొక్క లక్షణములను వివరింపవలసి యున్నది. చతురస్రముగలమునకు అరువది నాలుగు మూరల పొడవు, అంతే వెడల్పు ఉండును. ఇందు ఉత్తరమున, దక్షిణమున పదునారు మూరల వెడల్పు గల భాగములను వదిలి కేసించిన ప్రతిమను నాట్యగృహమును నిర్మించవలెను. కాగా నీ నాట్య గృహమునకు పొడవు అరువది నాలుగు మూరలు, వెడల్పు ముప్పదిరెండు మూరలు రాగలవు. ఇదిట చెప్పని విషయములను వికృష్టమండపములలో వలె నిర్మించవలెను కనుక నిదల విశేష ప్రక్రియయే వివరింపవలెనగును. వికృష్టమండప విధానమున చెప్పని విషయము లేవైన ఇదిట చెప్పవలెనో నివికూడ వికృష్టమండపవిధానమున వర్తించునలె నని శాస్త్రమయ్యెడిది.

చతురస్ర నాట్యగృహమును వెనుకటివలెనే
రెండు పగ భాగములు చేయగా తూర్పున ప్రేక్షా
గృహము రాగలదు. వెనుపదికైవున అన్ని ప్రక్కల
ఇటుకతోను, గున్నముతోను దృఢముగా గోడలను
కట్టించవలెను. "అష్ట పాస్తంతు కర్తవ్యం
రంగవీకం ప్రమాణితః" అని చెప్పబడుటచే
ఇదిటి రంగవీక ప్రమాణము ఎనిమిది మూరలని
చ వచ్చుచున్నది. చతురస్రముండువేమున
రంగవీకము కూడి చతురస్రముగానే ఉండును గనుక
ఈ రంగవీకముపాదపు ఎనిమిదిమూరలు, చెదిల్పు
ఎనిమిదిమూరలు ఉండును. కాగా మండపమునకు
దక్షిణమున పన్నెండుమూరలు, ఉత్తరమున
పన్నెండుమూరలు ప్రకేళము మిగులగలదు.

రంగవీకమునకు వెనుపలగా పదిస్తంధిము
లుండుట ప్రకేళమునీ ధీరతుకు చెప్పుచున్నాడు. ఈ
స్తంధిములకు వెనుపలవన్న భాగమున ప్రేక్షకులు
కూర్చునుటకు నిర్మితమైన పెట్టవలె ఆననములను ఇటుక
తోను, కొయ్యగోను ఏర్పాదించవలెను ముందుపెట్ట
కన్న వెనుక పెట్టు ఎక్కువ ఎత్తుగా నుండవలెను.
అప్పుడే రంగవీక మండపకు కన్పించగలదు.

చతురస్ర నాట్యగృహమున పదిస్తంధిములు
విశేషముగా చెప్పబడినవి ఈ దిశార్థమున కన్పించు
కోకములు అయోమయముగా కన్పించుచున్నవి. అభి
నవ భారతిలో సహితము ముందుగాగ్నిభ్యి వెనుక,
వెనుకగాగ్నిభ్యి ముందు కన్పించుచున్నది. నాట్య
ననుసరించి, ఇదిర స్తంధముల ననుసరించి ధీరతుని
కోకముల నీ శింధి రీతిగా సమర్పించవలసి యున్నది.
"కృతాభ్యంతరః కార్యం రంగవీకం యథావిధి
చక్రప్రమాక్షుభిః స్తంభాః కర్తావంశపధారణే.
స్తంభానాం యావ్యతిశ్యావీ సోపానాకృతి వీకమ్
ఇష్టకా దాదుభిః కాగ్నిం ప్రేక్షకానాం నివేశనమ్.
చక్రప్రమాక్షే నుగ్నేనై సూర్యుభాగ సముత్థితైః
రంగవీకావళోక్యంతు కుర్వా దాననజం విధిమ్.
పడిన్యానంతరికచైవ పునః స్తంభాన్ యథావిధిమ్
విధివా స్థాపమేత్రిక్ష్ణో దృఢాత్ మండపధారణే
అష్టస్తంభాన్ పునఃస్థైర తేషా మపరి కల్పయేత్"

పదిస్తంధిములు, ఆరుస్తంధిములు, ఎనిమిది
స్తంధిములు విధించబడుచున్నవి. "అష్టస్తంభాన్
పునఃస్థైర తేషామపరికల్పయేత్", "కర్తామండప
ధారణే" "దృఢాత్ మండపధారణే" "భిత్తిః క్షిప్త
ష కాదృఢా" అను ప్రయోగములలో "దృఢా",
"కర్తా", "ఉపరి" అను పదములను విచారంగా

ప్రాచీన నాట్యమండపములలో ఉపరి ప్రాసాదము
లేక వై అంతస్తు ఉండెడిదని నిర్ణయంప బలున్నది.

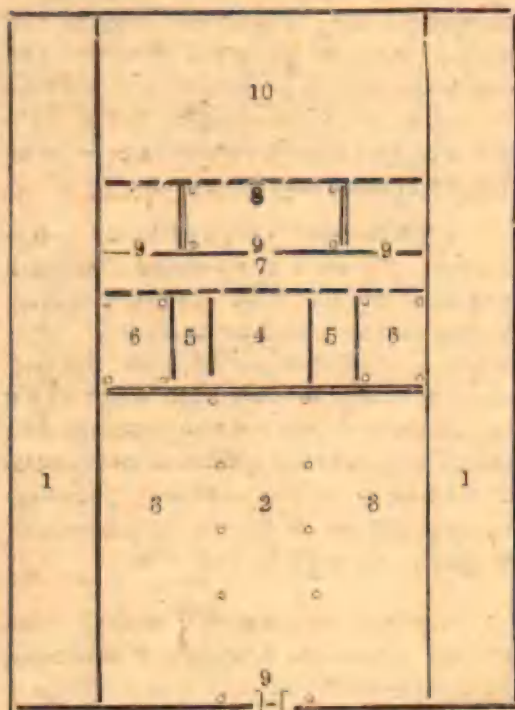
నేపథ్యగృహమునకు ముందుగల రంగవీక
మున స్తంధిములను మండిపాకారమున చూపినచో
స్పష్టపది పదిరృ నార్థము ప్రాసాది మొటి రాగలదు
ఇట్టి ప్రాసాదము రంగవీకమున నుండును. ఈ నాట్య
మండపమునకు వైఅంతస్తుగా, రంగవీక పదానవస్తా
రముగల ప్రాసాది మొటి నుండును ఈ ప్రాసా
దములోనికి బోవుటకు ఉత్తరమున, దక్షిణమున పగు.
నారెసి మూరలుగల ప్రకేళమును వలంబెను ఈ
ఉపరి ప్రాసాదము ఎనిమిది స్తంధిములతో నిర్మింపబడు
నది. దక్షిణదిక్కున అన్నె మూరలుగా రంగవీక
మునకు పైన ఒక స్తంబముండును. దీనికి ఉత్తర
ముగా నాలుగుమూరల దూరమున రెండవ స్తంధి
ముండును. దీనికి నాలుగుమూరల దూరమున ఉత్తర
ముగా మూడవ స్తంధి ముండును. ఈ మూడవ
దానికి నాలుగుమూరల దూరమున నాల్గవ స్తంధి
ముండును. ఇట్లే ఉత్తరదిక్కున గూడ నాల్గు
స్తంబములు రాగలవు. ఇది ఎనిమిది స్తంధిములు. ఈ
ఈ స్తంధిముల మధ్యగల ప్రకేళము ఎనిమిదిమూరలు.
ఇది నలుదిశలముగా నుండవలెను. గనుక ఈ స్తంధి
ముల వెనిమిది మూరలు పశ్చిమముగా గోడ ఉండును.
ఈ స్తంధిములకు గోడను కలుపుచు చేదకలు రెండు
ఉండుచున్నను, ఎట్లు వైఅంతస్తున వచ్చు ప్రాసా
దము చతురస్రముండవలెనుగల విశేషము.

ప్రేక్షకులు కూర్చును ప్రకేళమున పదిస్తంధి
లుండును. గోడలకు పన్నెండుమూరల దూరమున నీ
స్తంధిములు రావలెను ఒక్కొక్క స్తంధిమునకు
మధ్యగల దూరము ఎనిమిది మూరలుండును. కాగా
ఉత్తరమున ఐదు స్తంధిములు, దక్షిణమున ఐదు స్తంధి
ములు రాగలవు. ఈ స్తంధిములకు మధ్యగల ప్రకే
ళము ఎనిమిదిమూరలుండగలదు. స్తంధిములకు గోడ
లకు గల మధ్యప్రకేళమున ప్రేక్షకులు కూర్చునుటకు
సోపానములవలె ఆననము లుండును. స్తంధిములకు
గల మధ్యప్రకేళమున ఉత్తరములను పభాసములుండురు.
ఈ స్తంధిములకు ద్వార వేధ కలుగరాదు.

రంగవీకము నాలుగు మూరలై యగుటచే గాయ
కాదులకు నిర్మింపబడు పడమరపుల నీ మండపమున
నేపథ్యగృహములో నిర్మించవలెను. కావున నే
"పడిన్యానంతరికచైవ" అనుచో "అంతరిక" అను
శబ్దము ప్రయోగించబడినది. "అంతరిక" యనగా
"నేపథ్యగృహములో" అని అర్థము చెప్పకొనినది.
మండపములో పద్మాదులు చెక్కుబడిన స్తంధిముల
పైన ఎనిమిదిమూరల వీకమును అనగా దూలమును

జేయవలెను. ఈ దూలములన బడుతులాదంపములను
ధరించు స్తంభములపై కాలస్త్రీల ఆకృతులను
చెక్కించి అందము కూర్చువట్లు చేయవలెను. రంగ
శిర్దమునకు పశ్చిమముగానుండు శేషభగ్యగృహమునకు
వెనుకటింపైనే రెండు ద్వారము లుండవలెను. కాం
ఇదట విశేషవిధి గలదు. వికృష్ట మండపమున చెప్ప
బడిన రెండుద్వారములకు మధ్య మరెఱుక ద్వారము
గూడ చతురశ్రమున నుండవలెను. గాయకొడుగ్గిప
తేలిస్తారము వుండూరువు శేషభగ్యగృహమున నుండవలె
నవి చెప్పితిమి. ఈ గాయకులు వసినటాదికమును
యాయు వాద్యముల నాలాపించుట ఈ త్రిమణుగనుక
మధ్య మూడవద్వారము విధింపబడినది. ఈ గాయ
కులు కూర్చొను ప్రదేశము రంగశిఖమంత ఎత్తుగా
నుండవలెను. రంగమధ్యమునకు త్విరత్విరగా ప్రవే
శించుటకు గూడ ఈ ద్వార ముపయోగించును.

పడమర

కూర్పు

సామాజికము ప్రవేశించుటకు రంగశిఖమున కభిముఖ
ముగా నాట్యగృహమునకు మూర్ఖున నాల్గవ ద్వార
మును నిర్మించవలెను. కాగా చతురశ్రమున నాలుగు
ద్వారము లుండవలెను.

రంగశిఖము తూర్పు పడమరలుగా నినిమిది
మూరల వెడల్పు గలిగియుండును. దీనికి రెండు
ప్రక్కల ఒకటిన్నరమూరల ఎత్తున పనులలమైన వేదిక
లను నిర్మించవలెను. ఒక్కొక్క వేదిక నాలుగు
మూరల వెడల్పుతో నుండును. నాట్య వేదికకు రెండు
ప్రక్కలయందు వెనుక చెప్పివట్లుగా నాలుగు స్తంభ
ములతో పయ్యాయ క్రములను రెండు మదవుటేనుగులను
స్థాపించవలెను.

ఈ విధముగా నిర్మిస్తే మను చతురశ్ర నాట్య
మండపము నిలువ వచ్చును. పది శేషముగా
గాంచవలెను. ఒకటవ అంకెగల ప్రదేశము 16 మూరల
వెడల్పు, 64 మూరల పొడవుగల ఖాళీ ప్రదేశము.
రెండవ అంకెగల ప్రదేశము 8 మూరల వెడల్పు గల్గిన
ఈ త్రిమ పథ్యముల మూర్ఖును స్థలము. 12 మూరల వెడ
ల్పుగల మూడవ అంకెగల ప్రదేశమున సోపానాకృతి
గల స్థానము లుండును. 8 మూరల వెడల్పుగల రంగ
శిఖమును నూచించువది నాల్గవ అంకె. 8 మూరల
వెడల్పు, 4 మూరల పొడవుగల వేదికను తెల్పునది
విధవ అంకె. ఆరవ అంకెగలదోట్ల 8 మూరల పొడవు
వెడల్పులుగల ముత్తవారములుండును. 4 మూరల
పొడవు, 82 మూరలవెడల్పుగల రంగశిర్దమును తెల్పు
నది ఏడవ అంకె. ఎనిమిదవ అంకెగలదోట్ల వుండూరుక
ముండును. దీని వెడల్పు 8 మూరలు, పొడవు
4 మూరలు. తొమ్మిదవ అంకెగలదోట్ల ద్వారము
లుండును. పదివ అంకెగలది శేషభగ్యగృహము. దీని
పొడవు 16 మూరలు, వెడల్పు 82 మూరలు.

నాట్యమండపమున రంగశిఖము త్రికోణాకార
ముగా నున్నచో త్రిశ్ర నాట్యమండపము రాగ
లదు. ఇంతకుమించి ఈ నాట్యమండపమున చెప్పవల
సిన విశేష మేమియు కన్పించదు. వికృష్ట, చతురశ్ర
ముల లక్షణముల నితర స్థలములయందు వర్తింపజేయ
వలెనని భావము.

“సౌందర్యసందేహము”

శ్రీ పొట్లవల్లి సీతారామావు

ఆధునిక కావ్యములలో బాహ్యక్రమమునకు నిల్చు కావ్యములు లేవు. సమాసమున కర్తవ్యము కనుగొను—కౌరవప్రక్రియ పరిగా నుండుట—ప్రసిద్ధ సాంకేతికమైన శబ్దము వాడుట—భావమునందు పూర్వాపరసంబంధములుండుట... ఈ మొదలైనవాని దృష్ట్యాకావ్యము నిలువవలెను. వీరి లెక్కలేకని రసవిచారమునకు లోబ్రేందడు. ఇది కవికి మొట్టమొదట కూర్చుకొనవలసిన సామగ్రి. అంగ విమర్శ నల వైఖరిగా జూచుచారి కి వేరుయు నవసరములేదు. అక్కడనున్న శబ్దముల కా భావము నిచ్చుకత్తి యున్నదా లేదా యని వారు విచారించరు. ఆ భావమును వారే యూహించి పట్టుకొందురు. ఇట్టి విమర్శలవలన ఆధునిక కావ్యములలో శబ్ద, సమాస, కారకదోషములు నెరుకొనలేదు. కవి కావ్యము వ్రాయునపు డెల్లువ్వాడు—క్రమముగా నతడు పరిణతి తెలిపట్లు కావ్యమునం దెల్లు కనిపించుచున్నది—ఇట్లు చర్చించి వ్రాయుట వారి కాచారము. ఇట్లు వ్రాయుచుబోయినచో దేనిని నురించి యొనడు వ్రాయవచ్చును. ఇది తర్కపహమైన విమర్శగాదు. విమర్శలో నొక భాగమైన గావచ్చు చేమాకాని వానివలన కావ్యవిరూపణమార్గము సంస్కరింపబడును. గొప్పగొప్ప యుగోగ్యములలో నుండునవచ్చును. లోకములో ప్రతిష్ఠ గల్గియుండునవచ్చును కాని నిర్దుష్టమైన కావ్యమును వ్రాయుట కష్టము.

కావ్యములలో గల్గిన యీ దోషములు పరిబుద్ధునిచే మంచికావ్యములు రావు. ఆ దోషము వీనా డెక్కువగా కనిపించుచున్నవి. విమర్శకుడు దోషైక దృక్పథముగాగాని పక్షపాతదృష్టిగలవాడుగాగాని యుండరాదు. కాని విమర్శకముగా వివిదోషములు—ఇది నిర్దుష్టములు—అని చెప్పటకు విమర్శకునకు స్వాతంత్ర్యమున్నది. ఆమాత్రము స్వాతంత్ర్యము విమర్శకునకుండుట వ్యాయ్యము.

ఆధునిక యుగమునంతయు రితుపతి వేంకటకవుల శిష్యయుగమని చెప్పవచ్చును. వీరిలో చాలభాగము వారి శిష్యులైన కవులే యువ్వారు. వారి శిష్యులలో శ్రీ సింగభి లక్ష్మీకాంతము, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగార్లు ముఖ్యులు. వీరి సౌందర్యసందేహమై చెప్పిన దోషములలోకమాత్రము నెనుదీయదు.

ఈ కావ్యములోని మొదటిభాగమంతయు నశ్వభోగిని సౌందర్యసందేహములో చానికి భిన్నముగాలేదు. మధ్య, అంతిమునందు కొంచెము భిన్నమైనది. ఈ కావ్యము సౌందర్యసందేహమునకు కొంత యనుసరణము, కొంత స్వతంత్రముని చెప్పవచ్చును. కవులు స్వతంత్రించిన భాగములు మొదటి భాగములతో పరిగా నమనూజ్యము లగుటలేదు.

పూర్వప్రబంధములు వస్తునిర్దేశముగా ప్రారంభింపబడలేదు. అశిక్కు, నమస్కరియలలో చేరి నొకటి యుండితిరును. సంస్కృతకావ్యము లెట్లక భాగము వస్తునిర్దేశముగా ప్రారంభింపబడినది. సౌందర్యసందేహ ప్రబంధముకాదుగాని ప్రబంధము వంటిది. ప్రబంధములలోని వర్ణనలన్నియు తెగ్గింపుటచే దీని దీని కాపాడించిన నవీనతము. మిగిలిన చాయలన్నియు ప్రబంధములనుండి పుట్టికె తెచ్చుకొన్నవే. కావ్యములో ప్రథమసర్గయంతయు బుద్ధుని ప్రవేశప్రబోధములు వర్ణింపబడినవి. ఇది కథాదృష్టితో నిర్ణయింపబడినదిగాని రసదృష్టిచే. వాక్యమైనదిగాదు. ఆ బుద్ధుని ప్రవేశము రసమున కేమాత్రము దోహదము చేయదు. ఆ బుద్ధుని ప్రబోధము కావ్యమునందు ప్రసారితముగటచే, దానిని నూచించుచు వీ రిట్లు చేసిరి.

కావ్యమునందు ముఖచూరముగ నున్నది. కాని పలుకుబడి చారిత్రాసంకేత లేదు. ఆ పలుకుబడికొరకు కవులు ప్రయత్నించిన ట్లగుచుండును. ఎంతవేపటికి జలుగువని. వీరి కవిత్యమునం దంతయు శ్రీనాథాదు

లది కొంచెముగా, పింగళి నూరవది అధికముగా ముద్ర కనిపించుచుండును. భావమును కుదించి చెప్పిన కవులలో నోజోగూముండును. భావమును కుదించక విడచురచి వివిద్యముగా చెప్పిన కవులలో నుమమారతా గుణ ముండును. నుమమారకవులందరికి ఖిక్కు పెట్టినవారు; శ్రీహనుకు పింగళి నూరవ. ఈ కవులూ మార్గమున ప్రవర్తించినవారు.

సంతుకు బుద్ధుని పోదరుడు. ఆ సంతుకు, ఆలెని భార్య కుందరి పవ్యాపాత్రమును స్వీకరించుట ఈ ప్రబంధములోని ఇతివృత్తము. ఈ ఇతివృత్తము తొమ్మిది శరీర ప్రబంధముగా చెప్పబడినది. ఇతివృత్తముతో నడికపాసించుట కావ్యములో కద్దము. కావ్యమునందు ఇతివృత్తమునై నిర్వహణయే చాలదు. రసదృష్ట్యా దానిని దీర్చిదిద్దుటతో కద్ద మొందేది యున్నది.

కథ ప్రాయము యనుటలోనిది, కవికి చాల చిక్కి యున్నది. అసలు ముందు కథను రసదృష్ట్యా మలచుకొనుటతో కవి తెలప్రాణము వోకకు వచ్చును. పంచదారల, నుచిత స్థితులలో కూర్చుటకు కవి కక్రమంతయు చెప్పించినతెను. "మూల ప్రతిముఖ గర్భావస్థు నిర్వహణాభ్యాసాం, తద్దంగానాం తోపకీపాదినాం, ఘటసం రసాభివ్యంజ కాచేక్షయా, యథా రత్నావళ్యాం. సకుశేవలం కాస్త్రస్థితిసంపాదనేచ్ఛయా" అని. ఏకా రాస్త్రమర్థానికొకట పెట్టినట్లుగా కనులందహాని దట. కథతో నింత చిక్కి యున్నది. రసాభివ్యంజకములైన కథలు నేకు వెలువడు కథానికలగా నెన్ని యున్నవి? కథాదృష్టిని ఎండ్కరించిన యాలంకారి కులలో ఆనందివర్తనుడే ప్రథముడు. వేదీందవార కర్తకే యా దోషమును సర్దుకొనుట చేతనైనదికాను. ఈ నూత్నాంకయుల పింగళి బ్రహ్మదేవు డెరుగును. కవికి కనీసము భావాచిత్యమైన పాటించు నేర్పుండ నాలెను.

సౌందరవంద కావ్యములో నా భావాచిత్యము సెంత వడదీసిన కనులందరు. కావ్యములో నాయక నాయకులు కుందరినెందులు. పేరింది శృంగారచేష్ట లుదాత్తములుగాలేవు. అదికాక బుద్ధుడు మధ్యాహ్న భిక్షార్థియై వచ్చినపుడు నాయక నాయకులు, శృంగారములో యునిగి లేలుచున్నట్లు వర్ణించబడి

నది. ఇది దోషము. పట్టపగలు నాయక నాయకులకు శృంగారము నిష్కము. లోకములో నుండిన సుందరవస్తువు గాని కావ్యములో నుండగూడదు. అంత కాముకుకుగానున్న సందుకు కూడ పవ్యాపి యయ్యెననెడి భావము స్ఫురించుట కట్లు చేసెనన వచ్చును. ఇది కథాదృష్టితో చెప్ప మాట కాని రస దృష్టితో చెప్ప మాట కాదు. మనశేషములో కథ రస దృష్ట్యా ఏర్పడినది. ఆ శృంగారము ఈ క్రిమ ప్రకృతి శృంగారము కాదని నా వాదము. భావాచిత్యము తెలిసినదో ఈ దోషము రాదు. "తిథావ్యాసాను ప్రకృత్యాచిక్లేశో నోత్తమప్రకృతేః శృంగారోప నిబంధనే, కాథితే న్నోపపాద్యతా," అని. ఈ దోషము పీఠయం దొక్కరియందే యున్నది నా యభిప్రాయము గాదు. అధునిక కథాప్రబంధములు నూటికి తొంబదితొమ్మిది పాళ్ళు ఈ శ్రేణిలోనివే. అందులో సౌందరవంద మొకటి.

సంతుకు బుద్ధునివిదగ్ధరకు చెల్లి తిరిగిరాను, కుందరి యత్నము విచారించినది.

"హరిమితో బుద్ధునల గిప్పకించి యా నెయ్యియు నీవిగద నిల్పకొంటి,"—ఇది అధమనాయకకు, సుచితిముగ నెన్నిదిలేప్పు రాజ పుత్రికికకు సుచితిముగా లేదు. ఇవన్నియు కథను పాడుచేసినది. ఈ కవులు శృంగార చేష్టాన్నివములో ప్రణయకోపము వోకదానిని తెచ్చి పెట్టినారు. అది కృత్రికముగా తెచ్చి పెట్టినట్లున్నది లేవు సహజ ముగా లేదు. కుందరి ఎందుని చేతికి దిద్విగమిచ్చి తాను కేశసంస్కారము చేసికొనును. నందు "జుప్ప"ని వర్ణముపై నూడును. ఆమె మిథ్యాకోపము నటించి నదట. ఇంతమాత్రమునకే యామెచే కవి ప్రణయ కోపమును నటించినచేయుట, లోక విరుద్ధము. నాయిక చే వమత్కరించి మాట్లాడించిన రమ్యముగా నుండెడిది. ఇట్లు చేయకపోవుటచేత ప్రసిద్ధ నాయకాంతులును లామెలో కలిపించుటలేను. సందుదోక సేవకమానుడుగా కన్పించుచున్నాడు. ఉదాత్తమైన శృంగారము లేదు. అధునిక ప్రకృతిగల నాయక నాయకుల స్థితి వ్యంగ్యమగుచున్నది.

పూర్వప్రబంధములలో నాయకునిచే నోలై సలసాదికము చేయించుట గలదు. దానికి నాయక

సవితరులకు సహజము. ఈ కవులు దారిని తాత్పర్య దృష్ట్యా అచి కావ్యమునం దిమిడించికేకాని దౌచిత్య దృష్టిచే కాదు. ఆ దోషమునకు సోయకును సాపరాధుడై వాయికను సాంత్యము చేయుట సహజముకాని ఈ గ్రంథములలో నున్నట్లుగాను. ఇవర్నియు దోషములే. కావ్యమును కేవలము చదువున వోయినచో ఇది కనిపించవు. వద్యులనవ మెత్తిగా నుండును. లోకములో సామాన్య పాఠకులకు గావలసిన దంతమాత్రమే. కాని సహృదయు డట్లు చూడకు. శక్తి సంకుచిగుములు 1. భావయిత్రీ కత్తి 2. కారయిత్రీకత్తి. కవిలో ఈ సంకుచిత్తులుండును. సహృదయునిలో భావయిత్రీకత్తి మాత్రముండును. పాఠకుకు భావయిత్రీకత్తి గలవాడగుచో కావ్యములో సహృదిత్యము గ్రహింప గలకు కాని అట్టివాగు దృష్ట్యముగా నుండును. సహృదయునకు కవిగల ఈ కేవలము చాలకేలగును దూషించినాడు. భావయిత్రీకత్తి గలవారి దృష్టికి సాందరసందము విలువను.

ఈ కావ్యములో బౌద్ధమతముయొక్క వాతావరణము గోచరించదు. కథ బౌద్ధమతసంబంధ మైనది. కావ్యరచువులో కవి, తాదాత్మ్య ముండవలెను. అట్లు, తాదాత్మ్య ముండలేని కవులలో నీ దోష మెక్కువగా గన్పించును. బౌద్ధమత సంబంధమైన వాతావరణము కనుపించకపోయినను కొంత నయ్యే. అట్లుగాక ఈ గ్రంథమునిండా హిందూమతముయొక్క వాయు లెక్కువగా గన్పించుచున్నది. బౌద్ధవిహారగూఢుని వర్ణించును

“స్మరగుర్మనున్ పట్టి సపరివారమ్ముగ

పరువరించిన యజ్ఞవాటికోలె.”

అన్నాడు. బౌద్ధులకు యజ్ఞయాగాదులు లేవు. అట్టివారి విహారమును యజ్ఞవాటికోలె బోల్పటలోగల దౌచిత్యమును పాఠకు బాహించునుగాక.

బుద్ధుడు సంతుని సువదేశము చేయుచు

“పాణుని జన్మమునీ పునః పాణుని జన్మము గల్గె నిద్దరన్” అన్నాడు. బౌద్ధులకు వర్ణాశ్రమ భర్మములు లేవు. హిందూమతములో వర్ణాశ్రమ భర్మములలో కప్రయోజనముకొరకు పుట్టింపరి, బుద్ధునిభావమా? అయినచో హిందూమతమును మైరి, లేవన వదలదు లేదా!

ఇక బుద్ధుని యువదేశములలో బౌద్ధమతము లేదు. ఏదో ప్రసిద్ధముగానున్న నాల్గూటలను తీసికొనివచ్చి గ్రంథమున జూపి అది బౌద్ధమత మనుకొమ్మనిన అది మనకు సాధ్యముకాదు. కావ్యము చదువుచున్నంతసేపు వద్యులపరనిర్వృత్తి కలుగవలెను గదా. అది ఈ కావ్యమును చదువుటలో నెట్లు గల్గినో చెప్పలేము. ఈ దోషము ఈ కవులలోనే కలదని నా యోగము కాదు. మిగిలిన కవులు ఖండిత కావ్యములు వ్రాసిరి. కావున వారి నీ దృష్టితో చూడరాదు. కథ వ్రాసిన కవులలో వీరు ముద్ర సిద్ధులు, కావున కావ్యరచువులో సాందరసందమున కెంత స్థానమున్నదిని నిరూపించుటయే నా కర్తవ్యము.

అదిలు నందునికి బలవంతముగా సవ్యాపింపిం చుటయే తిప్ప. బౌద్ధమత విరుద్ధము. తీవ్రకాగణ్యమై బౌద్ధులకు ప్రధానాశ్రమము కాని బలవంతముగా సవ్యాపాశ్రమ మిప్పించుటకాదు. కావున నందుకు మొట్టోయనుచుండిగా నువదేశము చేయుటలో నేమి దౌచిత్య మున్నది? అశ్వభూషణుడు సంస్కృతములో కవులు సెంకుచిగుములుగా నుండురని చెప్పి యున్నాడు 1. ఆత్మక్రయములు, 2. పరాక్రయములు.

“అయత్నేతో హేతుబలాధిగమ

నిష్కృచ్ఛతే ఘట్టితమాత్ర వివ

యత్నే పరౌ ప్రత్యయ నేయ బుద్ధిః

విమోక్ష మాప్నోతి పరాక్రయేణ.”

ఇందులో ప్రథములు ఆర్మజ్ఞానమును న్యాయము గానే సాందురు. ద్వితీయులు పరులబ్రోతా హము చేరిగాని పాండరు. ఈ నందుడీ రెండివశ్రేణి లోనివాడు. ఈ కల్పనచే అశ్వభూషణుడు కథలోని దోషమును; కొంతవరకు సమర్థించుకొని తప్పు కొన్నాడు. కథలోగల నీ పట్టులలోని కవియొక్క చాకచక్యము గన్పించును. తెనుగు కావ్యమునం దట్లు సమర్థింపబడకపోవుటచే కథలోని దోషము దోషము గానే మిగిలిపోయినది.

ఇక నందుని ప్రేమసిద్ధాంతము. ఈ సిద్ధాం తము కాళానుశాసనముగా నున్నదాయని నా ప్రశ్ని. ఇదివంతయు సంస్కృతిగ్రంథములో లేదు. వీరి కల్పన. పెళ్లియొక్క తాళిబాసికి కొంత దగ్గరగా

వరు. వాక్కి, వ్యాసులు చేసినప్పుడో వారు కేవలము కవులు మాత్రమే కాదు. వేదాంతములు రచించి, రచించి చూచిన మహాపండితులు. వారు ఋషులు. వారి కిప్పులే వేటలు.

ఈ కావ్యములో నందు సోక ప్రాచీనవిగచిత్రించి బుద్ధునిచే ధూరితయ నువదీంప కేసినతో వాచిర్విము సుష్టగా పోషింపబడియుండెడిది.

ఇక నీ కావ్యమునందలి రచయనుగూర్చి విచారించు. ఈ కావ్యమునందలి ప్రధానరసము శాంతము. అంగిరస మితివృత్తియను దంతయు ననుసంధిమై వ్యాపించియుండునలెను. ఈ కావ్యమునందలి లేదు. విగ్రహమిక్కిలి అంగరసమైన శృంగారము మిక్కిలిగా వ్యాపించియున్నది. అది యొక దోషము. అదికాక శృంగార శాంతములు రెండును పరస్పర విరోధిరసములు. వీని రెండిటికిని అంగాంగి భావము నిక్షేపించుట తగదు.

కవికి రసవిరోధిత్వాన ముందరలయును.

“ప్రబంధే ను క్తకే వాపి రవాదీన్ బంధుమిచ్చతా యత్నిః కార్యః సుమతివా పరిహారో విరోధివాన్” ఒక వేళ యట్లు నిక్షేపింపబడినను వానిని తవ్వకొనుటకు ననేక మార్గములు మూచింపబడినవి. అవేమియు వీరు పాటించలేదు. కావ్యములో యక్షునివలె శృంగారరసముయొక్క ప్రాచుర్యమే కనపించుచున్నది. అందుచే సంగరస మంగిరసమును మ్రంగి వేయించుచున్నది. అదికాక అంగ్యంగరసములు విరోధులైనపుడు అంగరసము తరువాతి అంగిరసము స్ఫురించులోపల వేటొక అంగిరసముతో, నవిరోధమైన రసమును స్ఫురింపజేసిన యీ దోషము తిప్పి పోవును. వాగానందికారు పట్టే శాంతిశృంగారముల సంగ్యంగ రసములుగా మంచినను మృగ యద్భుతరసమును స్ఫురింపజేసి యీ దోషమును సర్దుకొన్నాడు. ఈ కావ్యములో నా పద్ధతి ధాయమాత్రిమగ నైనను కనపించదు. “యః పునరేకాధికరణశ్చ నిర్విరోధో నైవంతిర్యకు విరోధి సరసాంతర వ్యవధావేన ప్రబంధే నివేదియితివ్యః, యథా శాంతి శృంగారా వాగానందే నివేదితా.” కావున కావ్యములో ప్రధానరసమే తరుమాత్రైంది. ఇక నా యున్న రసమైన యుక్తిమప్రయోగి యోగ్యము కాదని యిదివరకే చూచింపితిని. ఏ దోషమునైనను

సహించవచ్చును. కాని రసదోషమును సహించుటెట్లు? వ్యర్థితిలోపముచేతైన దోషము పరిగణింపదగింది కాదు. కాని యిత్రీకృతిమైన దోషమును మించిన దోషముండదు.

ఇక నీ కవులు వాదిన యలంకారములన్నియు వట్టి యలంకారములు. ఏ ప్రయోజనమును సాధింపవు.

“సంభవత మహాద్వి మగ్న మగ్ని మావన కోటిపయన్ కృపామృతం.”

ఇక్కడ కృపను యురితో బోల్పుటలోనే ప్రయోజనము సాధింపబడినది? సముద్రములో మునిగివారిని లేచెనెత్తు సాధనములతో బోల్పిన ప్రయోజన మున్నది.

దీనిని పోలివదే మహాకవి యున్నది.

“ధవనిదాళు సంతాపముల్ పరిహరించు సర్వికాంతిదయాది నిర్ద్వయల్ పాదము నీ విహార మహాహార్య మెక్కి యిటుల కంట నీరృట్ట దిగదు నీవంటివాడు.”

విహారము కొండవంటిది. అందు సర్వి కాంతి దయాది వాహినులు ప్రవహించుచున్నవి. ఇక్కడ కంటనీరృట్ట వలదనుటలో నేమి యటంకమును వారించుచున్నాడు?

“కావులు గట్టియొన్ తరుణకంజ హితున్ బురుడించువాని” ఇంతవరకు ముంచిన “అవ్వలి మోమై యున్నవాని” నన్నాడు. నందుదోకలాలని ముద్దు చెట్టుకొనుచు వెనుకకు దిరిగియుండుగా మందరి చూచింది. అతినిని కూర్చునితో సమానముగా మన్నదనుట రమ్యముగా లేదు. ఏమైన నై యలంకారము రమ్యముగానే యున్నది. కాని అవ్వలి మోమయి యనుటతోడనే యది చెడి యూరుకొన్నది.

“హామనబద్ధ భద్రగజహారము హారిక”

ఈ ఉపమలో లోకస్వభావములేదు. ఏనుగు పిల్లలను బోమలలో పట్టు.

“చని సోపాన తరముదన

కనుగొని విట్టాబ్బువిడిచి గ్రమ్మిన మరలెక

అనిలవకమ్మున జని గ

ట్టును దీనిని రిరిగి గుడివడు పదవరీతన్”

ఏ పద్మము చూచినను భానుగ నరిగిన బాటపై నుండి నడచినదిగ నే కనుపించుచున్నది. ఈ కావ్య మంతయు పాశురూపమును నుణచుచే నిండిపోయినది. కావ్యములో ప్రపాదనగమనమునే రమ్యమని యాలంకారికుల యూహ. ప్రపాదనగ మన్ని రస ములయందు తిన్నర్పించుకొనును.

“నిమిర్వకత్వం కావ్యస్య యత్తు నిర్వరసాన్ ప్రతి స ప్రసాదా నుజా త్తేయః స్యాదాధారిణిక్రియాః”

ఈ కావ్యము నెల్లు చూచినను పాశుక్రమయనకు నిలువదు. దిక్కాత్రియగ కొన్నిటి నుదాహరింతును.

పాశ్చై మెరుగని భావముల్ పొందిపొసగి
వలపు నెత్తె వులీనెడి భాగ్యముల
నుసనె నురుదిన”

ఆ భాగ్యమెవరిది? దంపతుల భాగ్యమన వదూ?

“వాద్ధిపర్వమే కిరణమటంచు విక్షిపకు
పొద్దుపుర్రొలికల్య గాంచి” ఒక భీక్షిపకు నిల్వ గాంచి యని యంచు వలెను.

“పుష్పభాజాగమా ధ్యేర్వ
ప్రాభమకుంభజై”

ప్రాభమకుంభజై కాదు. ప్రభమజై యన వలెను.

“ఎలడటి రక్కమిది పై
బొలనిన గనుగందు మిల్లె మిగ్గురులయై

తొలింజ నూర్చిరులులన్
గలకలమని నిల్వ వలపు గాదన దిల నే?”

ఈ పద్మమువలన ఆ వలపుయొక్క లక్షణ మెల్లు తెలిసినది?

“వనీవాశ్వాసై, దోకప్పుకు
గనుగందరు, మిల్మిచాణులిగ్గురు, తేవుల్
కొనరు, ముందము చిలుకును
వినునకి యెదిదాల్చునట్టి ప్రేమగుమమ్మున్”

ఈ భావ ములెంతి పరిష్కరింపిన్నములుగ నున్నవో చూడుడు. పై పద్మములో వలపు కనుగొందు. చెందినపద్మములో ప్రేమ కనుగొందెదట. కవుల

భావములో ప్రేమ, వలపులు విభిన్నములేనా! ఈ భావములకు లక్షణార్థమే తప్ప వాచ్యాన్వయమిది. లక్షణార్థము తీసినచో పొసగదు. ముఖ్యాన్వయము గలిగినచో లక్షణ. మఱి లక్షణార్థభాగ గలిగినచో నేమని చెప్పవలెనో.

కావ్యదోషములలో న నాచిత్యము కంటె నెక్కువ దోషమునదియే. ఈ కావ్యములో నూటికి తొంబదిపాశ్చి దోషమున్నది.

“అనాచిత్యదృశే నాన్య ప్రాసభింగస్య కారణమ్
ప్రసిద్ధాచిత్య బంధు రనిహ్యోపనిషత్పరా”

“నిర్భేదక్రమ్యను కేల తిప్పుచు” నిర్భవక్రమము తిప్పుట యేమిటి? ఇదిమైనా గారడీ విద్యుదు.

“అతిపటే నుకృతాత్మయైన వాయాదవి
కనుపొంగన్న బంశగుణిండ్రి”

భారతిములో కృష్ణనిగూర్చి వ్రాయుటచే నీ భోంజి సాగనుగా నున్నది. కాని యిక్కడ సన్యాసిని గూర్చి వ్రాయుటచే నది సాగనుగా లేదు. పాపదులైన ప్రజలు సుంపులు కూడి యయ్యో పాపము సన్యాసము పుచ్చుకొన్నాడెమని యనుకొందుగాని పై పద్మపాదములె యనుకొనదు.

“నవలరి కాగిరింతలకు చెందెనర్చులు పేలు
రెత్తిగా”

ఇది యెల్లు సంధివమని నా ప్రశ్ని. విరహముచే పూదముమెండి పేలులు లేవవచ్చునెనా కాని నవలరి కాగిరింతలలో సంధివమే కాదు. కవి సమయమును కాదు.

“కవిమనః పంకజానవనీక్తమై రసా
గ్రమున నాడెడి పద్మానుభవంగ
అనందపరీప్లుల మానీంద్రదహరతా
రాధ్యమందాకు తీవార్మిలనగ.”

ఇది కాస్త్రదృష్ట్యా నిలువవు.

నా చూడుకలన్ ప్రాపురున్ నీ సన్యామృత
చిక్షణములన్.

నా చూపులతో నీ యందమును ప్రాగుదువన్న ప్రయోగమును మన పెఱుగుదుము. ఈ ప్రయోగ ముత్సాహము.

“రచియుంచుకొనియె నెరియ నునుచెప్పు
లందు విశేషకమ్ము”

విశేషక మనగా నొనటిబొట్టు. సుందరి దానిని
చెప్పులపై నేల యలంకరించుకొన్నది. అదేమైన
శృంగారచేష్టయా (అశ్వభూషకు కూడ విశేష
ప్రాసినాడు)

“ఎవ్వని భర్తృహృద్ మెటులే నొక ముందిగు
నాయ”

ఏయు పదమునకు బాణము ప్రయోగించుట
యని యర్థము. ఇక్కడ జేయు అని యుండ
వలయును.

“రతివారు పోహళించిన” దీనికంటె రతివారు
కూర్చిన యన్నచో బాగుండును. ఈ పోహళించు
శబ్దార్థమును కృష్ణకామ్రైగారివీరద ప్రాసిన వ్యాస
ములో వివరించితిని.

“వారిన్ బడె బేహటికన్న
తైవ్యభావము గదురన్”

వారి, తైవ్యము భిన్నార్థకములు కావలెను.

“పూదుగు వినువని పిల్ల పై బుద్ధిపాతే
యకులునన్ తిల్లి మేక నూనాంగణమున
రాల్య కన్నీటిబొట్లంకరములు గాగ
మొలచుచున్నది చివ్వుకములు కుమార.”

ఆ కన్నీటిబొట్లతో దయావృక్షములు మొలచు
నన్నచో నున్న పారస్వము దీని కుండుదు. అది కాక
నూనాంగణమున రిల్లి మేకలను కోయదు.

“గం కొలింతి యధికృతమైన కొలంది”

అధికృతము నిట్లు వాడవలెను. సంస్కృతి
సమాసపూర్వకమైన రమ్యముగా నుండును.

“స్వయము కోరి వరించి కయికొన్న”

తెలుగులో స్వయముగా నని, వాడితీరవలెను.

“నేలి నేలి యటంచు న నేకగతుల

బవలి కన్గొనె నుడుకు నిర్వాణపథము”

నేలి నేలి యనునది వేదాంతములోనిది.
వానిని తీసుకొనివచ్చి బుద్ధునియొద్ద వాడుటలో
పూర్వము చెప్పిన దోషము సంఘటిత మగుచున్నది.

ద్వితీయసంస్థాంతరుండు నందుకు బుద్ధుని
యొద్దకు వెళ్ళుచు సుందరిని బుజ్జగించెను.

‘వలవని వారిపూని నను

వారణ వేయసు, చేలవై కనుం

గొలుకుల వీరునింప కది

గో! గురుదేవు డతిక్రమించెడున్

తెలి! కనుమాపు మేర, నను

తెచ్చెర నంపిన దత్తపర్యలన్

నలిపి భివత్ పదాంబురుహ

నన్నిభిన్ జనుదెంతు నింతిల్.

“అనుచు నూరార్చి పత్రపమంచితరుగు

వాననమ్మును దివి ముద్రాడి, రాజ

సాతిరంజరి చిత్రాంబరార్చితో

నందు చున్నట్లు యే పయనంబు గాగ.”

అని చెప్పివారు. చతుర్వర్ణలో నందుకు
రానందున సుందరి దుఃఖించుచు నిట్లు పల్కినది.

“నీ వయంబులూప, గురు

నిన్ గనిమెక్కిడి జేగమైయనా

కాగిన విశేషకమ్ము భవ

దానవలక్ష్మి భజంపవత్తుగా

దా, వహనమ్ము మంచు శేష

శంబులు పల్కిన భర్తృవృత్తిన్

చోని యువర్పలేక సరి

యంటిని దత్తల మిట్టలయ్యెతో.”

ఇది ఎక్కడ నున్నది. నందుకు బుజ్జగించి వెళ్లి
వత్తుకు చెప్పినట్లేదను. పైగా దీనికి “గుర్తకటి
యించినారు. దీనివిభక్తి యున్నచున్నట్లుగ నే యా
వాక్యము లుంపవలెను గదా. నందుకు బుజ్జగించెనని
చెప్పి న్యతియ సర్గాంతముందరి “వలవని వారిపూని”
అన్న పద్యమును తీసివేసినచో నిది సమర్థితమగును.
కాళిదాసు కుమారసంభవములో నవలీలాపము పెట్టి
నాడు. ఆ రతీచేరి మనస్సుకు తన్ను విడిచి వెళ్ళు
వత్తుకు చెప్పిన మాటలను స్మరించుకొని యేక్కును.
వతిని విడిచి మనస్సుకు దిండ్రుని సభకు వెళ్లినవత్తుకు జరి
గిన సంభాషణను కాళిదాసు వర్ణించలేదు. కావున
దీనివిభక్తి యది అనుమితమనము గావచ్చును.
ఇక్కడ నందుకు వెళ్లినవత్తుకు నేట తెల్లముగ కొన్ని
వాక్యములు చెప్పినట్లు గలదు. ఇక్కడ అది యను
మితమన మగుట విలువలేదు.

ఈ కవులు పరిచ్ఛేద విభాగమును జేయుటలో గూడ నేర్పు చూపలేదు. ఉపదేశములో

“అని బుజ్జరమున బలికన
విని నందుకు జెదరు కుంతి విడిచిన మది వా
నన మెత్తిచూచి గౌతము
ముని కేహా విన్నవించుటో మనమునన.”

అన్న పద్యములో పద్య ముగించుట వ్యాధులు, దాని తర్వాత వారు పద్యములు భర్త్యులందఱులలో చేర్చినట్లును, ఆ యాదుపద్యములు వ్రాసి యుపదేశ మును ముగించుటలో నేమిది విశేషమున్నదా యన్నలో నేమియు కనబడదు.

ఈ కావ్యములో నున్న విరహాదివర్ణనల ప్రబంధములనుండి యొకపుటెక్కుకొన్నది. శృంగార రసప్రధానములైన ప్రబంధములందు భాసించినట్లుగా నవి యిక్కడ భాసించవు. ఇవన్ని కునిశతముగా నూహించి పరిహరించవలెను. అశ్వఘోషాడ్యుల సంస్కృతమున పరిహరించుకొన్నాను. అతిశయ శృంగార కాంతిముల కంగంగ భావము కూర్చినను శృంగారముకంటె వేయిరెక్కువగా కాంతిమును కావ్యమున నుప్పించినాడు. కావ్యమునందలియు వాద్య మితి వాతావరణము భాసించ జేసినాడు. ఇంతిశేషయు నెటువోయి యెటువచ్చునో యని శృంగారరసమునుండి కాంతిరసము క్కురించులోపల కాంతిరసమునకు, విరోధరసమైన యద్భుతమును క్కురింపజేసినాడు. కావ్యము వ్రాయుట కింత నూత్నపరిశీలన కావలయును. పేరు వ్రాసిన యితి వృత్తియంతయు నందులోనిదే. పేరు మార్చినది ముఖ్యముగా రెండు. అంకకటి ప్రేమసిద్ధాంతము—

“ఏ నాన్వీన్న విచిత్రకవిపరం పరావాహిని సంపాదే కాళిదాస
ప్రభృతియో ద్విత్రాః పంచపావా మహాకవయ ఇతి గణ్యం లే.”

అశ్వఘోషాడు నందుని కామకునిగా నిర్మించి వాద్యమును నుపదేశించెను. పేరు దానిని స్వీకరింపక యగమ్యుగోచరముచేసిరి. ఇక రెండవది నంద కుందిరు లను సంఘసేవకులుగా మార్పుట ఇది క్రొత్తిగా నే యున్నది. కాని ప్రయోజనము లేదు. కొన్ని కొన్ని యలంకారము లశ్వఘోషాడు వాడినవే పేరును వాడిరి. దోచు మెవ్వరు వ్రాసినను దోచు మే. విరుద్ధమనిదృష్టి మహాకావ్యమున కున్ముఖముగా నుండును. ఆ దృష్టితో విగతిన దోచుముల నిరూపించుట న్యాయము. ఆ దృష్ట్యా అశ్వఘోషునిలోకొన్ని సవ్య దోచుములున్నవి. కాని వానిని కష్ట ప్రతిని యతిని కున్నది.

కొన్ని కల్పదోషము లుండవచ్చును. కారకప్ర క్రియ పరిగా నుండకపోవచ్చును—పాత్రకమునువిశు నిలువని కావ్యము లాధునిక యుగములో నున్నవి. వారు దానిపై అక్రేధనహించుచున్నారని పాతకు లకు తెలియుటకు మాత్రమే యుహాహరించిరిని, పద్యరచనవిషయములో నీ కవులలోరణి తిలకూని కనువంటిది. ఒక్కొకపద్యము నెక్కడ కక్కడ చూచిన పరికు రిమిటియునుగ నుండు న్ననుటలో నాకు సంజేహము లేదు. దౌచిత్యము—రసము—కథ—వీనిదృష్ట్యా కావ్యము నిలువను. కావ్య మునకు ముఖ్యముగా కావలసిన సామగ్రియే యది. మిగతిన దోషము లందఱలో నున్నట్లే వీరిలో నున్నది. అని పెద్దదోషములని నే ననను. కాళి దాసాదులయందును దోషము లున్నవి. కాని వారి దోషము లిట్టివి కాదు. పద్యరచన రమ్యముగా నుండి మిగతినని లేని కవులు నేలకొలిది యున్నారు.

మధురానగరచరిత్ర

శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణకర్మ

చరిత్రను తెలియపర్చినవాటినుండియు వైఖు నదీ తీగముననున్న మధురానగరము పర్యవంప దలకు నిలయమై కోధిల్లమండెను. ఈ నగరరాజము తొలుతి పాండ్య వంశస్థుల యధీనమున నుండెను. పాండ్యభూపతులు బలహీనులుకాగా వారిని జయించి తోళనవంశీయులు మధురను కైవసము గావించుకొనిరి. గంగైక్కొండ తోళి విడుదలరా జకుపకు రాజేంద్రచోళుడు మధురను పాలించిన ప్రప్రథమ తోళి మహాపతియని చరిత్రకారుల యభి ప్రాయము. పాండ్యులు వారికి సాయములై కాలలు పెల్చుబుచ్చుచుండిరి. పగులూపవ కళ్యాణమునాటికి తోళుల ప్రాబల్యము తగ్గవచ్చెను. తగిన తరుణ మునకై వేలియన్న పాండ్యులు బలము చేకూర్చు కొని మధురను వశముచేసికొన యత్నించిరి. కాని లాభము లేదయ్యెను. ఇది యిట్లుండెగా శ్రీ. శ. 1810 లో థిల్లి పాదుషాయగు జలాయుద్దీనుచే ప్రేరే పితుడై మాలిక్ కాఫరు సేనాని దక్షిణాపథముపై దండెత్తినచొ విజయములు సాధించుమండెను. పాండ్యునుండియు (మధుర) కూడి పరవికి స్వాధీన మయ్యెను. మాలిక్ కాఫరు తైత్రియాత్రలనలన దక్షిణభారతమున హైందవ సామ్రాజ్యభామకు నల్లని మేఘముల చాటున మాటుపడెను. చంద్రవ్యజయు రెవరెవలాడకొడిగెను.

పిమ్మట శ్రీ. శ. 1836 సం॥న విద్యార్థులు స్వామివారి సహకార సామగ్ధులులు ప్రసాదములు కాగా భారీపూర బుక్కపాడగులు తుంగభద్రానదీ తీరమున విజయనగర రాజ్యమును స్థాపించి పాండు మతిమునకును, సంస్కృతికిని జీవకు పోసిరి. హరి హరరాయల మరణానంతరము 1848 సం॥న మొదటి బుక్కరావులు సింహాసనమునకు వచ్చెను. ఇరిని రెండవ కుమారుడగు వీరకంపనరాయలు మహా సాహసుడుగు యుద్ధపీరుడు. ఈతని నాయకత్వము క్రింద విజయనగర సైన్యము మధురపై దండెత్తి తిన్నగ రము నేలు కుల్తానును పంపించి, మధురను హస్త గతి మొనగ్చుకొనెను. ఈ విజయగాఢము కంపన రాయలవారి సతీతలకమకు గంగాదేవి' లిన 'మధురా విజయ'మను సంస్కృతికావ్యమున మహాజ్ఞముగ నభివర్ణించియున్నది. అతని తైత్రి యాత్రాభితిముగ మధుర విజయనగర సామ్రాజ్య మున లీనమైపోయెను. వాటినుండియు విజయనగర ప్రమాటల ప్రతినిధులు మధురను పాలింప బొడిగిరి.

విజయనగర ప్రమాటల పక్షమున మధుర నేలిన వారిలో 'పేర్కొనబడినవారు కోటయ నాగమ

నాయకుని వంశస్థులగు నాయక రాజులు. తొలుత వీరు విజయనగరసాయంకులుగ వ్యవహరించుచు వచ్చినను పిమ్మట స్వాతింత్ర్యము ప్రకటించుకొని స్వతింత్ర రాజులయిరి. ఈ నాయక రాజులు తెలుగువారు. కాశ్యపగోత్రజులు. వీరి పరిపాలనమునకు కాశ్యతి చిహ్నములుగ పాండ్యునుండులము పండెన్మట చూచి నను నాయక రాజులు విర్మించిన మహాపృథివులైన ఆలయములు, శివు దుర్బేద్యములగు దుర్గరాజములు, అందాలు చిందు శివుకొలుండుములు, సుందర మందిములు, పుత్రిములు—నేటికి గూడ కలకల లాగుచు గడవకుమందును. ఇట్టి నాయక రాజుల యెలుబకెలో పందాలు దిక్కుదీసిన మధుర మతల మహామృదీయుల హస్తగతి మయ్యెను.

మధుర నేలిన రాజులకు సంబంధించిన చారి త్రక శ్లోకుములు తెలుగు, తమిళములందు బాలుగలవు. వీనిలో 'మధురైత్తల వరలూగు'అను తమిళ శ్లోక ముఖ్యములునది. వీనిలో మధురను పాలించిన రాజు లెల్లరు పేర్కొనబడిరి. ఎత్తుకు వారు రాజ్యమునకు వచ్చిగా, ఎంతికాలము వాగు పాలించిరో, వాగు చేసిన దావ్యత్వము లెట్టివో—యున్నగు విషయ ములు కూడ నుదాహరింప బడివిరి. కాని గుగ్గుళ చరిత్రకారుల వరిశోధనలనన బయల్పడిన యంశ ముల, బురస్కరిగముకొని యాచిన నీ శ్లోకుములో పేర్కొనబడిన రేడిలు కొన్ని సరికావరి. నుకువ వలసియున్నది. అయినను కాలవిర్త యము చేయు నవ సరమున నీశ్లోకుములన కొంతయైన లాభము చేకూరు నని నుశావులు సమంజసము.

తొలుతొలి మదైత్తిలవరలూగును పరిష్క రించినవారు శ్రీ. శ. రాఘవమ్యుంగారు. వీరు భామ కవిశేఖర వీరుదాంకితులు. తమిళమున నొప్పు పండి తులు; రిబుర్కులును. వారే వీనిని పెంచుమిల్ యను పత్రికలో ప్రచురించిరి. మధురైత్తిల వరలూగులో మధురనాయక రాజులను గూర్చి పేర్కొనబడిన యంశములను మాత్రము ఈ వ్యాస ములో యధాత్మముగ నుదాహరించిరి.

“శకాబ్దం 1481 మీద వెల్లె రాద్రి సంవత్సరం మార్గశిరెల రాయలవారి ఉత్తరవుననుసరించి కోటయ నాగమ నాయకుని కుమారుడు విశ్వనాథ నాయనయ్య మధురకు వచ్చి రాద్రి సంవత్సరం మార్గశిరెల మొదలు ఆంగీరస సంవత్సరం వైగానీరెల వరకు 12 సం॥ల రాజ్యంచేసి ఆస్తమించిరి. పిమ్మట ఆంగీరస సం॥ అనీరెల మొదలు వృష సంవత్సరం వైగానీరెలవరకు 9 సం॥ల విశ్వనాథనాయనయ్య కుమారుడు కృష్ణపు

నాయనయ్య రాజ్యం పాలించి అస్తమించిరి. వృష సరి ఆణిశెల మొదలు ముగ్గు సంవత్సరం వైగాసి శెలవరకు 14 సం||లు కృష్ణప్ప నాయనయ్య కుమారుడు వీరప్ప నాయనయ్య రాజ్యంచేసి స్వర్ణపులయిరి పిమ్మట ముగ్గు సం|| మొదలు శుభిక్ష్మకు సంవత్సరం ఆణిశెలవరకు 7 సం||లు వీరప్ప నాయనయ్య కుమారుడు కుమారకృష్ణప్ప నాయనయ్య రాజ్యం పాలించి అస్తమించిరి. శుభిక్ష్మకు సం|| శెరట్టాసి శెల మొదలు ప్రవంగ సంవత్సరం మాసి శెల 6 సం||లు కుమార కృష్ణప్ప నాయనయ్య తమ్ముడు విశ్వప్ప నాయనయ్య రాజ్యంచేసి స్వర్ణం అలంకరించిరి. ఆయన తమ్ముడు కమారి గంగప్ప నాయనయ్య పట్టానికి వచ్చి నాటికి (వడి) తీరముననున్న సుంధ్యా మంపెములో ఎనిమిదవ శోభన అస్తమించిరి పిమ్మట విశ్వప్ప నాయనయ్య కుమారుడు ముద్దుకృష్ణప్ప నాయనయ్యయ్యా, ఆయన కుమారుడు ముద్దువీరప్ప నాయనయ్యయ్యా పట్టం కట్టుకొని ప్రవంగ సం|| పంసుడిశెల మొదలు దుంగుళి సం|| కౌరీకమాసం వరకు 15 సం||లు రాజ్యంచేసి స్వర్ణపులయిరి. దుంగుళి సం|| ముగ్గుశెల 7 వ శేదీ ముద్దువీరప్ప నాయనయ్య వారి తమ్ముడు ముద్దుతిగుమల నాయనయ్య వారు పట్టంకట్టుకొని శ్రీ మానాక్షి సుందరేశ్వరుల కలాహనికి పాశురై, స్వామివారికి అనేక అధరణాలు చేయించియిచ్చి, కొత్తి (పుసు) మంపం, తేప్పకుళములు కట్టించియు, స్వామిపన్నిధిలో బంగారుపూత చేసిన సింహాసనము దంరింతో చేయబడిన చక్రమును, రత్న సింహాసనమును చేయించియిచ్చి, ఏకుళక్కుం ఆశేం గా సత్కార్యాలు చేసి నిత్యపూజకుగాను నలభై నాలుగువేల పణములు (ఆదాయం లభించు) సీమను ఇచ్చి గుడికి సంబంధించిన పోజనులకు అన్నపానాదీకములకు గాను సర్వమాన్య అగ్రహారములు యిచ్చివేసి, తమ సొంతంలో గృహవిర్మాణమును చేసి, ఉత్సవాదులను వైభవంగా జరిపించి స్వామి అగ్రగర్ వారికి చిత్తరైఉత్సవానికి చివరము కట్టించి స్థలము లన్నిటిని మిగుల ప్రబలంగాచేసి, "స్వామిదర్శనానికి వస్తే స్వామికి పాదకాసుక అభిషేక నైవేద్యాలకు జయ్యుపణములు యిచ్చెడి; మాడిపిధిలో వేంచేసియున్న వృషుడు స్వామివారికి జయ్యుపణములు యిచ్చెడి;" ఈ విధంగా దుంగుళి సం|| మాసిశెల 7 వ శేదీ మొదలు విశంబి సం|| మాసిశెల 4 వ శేదీవరకు 36 సం||లు రాజ్యం పాలించి విశంబి సం|| మాసిశెల 4 వ శేదీ మంగళివారం రాత్రి దైవికం చెందిరి. విశంబి సం|| పంసుడిశెల మొదలు వికారి సం|| వైగాసిశెల వరకు 31 సం||లు ఆయన కుమారుడు ముద్దు వీరప్ప నాయనయ్య రాజ్యం పాలించిరి. వికారి సం||

ఆణిశెల మొదలు దుంగుళి సం|| ఆణిశెల వరకు 24 సం||లు ముద్దు వీరప్ప నాయనయ్యవారి కుమారుడు చొక్కనాథ నాయనయ్య రాజ్యంచేసి ఆణిశెల 4 వ శేదీ స్వర్ణపులయిరి. ఆయన కుమారుడు రంగకృష్ణ ముద్దువీరప్ప నాయనయ్య బుధిశోధారి సం|| బిప్పసిశెల 17 వ శేదీ మొదలు ప్రమామాతి సం|| వరకు 7 సం||లు రాజ్యంచేసి స్వర్ణపులయిరి. పిమ్మట ఆయన కుమారుడు విజయరంగ ముద్దు చొక్కనాథ నాయనయ్య పసిదిష్టగా ఉన్నంగువల ఆయన అవ్వయైం మంగమ్మగా రా దిష్టమ ఒకిలో మాన్యుంకె శెట్టుకొని కొద్దిశోభలు గాజ్యం పాలించినారు. అప్పకు చాలా అగ్రహారప్రతిష్ఠలు, సత్రిములు, కాలలు నిర్మించి, తిరుమలనాయనయ్యవారి శోభలలో జరిగిన ఒప్పుదం ప్రకారం దేవాలయ నివయములను జరిపించుకొనవచ్చిరి. మంగమ్మగారు స్వర్ణపులయిన పిమ్మట విజయరంగ ముద్దు చొక్కనాథ నాయనయ్య రాజ్యం పాలించుతూ పూర్వం తిరుమలనాయనయ్యవారి శోభలలో జరిగిన విధంగా జరిపించు తూ వచ్చిరి. ఆ విధముగా జరిగే శోభలో ఒకనాడు వగలశోభనకుగాను ఒంటరిగా గుడికివచ్చి యాచిన సందిగ్గమున గుడిలో పూజ, దీపధూప నైవేద్యాలు పూజ్యంగా జరిగిన వైషం చూచి వారు అంతఃపురంపోయి చేరిరి. నలునాటి ఉదయం గుడికి సంబంధించిన పరిజను లందరినీ రప్పించి మనం గుడికి గాను సర్వమాన్యముగా నలభై నాలుగువేల పణముల సీమను విడిచిపుచ్చగా ఈవిధంగా దైవకార్యంలో లోపం ఎంచుకు వచ్చింది—అని చాలాశోషం చేసుకొని పరిజనుల యధనంలో మన్న గ్రామాలను పర్కారులో చేర్చి వారి గ్రామాలో వుంచబడిన భూమి పట్టాలను తీసుకొని పరిహరించినేసి ఏకుళక్కు పూజకు నలభై నాలుగువేల పణములున్నా, అంతఃపురం చొక్కసంలోనుంచి నిత్యపూజకు, ప్రత్యేకపూజలు అలంకారవిశేషము, ఉత్సవాదులను, అగ్రగర్ స్వామిగారి వైభోత్సవము (చిత్రి) విమర్శగా జరిపించుచు పరిజనులకు గుడికి పూర్వం తిరుమల నాయనయ్యవారి శోభలలో విడిచిన విధంగా నిర్వాహక గ్రామము (భిలవృత్తిహస్యము) అర్చనాగ్రామమును సర్వమాన్యంగా విడిచి వేసే బహు విమర్శగా నడుపుతూ వచ్చిరి. వారు 40 సం||లు రాజ్యం పాలించి విశేధిక్ష్మకు సం|| మాసిశెల 30 రాత్రిశోభన దైవికంచెందిరి. విశేధిక్ష్మకు సం|| మాసిశెల మొదలు సిద్ధార సం|| వైగాసిశెల వరకు 9 సం||ములు విజయరంగ చొక్కనాథనాయనయ్య భార్య మానాక్షి యమ్మ పట్టంకట్టుకొని సోదరుడైన పంకట పెరుమాళ్ నాయకుని సహాయంతో రాజ్యం చేసిరి."

గ్రంథవిమర్శనము

పెనుమంచిలి వైవచేత్రము

[మున్నగు పది కథలు]

కవికొండల వేంకటరావు. అధికవాండ్ల కార్య
స్థానము, రాజును హేంద్రవరము. పరి 1-4-0

ఇట్లన్న ఆంధ్రజీవిత ప్రసిద్ధములైన పుణ్య
శ్రేణులనుగూర్చిన కథలని ప్రస్తావించి ఉన్నది.

శ్రీ కవికొండల వేంకటరావుగారి రచనలలో
ఆంధ్రజీవితప్రసిద్ధములైన పుణ్యశ్రేణులు, వాటికి
సంబంధించిన పానుర పారాణిక గాథలు మన కళ్ళ
పైట కట్టెట్టుట చేశారు.

ఆయా పుణ్యశ్రేణులు, వాటికి సంబంధించిన పల్లె
టూరి పరిసరాలు, ధ్వజ స్తంభాలు, వాటి చిరు
గంటల మోతలు, పాదుపడిన వైవ, చారిత్రిక విగ్ర
హాలు, పరాజయైన వాతావరణంలో చిరిగినవలలో
శ్రీ వేంకటరావుగారు చిట్టలు. ఈ రచనలన్నీ చదువు
నొంటే మనకు—వర్ణిత ఆంధ్రజీవిత వానపద పరి
సరాలలో హాయిగా పంచరిస్తూనే ఉంటుంది.

వివాహి కథాలనుగూర్చి రచన రిండులో
చాలా తక్కువే. ఆంగ్లభాషలో 'వెన్యూ' అనే
వాటి రచనల లక్షణా ది రచనలలో ఎక్కువగా కవి
విస్తూన్నాయి.

అయితే ఈ చిన్ని రచనలన్నీ కథలంత ఉత్సా
హంగాను నడిచిపోతాయి.

ఈ పదిరచనలలోను 'పెనుమంచిలి వైవచేత్రము,'
'శ్రీరంగపట్టణపు నడుపిధి పెరుమాళ్ల స్తంభము,'
'కావరపు శివపులో కోటకొండ్ల వరసింహస్వామి
నీటిసీమలు' అత్యుత్తముయిన రచనలు, వీటిలో
చాలాతోట రచయిత అత్యుత్తము కవిత్వ శ్రీ పౌరకా
లైన ఘట్టాలెక్కు ఉన్నవి. కవికొండలవారి రచ
నావైవిధ్యం పరిశీలించ దలచినవా రిది తిప్పక చదవ
వలసిన ప్రత్యేకము.

(2) పాట్టి రవికెలు, వాలుజడలు

[మున్నగు పదికథలు]

కవికొండల వేంకటరావు, అధికవాండ్ల
కార్యస్థానము, రాజును హేంద్రవరము. పరి 1-4-0
యూహాయి.

పై సంపుటిలోని రచనలకు ఈ రచనలకు
చాలా భేదం ఉంది. ఈ సంపుటిలోని రచనలలో

పల్లెటూరు పట్టణాల్లోను జరిగే సంఘటనలకు సంబం
ధించినవి.

వీటిలో రెండు చక్కనికథలున్నాయి. ఈ
కథలు చాలా సంప్రదాయభారతంలో పెద్దవి
పోతున్నట్లుంటాయి. కాని వీటిలో కథనశీల చాలా
నిరంతరమైనది. వీటిలో మొదటిది శృంగారశ్రేష్టి.
రెండవది పెద్దూరు. ఇక మిగిలినవాటిలో కథలకు
బడేది లేనేలేదని చెప్పవచ్చును. అయితే ఈ మిగిలిన
రచనలలో అంటిటా పల్లెటూరి వైవచేత్రములు
మొదలుకొని పట్టుకావపు రంగులవాకా—అన్ని
రకాల జవాబు ప్రత్యక్షమగుతాయంటారు.

ఈ వ్యవస్థలను చిరిగించడంలో వేంకటరావు
గారి దగ్గర ఒక విధమైన ప్రత్యేకత కనబడుతుంది.
వీరందరూ అచ్చంగా తెలుగుజీవితంలో కనబడే మను
షులలానే ఉంటారు. ఈ విధమైన పరాజయ, వ్యాధి
వికలు అయిన వ్యక్తిచిత్రితం వీరి పాత్రులు. అయితే ఈ
వ్యక్తిచిత్రితాలలో కొన్ని సంప్రదారంగాను, నిర్వాంక
మందరంగాను ఉంటాయి. 'శృంగారశ్రేష్టి'లోని
వ్యక్తిచిత్రితాలన్నీ ఈ తరహాకు చెందినవి.

ఈసంపుటిలో చివర రచనలలో వచ్చే ఈ
వ్యక్తిచిత్రితాలు చాలావరకు భేదం రచయిత భావో
దేశంలో ప్రబలి గాటికే ఘోషింపబోయేటంత
అపవదంగాను, అసంబద్ధంగాను ఉంటాయి.

బహుశా ఈ రెండురకాలైన ఫణితులు మొత్తం
వివాద వీరి రచనలలో అంటిటా కవిసీమైతంటి
యని చెప్పవచ్చును.

ఈ సంపుటిలో శృంగారశ్రేష్టి, పెద్దూరు
వంటి పటిష్ఠమైన రచనలు మొదలుకొని భేదం
ఘటానాల్లోనీ ఉన్నపుకోడానికి వీలైన 'రయగు
పదునల్ల' వాకా అన్నిరకాల రచనలు ఉన్నాయి.

భాషలో, భావాలలో వైచిత్ర్య వానపదవి
అచ్చముయిన వాటియితే ఈ రచనలలో కనబడే
ప్రత్యేకత.

గ్రంథ స్వీకృతి

వయోజన విద్య

1. మొదటిపుస్తకము.

2. రెండవపుస్తకము.

రచయిత: గాడిచెర్ల హరిహరశాస్త్రిమహాప్ర
గారు. ప్రకాశకులు: ఆంధ్రగ్రంథాలయ బ్రహ్మ,

పడనుట లంక. వయా విజయవాడ. వెల : ఒక్కొక్కటి అయిదు అణాలు.

వయోజనుల విద్యాభివృద్ధికి తోడ్పడే వాచక పుస్తకాలు మన భాషలో లేనేలేదని చెప్పవచ్చును. శ్రీహరిసర్వోత్తమరావుగారు రచించిన ఈ పుస్తకాలు రెండు వయోజనుల మనస్తత్వాల ననుసరించి రచించినవి. ఈ పుస్తకాలు రెండు వయోజన విద్యాభివృద్ధికి అత్యంతోపయుక్తమైనవి.

శమనగర్వ భంగము

[హరికథ]

బంకుపల్లి కనకాచలకవి. ప్రతులకు : నగరం పల్లి బ్రహ్మనందంగారు, పటాసా. విశాఖపట్టణం జిల్లా వెల 12 అణాలు.

ఇది మార్కండేయచరిత్రాత్మకమైనది. కీర్తనలు పద్యాలు మొదలయినవాటితో సాంప్రదాయక మాగ్గంలో రచించిన హరికథ.

వివేక కాముది

బగ్గం సవ్యాసప్రకవి, ప్రతులకు : రామ భద్రపురం పి. బి. బోనంగి. వయా. విజయనగరం. వెల : నాలుగణాలు. ఇది నీతిబోధకమైన కందపద్య శేషకము.

పరమార్థశత్రుము

క్రిమందుర్తి వేంకటరసయ్య. సాధనగ్రంథ మందలి తెనాలి. వెల 12 అణాలు. ఇది ఈర్ష్యరచాను ప్రభావము, నామ సంకేతాలు మొదలైన వాటిని గురించిన సప్రమాణంగా వివరించేగ్రంథము.

బాటియ గీతాలు

ఆరణ్డెల్లి సత్యనారాయణాచార్యులు. భీమవరపు కోట. వయా రువి. మాన్యుగోదావరిజిల్లా. వెల. రెండుణాలు. రచయిత వ్రాసిన బాటియగీతాలన్నీ ఈ చిన్న పుస్తకంలో సమూహింపబడ్డాయి. ఈ బాటియ గీతాలన్నీ కాంక్షను పరమైనవి.

1 శతన మందిరాలు, 2 మదరాసు పౌర గ్రంథాలయ చట్టము, 3 గ్రంథాలయ ప్రచారం, విజ్ఞాన వ్యాప్తి, 4 గ్రంథాలయ సూత్రాలు, 5 తెలుగు పుస్తకాల వర్గీకరణము.

ఈ అయిదు పుస్తకాలు రచించిన వారు, సామూరి నాగభూషణంగారు. ఈ అయిదు ప్రతులకు; గ్రంథాలయ పుస్తకాల. పటనుటపోవు.

రూ. 25000 ఉచితము

మీరు కోరినది పొందండి.

నీ విపులమీ ఔంగపడనక్కరలేదు. ఈ ఉంగరము ధరించుటవలన ఆందరు వశ్యులగుదురు. వ్యాపారము, పంచెము, పరీక్షలు మొదలైన వాటిలో ఇది జయము చేకూర్చును. గోడ్రాటికి పుత్రుడుడుయించును. చనిపోయినవారిలో సంభాషించవచ్చు. తాత తండ్రులు వాచిన రహస్య ధనముల సంగతి నీకు కలలో తెలియచేయును. దుష్ట నక్షత్రాల చెడుఫలాలను అణచివేసి, అపాయకరమైన రోగాలనుంచి రక్షించును. ఇటు మార్కండేయ ఉదయించవచ్చుగాని ఈ ఉంగరం శక్తి ఎన్నడూ వృధాకాదు. నూటికి 100 పాళ్లు విజయం లభించును. వెల 12 అణాలు ప్రత్యేకం రూ. 2. ఇంకా ప్రత్యేకాధిక్యమైన శక్తివంతమైనది రూ. 2.12-0.

ఇది ఆపద్ధమని రుజువు చేసినవారికి రూ. 2500 బహుమతి ఇవ్వబడును. నచ్చనిచో ధర నాపను చేయబడును. ఇంగ్లీషులోనే ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరపండి.

BENGAL MAGIC HOUSE

Sitla Temple, (Dept-99/7)

AMRITSAR.

కృష్ణాజిల్లా. అని వ్రాయాలి. గ్రంథాలయ ప్రచారం; విజ్ఞాపనాన్ని. వెల: 8 అణాలు. పతనమందిరాలు. వెల: రూపాయి. తెలుగు పుస్తకాల వర్గీకరణము. వెల: అయిదణాలు. గ్రంథాలయసూత్రాలు. వెల: 8 అణాలు. రీతుదిరాసు పాఠగ్రంథాలయ చట్టము. వెల 12 అణాలు.

ఈ ఆయిదు చిన్న పుస్తకాలు గ్రంథాలయాల నిర్మాణమును నురించి తెలుసుకోగోరే వారికి అత్యంతో పయన క్షమయినది.

శ్రీ నాగభూషణం గారు చిరకాలంబించి గ్రంథాల యోజ్యమంజో పనిచేస్తూ ఈ ఉద్యమంలో ఆగిపోయిన నిష్ఠాతులు. వారి చిరకాలానుభవం కోడి కరించి వ్రాసిన ఈ ఆయిదు చిన్న పుస్తకాలు గ్రంథాలయాభి మానులందరు లెప్పక చదవ వలసివని.

ము క్తి గీ త

వ్యాఖ్యాత స్వామి కుద్దరైత్య. ప్రకాశకులు. సాధన గ్రంథమండలి. తెనాలి. వెల: 6 అణాలు. యోగవాసిష్ఠము మొదలైన వేదాంత గ్రంథాలలో ఉండే వేదాంత సూక్తులన్నీ సేకరించి స్వామి కుద్దరైత్య ఈ ముక్తిగీత కూర్చారు. ఈ సూక్తుల నన్నిటిని తామే చక్కటి తెలుగునకు మార్చుటో వివరించారు. సంగ్రహంగా వేదాంత రహస్య జిల్లా సులక్ చిన్న పుస్తకం బాగా ఉపయోగపడుచి.

తెలుగు పూలు

నార్ల చిరంజీవి. ఆదర్శ గ్రంథ మొదలి. విజయవాడ. వెల: మూడణాలు. ఇది చిన్న నిల్లలకోసం వ్రాసిన పుస్తకం. ఇందులో ఉపయోగించినవన్నీ చాలావరకు గీతపద్యాలే అయినా ఇవన్నీ చిన్న నిల్లల కర్తమయ్యే భాషలోనే ఉన్నాయి అదీగాక ఈ గీతపద్యాల్లో విషయాలన్నీ చిన్ననిల్లల మనస్సుకు సులభంగా హస్తకు చేసిగా ఉన్నాయి.

“మాపులు”

కొలవల సూర్యనారాయణ చనుగొండ. వయా నూటిసిడు. తిరువూరు తాలూకా. వెల: ఆరుణాలు.

దీనిలో రచయిత అప్పటివప్పుడు తమకు కలిగిన అనుభవాలన్నీ పద్యరూపంలో వెల్లడించారు. ఇందులో దైవపార్థన, నూటిసూక్తులు మొదలైన 14 కీర్తి కలున్నాయి. రచయిత వీతికలో వ్రాసిన టీవి వారి ప్రభువు ప్రయత్నంగా కనిపిస్తున్నది.

ఆ వే ద న

నల్లూరి సత్యనారాయణ చాన్ద్రులు ప్రతులకు.

అవివీరినిగోధక గ్రంథమాల. ముతాపల్లి ఆగ్రహారం కూచిపూడి పోస్టు. రేపల్లెతాలూకా.

ఈ పుస్తకానికి వెల లేదనీ, రెండు అణాలు లేపాలావ్యయం పంపినవారి కిది ఉచితంగా పంప బడ గలదనీ రచయిత తెలియజేస్తున్నారు.

ఇది వీతి ప్రధానమయిన చిన్న పద్యగ్రంథము. రచయిత వ్రాసిన పద్యాలలో వీతి మంచిదిని ప్రభో దిస్తారు.

త్రోడు

చోలేటి స్వనింహ శిర్కకవి. ప్రతులకు. ఆంధ్రోపాధ్యాయుడు. భువనగిరి మైసూరు. భువనగిరి. వెలలేదు.

ఇది సోదరుని మృతిని గూర్చిన సంస్కృతి పద్యాల సంపుటి. పద్యాలు సామాన్య సంప్రదాయ ధోరణిలో నడిచిపోతున్నాయి.

శ్రీ హ ను మ చ్చ రి త్ర ము

[ఆంధ్రానువాద సహితము]

అనువాదకులు. డా పురాణపండు రామ మూర్తి. ప్రతులకు. అధ్యాత్మ ప్రచారసంఘము. ఆల మూరు మార్పు గోదావరీజిల్లా. వెల: 4 అణాలు.

ఇది హనుమంతుని జననము, సుగ్రీవవైత్రి మొదలయిన హనుమచ్చరిత్ర ఘట్టాలు సంగ్రహంగా వర్ణించే పుస్తకము. ఇందులో సంస్కృత శ్లోకాలలో బాటు సులభమయిన ఆంధ్రవివరణకూడా ఉన్నది.

ఆంధ్రకాంతి మహానరీక్ష.

ప్రచురణ. ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంతిసంఘం, విజయవాడ. 2.

ఇది ఆంధ్రదేశంలో జరిగిన కాంతిమహాభి, దాని లక్ష్యాలు మొదలయిన వాటివిగూర్చి పుస్తకం. ఇందులో సభాకార్యక్రమం అంతా విపులంగా వివరించారు.

ఎ ల క్ష ను ప్ర భా వ ము

చెల్లపిళ్ల జంకశేష్యంకవి. ప్రతులకు; చెల్లపిళ్ల కామ జోగావధానులు. మేనేజరు పో క మా న్య కళాశాల. ఖండిపల్లి. తిరుకుతాలూకా. తూర్పు గోదావరిజిల్లా. వెల: రెండణాలు.

ఇది పోటుసుగురించిన చాటుపద్యాల సంపుటి. పోటు ప్రభావము, పోట్లకోసం రాజకీయ నాయకులు పడే ఆగచాట్లు, మొదలయిన విషయాలన్నీ ఇందులో చదువ్కొర ధోరణిలో వర్ణింపబడ్డాయి. పద్యాలు సాఫీగానడిచి పోతూ ఇడుపుకోడానికి ఇంపుగా ఉన్నాయి.

కృష్ణాజ్ఞా. అని వ్రాయుచి. గ్రంథాలయ ప్రచారం, విజ్ఞానవాగ్ధి. వెల: 8 ఆణాలు. పరిశ్రమంబిరాలు. వెల: రూపాయి. తెలుగు - పుస్తకాల వర్గీకరణము. వెల: అయిదణాలు. గ్రంథాలయమంత్రాలు. వెల: 8 ఆణాలు. విమలరాసు పాఠగ్రంథాలయ చట్టము. వెల 12 ఆణాలు.

ఈ అయిదు చిన్న పుస్తకాలు గ్రంథాలయాల ఏర్పాటును గురించి తెలుసుకొనగోర వారికి అత్యంతో పయం క్షమయివరి.

శ్రీ నాగభూషణం గారు చిరకాలంబించి గ్రంథాల యోజ్యమంబో పనిచేస్తూ ఈ ఉద్యమంలో అరిగేరిన విష్ణుమూలు. వారి చిరకాలానుభవం క్రోడీకరించి వ్రాసిన ఈ అయిదు చిన్న పుస్తకాలు గ్రంథాలయాభి మానులందరు తప్పక చదవ వలసినవి.

ము క్తి గీ త

వ్యాఖ్యాత పాపి ముద్దచైత్య. ప్రకాశకులు. సాధన గ్రంథమందలి. తెనాలి. వెల: 6 ఆణాలు.

యోగవాసిష్ఠము మొదలైన వేదాంత గ్రంథాలలో ఉంటే వేదాంత సూక్తులన్నీ సేకరించి పాపి ముద్దచైత్య ఈ ముక్తిగీత కూర్చారు. ఈ సూక్తుల సన్నిటిని తామే చక్కని తెలుగునకు మాటలతో వివరించారు. సంగ్రహంగా వేదాంత రహస్య బిడ్డకులకి చిన్న పుస్తకం లాగా ఉపయోగిస్తుంది.

తెలుగు పూలు

నాగ చిరంజీవి. ఆదర్శగ్రంథ ముద్దలి. విజయవాడ. వెల: మూడుణాలు. ఇది చిన్న పిల్లలకోసం వ్రాసిన పుస్తకం. ఇందులో ఉపయోగించినవన్నీ చాలావరకు గీతపద్యాలే అయినా ఇవన్నీ చిన్న పిల్లల కర్ణమయ్యే భాషలోనే ఉన్నాయి అదీగాక ఈ గీతపద్యాల్లో విషయాలన్నీ చిన్న పిల్లల మనసుకు పులభంగా పాతుకునేవిగా ఉన్నాయి.

“చూపులు”

కాలచల సూర్యనారాయణ చనుగొండ. పయా మూలపేరు. తిరువూరు తాలూకా. వెల: ఆరణాలు.

దీనిలో రచయిత అప్పటివ్వుడు తమకు కలిగిన అనుభవాలన్నీ పద్యరూపంలో వెల్లడించారు. ఇందులో దైవప్రార్థన, నూటిసూక్తులు మొదలైన 14 కీర్తకలున్నాయి. రచయిత పీఠికలో వ్రాసిన టీచి వారి ప్రథమ ప్రయత్నంగా కనిపిస్తున్నవి.

ఆ వే ద న

నల్లారి సత్యనారాయణ చాన్యలు ప్రతులకు.

అవినిరినిగోగక గ్రంథమూ. ముత్రాపల్లి ఆగ్రహారం మాచి పూడి పోస్టు. చేపల్లెతాలూకా.

ఈ పుస్తకానికి వెల లేదనీ, రెండు అణాలు తపాలాశ్యయన పంపినపారి కిది ఉచితంగా పంప బడ గలవనీ రచయిత తెలియజేస్తున్నాడు.

ఇది నీతి ప్రధానమయిన చిన్న పద్యగ్రంథము. రచయిత వ్రాసిన పద్యాలలో నీతి మంచివిని ప్రశోదిస్తారు.

తోడు

నొల్లెటి నృసింహ కర్పకవి. ప్రతులకు. ఆంధ్రోపాధ్యాయుడు. భువనగిరి హైస్కూలు. భువనగిరి. వెలలేదు.

ఇది పోదనని మృతని గూర్చిన సంస్కృతి పద్యాల సంపుటి. పద్యాలు సామాన్య సంప్రదాయ శోరణిలో వడిచిపోతున్నాయి.

శ్రీ హ ను మ చ్చ రి త్ర ము

[ఆంధ్రానువాద సహితము]

అనువాదకులు. డా పురాణపంజ రామ మూర్తి. ప్రతులకు. అధ్యార్య ప్రచారసంఘము. ఆల మూరు రూర్పు గోదావరిజిల్లా. వెల: 4 ఆణాలు.

ఇది హనుమంతుని జననము, సుగ్రీవస్థాతి మొదలయిన హనుమచ్చరిత్ర ఘట్టాలు సంగ్రహంగా వర్ణించే పుస్తకము. ఇందులో సంస్కృత శ్లోకాలతో బాటు మలభిమయిన ఆంధ్రవివరణహాడా ఉన్నది.

ఆంధ్రకాంతి మహానరూత్

ప్రచురణ. ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంతిసంఘం. విజయవాడ. 2.

ఇది ఆంధ్రచేతంలో జరిగిన కాంతిమహాసభ, దాని లక్ష్యాలు మొదలయిన వాటివిగూర్చి పుస్తకం. ఇందులో సభాకార్యక్రమం అంతా విపులంగా వివరించారు.

ఎ ల క్ష ను ప్ర భా వ ము

కాల్లపర్తి వెంకటేశ్వరకవి. ప్రతులకు; కాల్లపర్తి కామ శోగావధానులు. పే నెలలు లోక మాన్య కళాకాల. ఖండివల్లి. తిరుకుతాలూకా. రూర్పు గోదావరిజిల్లా. వెల: రెండణాలు.

ఇది పోటునుగురించిన చాలుపద్యాల సంపుటి. పోటు ప్రభావము, పోట్లకోసం రాజకీయ నాయకులు పడే ఆపాట్లు, మొదలయిన విషయాలన్నీ ఇందులో చదుత్కర శోరణిలో వర్ణింపబడ్డాయి. పద్యాలు సాఫీగావడిచి పోతూ చదువుకోదానికి ఇంపుగా ఉన్నాయి.